

STUDIU
PRIVIND CRITERIILE DE ACCEDERE ÎN PROFESIA DE AVOCAT
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Autor: Vladimir PALAMARCIUC
Avocat, magistrul în drept

Beneficiar: Ministerul Justiției al Republicii Moldova
Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției
pentru anii 2011-2016, aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova
nr. 6 din 16 februarie 2012 (pct. 3.2.4.1)

Chișinău, 2014

CUPRINS

ABREVIERI UTILIZATE ÎN STUDIU	3
INTRODUCERE.....	4
CAPITOLUL I. CONDIȚIILE DE ADMITERE ȘI DESFĂȘURARE A STAGIULUI PROFESIONAL ÎN AVOCATURĂ	7
I. STANDARDE EUROPENE RELEVANTE	7
1.1. Admiterea și desfășurarea stagiului profesional în România	9
1.2. Admiterea și desfășurarea stagiului profesional în Norvegia	13
1.3. Admiterea la stagiul profesional în Scoția	15
II. STANDARDE RELEVANTE DIN SISTEMUL DE DREPT AL SUA. EXPERIENȚA STATULUI NEW MEXICO	16
III. ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI A PRACTICII DIN REPUBLICA MOLDOVA	18
CAPITOLUL II. ADMITEREA ÎN PROFESIA DE AVOCAT	41
1. STANDARDE EUROPENE RELEVANTE	41
2.1. Regulile de desfășurare a examenelor de primire în profesia de avocat definitiv în România	41
2.2. Admiterea în profesia de avocat în Norvegia	44
2.3. Admiterea în profesia de avocat în Scoția	44
II. STANDARDE DE ADMITERE ÎN PROFESIE ÎN SUA. EXPERIENȚA STATULUI NEW MEXICO ..	45
III. ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI A PRACTICII DIN REPUBLICA MOLDOVA	49
SINTEZA RECOMANDĂRILOR STUDIULUI ȘI ANALIZA SWOT	59
APRECIERI PENTRU CONTRIBUȚII	72
LISTA RESURSELOR UTILIZATE PENTRU ELABORAREA STUDIULUI	73

ABREVIERI UTILIZATE ÎN STUDIU

Legea cu privire la avocatură	Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură //Monitorul Oficial 126-127/1001, 12.09.2002, cu modificările și completările ulterioare
Statutul profesiei de avocat	Statutul profesiei de avocat aprobat de Uniunea Avocaților din Republica Moldova. <i>Monitorul Oficial</i> 54-57/302, 08.04.2011
Codul deontologic al avocatului	Codul deontologic al avocaților Baroului din Republica Moldova, din 20.12.2002
Uniunea Avocaților	Uniunea Avocaților, organ de autoadministrare al avocaților, din care fac parte toți membrii barourilor din țară
Consiliul Uniunii	Consiliul Uniunii Avocaților
Comisia de licențiere	Comisia de licențiere a profesiei de avocat
Comisia pentru Etică și Disciplină	Comisia pentru Etică și Disciplină a Uniunii Avocaților
Comisia de Cenzori	Comisia de Cenzori a Uniunii Avocaților
CA	Cabinet al Avocatului
BAA	Birou Asociat de Avocați
Ghidul Avocatului Stagiar	„Stagiul Profesional în Avocatură în Republica Moldova. Ghidul Avocatului Stagiar”. Editura Sirius, 2013. Chișinău, Moldova. Elaborat de Asociația Tinerilor Avocați din cadrul Uniunii Avocaților din Republica Moldova cu sprijinul Asociației Barourilor Americane Inițiativa pentru Supremația Legii Îndrumători: Alexandru Țurcan și Natalia Moloșag. Coordonator: Vladimir Palamarcu. Autori: vor fi indicați în referințele de subsol a Studiului.
Principiile de reformare a avocaturii 2013	Sinteza Principiilor Reformării Modulului de Organizare a Avocaturii, elaborată de un grup de avocați. Coordonator: Alexandru Țurcan, avocat, membru al Consiliului Uniunii Avocaților.
Chestionar pentru elaborarea studiului	Chestionar pentru elaborarea Studiului privind criteriile de accesare în profesia de avocat pentru implementarea pct. 3.2.4 din Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016

INTRODUCERE

Prezentul Studiu a fost elaborat la solicitarea Ministerului Justiției în contextul implementării acțiunii 3.2.4.1 cu privire criteriile de accedere în profesia de avocat din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16 februarie 2012.

Scopul general al Studiului constă în efectuarea unei analize în domeniul criteriilor de accedere în profesia de avocat, identificarea tendințelor, dificultăților și problemelor din acest domeniu și formularea recomandărilor în vederea ajustării cadrului național la standardele europene și internaționale.

Domeniile de cercetare a studiului anunțat de Ministerul Justiției sunt următoarele:

- a) aspecte practice și teoretice cu privire la criteriile de accedere în profesia de avocat;
- b) analiza cadrului normativ existent cu privire la criteriile de accedere în profesia de avocat;
- c) colectarea și analiza datelor statistice cu privire la criteriile de accedere în profesia de avocat;
- d) cercetarea celor mai bune practici și standarde europene și internaționale cu privire la criteriile de accedere în profesia de avocat;
- e) formularea recomandărilor și propunerilor privind îmbunătățirea situației actuale și reflectarea tendințelor cu privire la criteriile de accedere în profesia de avocat;

Conform anunțului Ministerului Justiției constatările și recomandările efectuate vor servi pentru identificarea problemelor, dificultăților și lacunelor majore în domeniul de cercetare a Studiului, precum și pentru a fi utilizate drept bază informativă pentru elaborarea documentelor de politici și măsuri legislative în domeniu.

Prezentul Studiu este structurat în două capitole: Capitolul I „*Condițiile de admitere și desfășurare a stagiului profesional în avocatură*” și Capitolul II „*Admiterea în profesia de avocat*”. La finele Studiului este prezentată sinteza recomandărilor și analiza SWOT.

Metodologia utilizată

La elaborarea prezentului Studiu au fost analizate standardele europene relevante, practica concretă a unor state din spațiul european și experiența din Statele Unite ale Americii. În special au fost cercetate următoarele standarde în domeniu:

1. Standardele europene relevante. Au fost examinate principalele documente în domeniul de cercetare a Studiului adoptate la nivelul structurilor reprezentative din spațiul european, și anume Recomandarea Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei din 25 octombrie 2000 Nr. R(2000)21 cu privire la libertatea de exercitare a profesiei de avocat și Recomandarea Consiliului Barourilor și Societăților Juridice din Europa (CCBE) cu privire la rezultatele pregătirii pentru avocații europeni din 23.11.2007. La fel au fost analizate studiile și cercetările efectuate în ultimii ani la nivelul structurilor europene, care au ajutat la evidențierea informațiilor sistematizate privind practicile în diferite state din spațiul european.

2. Condițiile de accedere în profesia de avocat în România. Au fost analizate principalele prevederi legale și statutare privind accederea în profesia de avocat în România, dar și standardele de efectuare a stagiului profesional în avocatură. O abordare mai detaliată asupra reglementărilor din statul vecin a fost posibilă datorită participării autorului la vizita de studiu la instituțiile de drept din România în cadrul programului de formare inițială a avocaților stagiați organizat de Reprezentanța Asociației Barourilor Americane / Inițiativa pentru Supremația Legii

în Republica Moldova (ABA ROLI Moldova), în colaborare cu Uniunea Avocaților din Republica Moldova și Asociația Tinerilor Avocați.¹

3. Condițiile de accesare în profesia de avocat în Norvegia. Au fost analizate principalele prevederi legale și alte reglementări relevante privind condițiile de desfășurare a stagiului profesional și accesarea în profesia de avocat. Descrierea standardelor relevante din Norvegia a fost posibilă datorită informației și suportului continuu din partea Misiunii Norvegiene de Experți pentru Promovarea Supremației Legii („NORLAM”) și discuțiile organizate cu Șeful Misiunii, domnul Harald Ciarlo.

4. Condițiile de accesare în profesia de avocat în Scoția. Au fost evidențiate cele mai esențiale condiții de accesare în profesia de avocat preluate din informația prezentată în conținutul Ghidului Avocatului Stagiari², ceea ce permite a acoperi un cadru comparativ cât mai extins referitoare la standardele relevante din spațiul european.

5. Standarde de admitere în profesia juridică în SUA. Experiența Baroului Statului New Mexico. Sistemul și condițiile de accesare în profesia de avocat în SUA comportă anumite particularități în comparație cu cele din spațiul european, în special prin lipsa unui stagiului profesional înainte de admiterea în profesie și stabilirea unui sistem unic de accesare în profesia juridică calificată. În același timp standardele de organizare a examenelor în profesia de avocat, conținutul și cerințele față de candidați la examenul de calificare, precum și programele de mentorat organizate pentru tinerii avocați sunt doar câteva din aspectele relevante, care merită atenția pentru elaborarea prezentului Studiu și a asigura o abordare cât mai complexă a standardelor internaționale în domeniul criteriilor de accesare în profesia de avocat. Analiza experienței statului New Mexico a fost posibilă datorită participării autorului la Programul de Stagiul Legislativ în cadrul Baroului Statului New Mexico³ și oferirea de către Barou a suportului și materialelor informative relevante în cadrul colaborării create dintre Barou și Uniunea Avocaților din Moldova și Asociația Tinerilor Avocați. O apreciere deosebită merită evidențiată pentru domnul Richard Spinello, Consultant General al Baroului Statului New Mexico, care pe parcursul elaborării Studiului a oferit explicații și detalii necesare pentru prezentarea cât mai obiectivă a informației.

O secțiune separată în cadrul fiecărui capitol al prezentului Studiu este dedicată analizei cadrului normativ național și a practicilor existente. În acest context au fost examinate prevederile legale relevante, cercetările recente în domeniu, în special Ghidul Avocatului Stagiari, precum și practica administrativă și judiciară existentă. Suport metodologic autorului a fost acordat de către Gheorghe Amihalachioaie, Președintele Uniunii Avocaților și Alexandru Țurcan, avocat și membru al Consiliului Uniunii Avocaților. O parte importantă a metodologiei de cercetare a constituit elaborarea și implementarea Chestionarului pentru elaborarea studiului, recomandat pentru implementare de către Olimpia Gribincea, consultant juridic, ABA ROLI Moldova, care a permis identificarea opiniilor și recomandărilor din partea actorilor în profesia de avocat din Republica Moldova. La fel, o atenție sporită a fost acordată analizei Principiilor de Reformare a Avocaturii 2013, document care, de asemenea, reflectă poziția și tendințele de modernizare a avocaturii propuse de către participanți activi în procesul de reformare. Pe parcursul elaborării Studiului au fost organizate întâlniri și discuții cu mai mulți

¹ Vizita a avut loc în perioada 1-4 iulie 2013 și a inclus colaborarea cu Uniunea Națională a Barourilor din România, Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, Institutul Național al Magistraturii, Baroul București.

² Capitolul VI din Ghidul Avocatului Stagiari. Autor Olimpia Gribincea, consultant juridic ABA ROLI Moldova.

³ Programului de Stagiul Legislativ 2013 (Legislative/Professional Fellows Program 2013) finanțat de Departamentul de Stat al SUA și administrat de organizația Consiliile Americane („American Councils”).

participanți din domeniul profesiei de avocat și reprezentanții procesului de administrarea a accederii în profesia de avocat, inclusiv Consiliul Uniunii și Comisia de licențiere. La elaborarea Studiului a fost implicată Asociația Tinerilor Avocați, care a oferit suportul organizatoric la planificarea discuțiilor cu membrii Consiliului de Administrare al asociației, avocați, avocați stagieri și alți actori din domeniul avocaturii și profesiei juridice din Republica Moldova.

La dezbateră publică a prezentului Studiu, autorul și Ministerul Justiției, îndeamnă toți actorii implicați în activitatea profesională și de administrare a profesiei de avocat, să vină cu recomandări și propuneri pentru descrierea și elucidarea cât mai obiectivă a condițiilor, necesităților actuale și tendințelor de dezvoltare a criteriilor de accedere în profesia de avocat în Republica Moldova.

CAPITOLUL I. CONDIȚIILE DE ADMITERE ȘI DESFĂȘURARE A STAGIULUI PROFESIONAL ÎN AVOCATURĂ

I. STANDARDE EUROPENE RELEVANTE

Standardele importante în spațiul european cu privire la condițiile înaintate față de un candidat în profesia de avocat sunt reflectate în recomandările Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei, Rezoluțiile și Recomandările Consiliului Barourilor și Societăților Juridice din Europa (Council of Bars and Law Societies from Europe – „CCBE”), precum în legislațiile și practicile la nivel național al diferitor state.

Standardele cheie pentru pregătire profesională în cadrul Uniunii Europene sunt reflectate în principiile CCBE din Rezoluția privind pregătirea avocaților în UE: *„pregătirea și examinarea în practica profesională înainte de a obține calificare în profesia de avocat, durata și conținutul acestei pregătiri”* și *„pregătire bazată pe practică de lucru (cum ar fi „stagiul” sau „mentoratul”) sub supravegherea unui avocat, înainte sau dacă e cazul după, calificare în profesie”*.

Există două modele principale de furnizare a pregătirii profesionale pentru avocați: un sistem care implică o școală vocațională specializată, cum este în Franța (Școala Baroului); sau un sistem bazat pe cursuri, după cum este în Anglia și Țara Galilor (aceasta este specific pentru țări mari, cu economie bogată și dezvoltată). În același timp, țările mai mici, de regulă, optează pentru un sistem mai puțin costisitor, mai flexibil care include un stagiul, practică sau mentorat, fără a avea o abordare standardizată a pregătirii fiecărui individ după cum acesta urmează să susțină un examen de calificare în barou.⁴

În majoritatea statelor din Consiliul Europei, oricine dorește să devină avocat trebuie să obțină o diplomă în drept, să treacă peste un examen preliminar și să fie admis în Barou.

Statele fondatoare ale Consiliului Europei toate cer pregătire juridică inițială sau susținerea unui examen pentru exercitarea profesiei de avocat. Unele din ele, cum ar fi Belgia, Danemarca, Olanda și Luxemburg cer fiecăruia care dorește să exercite profesia de avocat să obțină o diplomă în drept, să facă un stagiul de trei ani cu un avocat înregistrat și să susțină examenul teoretic și un examen al argumentelor verbale (oral arguments examination) la sfârșitul stagiului.

În Italia, stagiul durează numai 18 luni (șase dintre care pot fi parcurse pe perioada cursului academic) și unica condiție este să deții diplomă în drept. În Italia este suficient să ai 21 de ani și să ai un contract de instruire pe cinci ani încheiat cu un avocat înregistrat. În Irlanda, orice pretendent la poziția de solicitor care a susținut examinarea preliminară organizată de Societatea Juridică (Law Society) din Irlanda și care are o poziție pentru instruire poate încheia un contract de instruire. Totodată, pentru obținerea calității de barrister în Irlanda nu este necesară instruire. În schimb Regulile Consiliului Baroului (Bar Council Rules) prevăd că este de

⁴ Eastern Partnership. Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries. Working Group “Professional Judicial Systems”. Project Report „The Profession of Lawyer”. May 2012. (Raportul Proiectului „Profesia de Avocat”. Grupul de Lucru „Sistemul Judiciar Profesionalist”. Parteneriatul Estic. Consolidarea Reformei Justiției în Țările Parteneriatului Estic. Strasbourg. Mai 2012.) p. 43. (traducerea extraselor și titlului din limba engleză efectuată de autorul prezentului Studiu).

dorit ca barristerii recent admiși în profesie să urmeze instruiți anuale și aproape toți barristerii urmează astfel de instruire.

În Franța, cei care doresc să practice dreptul trebuie să susțină un examen, care le oferă accesul la unul din centrele regionale de instruire profesională a avocaților, care asigură instruire teoretică și practică pentru o perioadă de 18 luni, la finele căreia ei obțin *Certificat d'Aptitude à la Profession d'Avocat* (CAPA) și pot să depună jurământul. Mai mult, este posibil să accedă în profesie fără a susține un examen, cu condiția că există justificarea experienței profesionale.

În Regatul Unit, absolvenții nejuristi pot să devină avocați dacă ei urmează cursurile pentru conversație profesională și/sau au obținut experiență de lucru. În Irlanda, absolvenții nejuristi pot să devină solicitori cu condiția că ei susțin examinarea de admitere în Roll of Solicitors și desfășoară stagiul său pentru o perioadă relevantă. Candidații la poziția de barrister nu sunt ceruți să dețină o diplomă în drept, dar trebuie să obțină diplomă de Barrister în Drept (Barrister at Law degree) care este oferită de școala pentru instruire profesională a Barristerilor.⁵

Principalele standarde a conținutului pregătirii profesionale pot fi găsite în Recomandarea CCBE cu privire la rezultatele pregătirii pentru avocații europeni⁶, conform căreia acestea sunt divizate în 3 domenii principale:

1. Deontologie și statut profesional

Viitorii avocați trebuie nu doar să ia în considerare problemele juridice tehnice specifice cu care ei se confruntă, dar și să gestioneze sarcinile sale într-o manieră etică globală, luând în considerație că funcțiile pe care un avocat le îndeplinește sunt nu doar în beneficiul clienților lor dar și în general pentru societate. Normele profesionale trebuie utilizate pentru a fortifica calitatea acestor servicii juridice.

2. Îndeplinirea lucrului de avocat

Viitorii avocați trebuie să posedă cunoștințe în sistemul de drept în care ei lucrează și să utilizeze aceste concepte pentru a acorda clienților săi cele mai eficiente soluții la problemele acestora. Aceasta implică nu doar cunoștințe din domeniul dreptului, dar și cunoaștere a metodelor care asigură că legea este utilizată corect. Avocații trebuie să fie capabili să orienteze clientul către soluțiile efective și în timp corespunzător.

Viitorii avocați trebuie să studieze cum să facă o analiză critică a legislației, dar și cum să identifice detaliile necesare ale situației pe care ei sunt ceruți să o administreze. După ce au analizat circumstanțele de fapt, și în corespundere cu legislația, este important că ei cunosc cum să comunice rezultatul analizei lor către clienți – dacă este necesar – către alte părți interesate.

3. Mijloacele de îndeplinire a misiunii de avocat

⁵ Isabelle Andoulsi. The Role of Lawyers in Judicial Proceedings in Europe. (Rolul Avocaților în Procedurile Judiciare în Europa.) Université Libre de Bruxelles (U.L.B.) Institut d'Etudes européennes. May 2012, p.11. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției) (traducerea extraselor și a titlului din limba engleză a fost efectuată de autorul prezentului Studiu).

⁶ Recomandarea Consiliului Barourilor și Societăților Juridice din Europa (CCBE) cu privire la rezultatele pregătirii pentru avocații europeni din 23.11.2007. (traducerea din limba engleză a prevederilor efectuată de autorul prezentului Studiu)

Viitorii avocați trebuie să fie conștienți că posedarea doar a competențelor juridice nu este suficient: ei trebuie să învețe și să respecte toate procedurile care au drept scop protejarea intereselor clientului (în special secretul profesional/confidențialitatea clientului, evitarea conflictelor de interes etc.) și de asigurare că activitatea biroului se desfășoară pe cât de posibil efectiv și fără impedimente. Viitorii avocați trebuie să învețe să respecte obligația de loialitate față de colegii lor. Acesta este un principiu de bază a profesiei. Respectarea acestuia va facilita succesul lor în profesie și va beneficia clienții lor.

Recomandarea No. R (2000)21 cu privire la libertatea de exercitarea a profesiei de avocat⁷ în principiul II „Educația juridică, pregătirea și intrarea în profesia de avocat” stabilește următoarele standarde:

- „1. *Educația juridică, intrarea în profesie și exercitarea continuă a profesiei de avocat nu trebuie să fie respinsă în special din motive de sex sau orientare sexuală, rasă, culoare, religie, opinie politică sau alte opinii, origine etnică sau socială, apartenența la o minoritate națională, proprietate, naștere sau dezabilitate fizică.*
2. *Trebuie luate toate măsurile necesare pentru a asigura un înalt grad de pregătire juridică și de moralitate drept condiții prealabile admiterii în profesia de avocat, și apoi pentru a asigura o formare continuă a avocaților.”*
3. *Educația juridică, inclusiv programele de educație continuă urmează să urmărească consolidarea aptitudinilor juridice, amplifică conștientizarea aspectelor de etică și drepturile omului, și pregătește avocații pentru a respecta, proteja și promova drepturile și interesele clienților și susține administrarea corespunzătoare a justiției.”*

În continuare, pentru relevarea mai detaliată a aspectului comparativ, propunem o descriere succintă a condițiilor de admitere și desfășurare a stagiului în unele state din spațiul european.

1.1. Admiterea și desfășurarea stagiului profesional în România⁸

În conformitate cu art. 12 al Legii pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁹ („**Legea profesiei de avocat**”), pentru admiterea la stagiul profesional în avocatură solicitantul este obligat să îndeplinească următoarele condiții:

- a) să aibă exercițiul drepturilor civile și politice;
- b) să fie licențiat al unei facultăți de drept cu durată stabilită de lege;
- c) să nu se găsească în vreunul dintre cazurile de nedemnitate prevăzute de lege.

Articolul 14 al Legii profesiei de avocat concretizează cazurile de nedemnitate:

- a) cel condamnat definitiv prin hotărâre judecătorească la pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni intenționate, de natură să aducă atingere prestigiului profesiei;
- b) cel care a săvârșit abuzuri prin care au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, stabilite prin hotărâre judecătorească, sau a săvârșit abateri disciplinare grave, sancționate cu măsura excluderii din profesie, ca sancțiune disciplinară;
- c) cel cărui i s-a aplicat pedeapsa interdicției de a exercita profesia, pe durată stabilită prin hotărâre judecătorească sau disciplinară;

⁷ Adoptată de Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei la 25 octombrie 2000.

⁸ Colectiv de autori. Ghidul Avocatului Stagiatar. Capitolul V.

⁹ Legea nr. 51/1995 republicată în Monitorul Oficial nr. 98 din 7 februarie 2011.

- d falitul fraudulos, chiar reabilitat;
- e) cel care nu este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei (confirmată prin certificat medical).

Calitatea de avocat stagiar se dobândește în baza unui examen organizat de Uniunea Națională a Barourilor din România („**U.N.B.R.**”), anual și la nivel național. Examenul se susține în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților („**INPPA**”) și se desfășoară în mod unitar, în centrele teritoriale ale acestuia, având la bază o metodologie elaborată și aprobată de Consiliul U.N.B.R. De la data înscrierii în barou ca avocat stagiar în urma promovării examenului, acesta este obligat, fără alte formalități, să frecventeze formele de pregătire profesională inițială organizate în cadrul INPPA, în condițiile stabilite prin hotărârea Consiliului U.N.B.R.

Examenul¹⁰ este organizat în două etape:

Prima etapă constă în verificarea cunoștințelor juridice prin susținerea unei probe eliminatorii, tip grilă, la următoarele discipline:

- organizarea și exercitarea profesiei de avocat;
- drept civil;
- drept procesual civil;
- drept penal;
- drept procesual penal.

A doua etapă constă în susținerea unei probe teoretice și cu caracter aplicativ (aplicație practică) la următoarele discipline:

- drept civil;
- drept procesual civil;
- drept penal;
- drept procesual penal.

După susținerea acestui examen avocatul stagiar efectuează în mod obligatoriu un stagiu de pregătire profesională cu durata de doi ani. În perioada stagiului, cu acordul avocatului îndrumător, avocații stagiați pot urma cursuri de masterat, care sunt luate în considerare la aprecierea formării profesionale inițiale, în condițiile prevăzute de Statutul profesiei de avocat.

Art. 293 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat („**Statutul profesiei**”)¹¹ prevede că durata stagiului în avocatură este de doi ani, calculată de la data înscrierii în Tabloul avocaților. Pentru a fi înscris în Tabloul avocaților stagiați cu drept de exercitare a profesiei, avocatul stagiar înregistrează la barou un contract de colaborare profesională sau un contract de salarizare în interiorul profesiei care cuprinde clauze obligatorii privind formarea profesională inițială.

Conform art. 296 alin. (1) din Statutul profesiei, *„contractul va menționa obligația de a se asigura avocatului stagiar venitul minim garantat pe economia națională, distinct de veniturile ocazionale ale avocatului stagiar asigurate din asistența judiciară pentru care a fost desemnat de serviciul de asistență judiciară al baroului.”*

¹⁰ Procedura și organizarea instituțională a examenului de primire în profesie în România va fi analizată în capitolul II al prezentului Studiu, în contextul comparativ a examenului de calificare în Republica Moldova.

¹¹ Hotărârea Uniunii Naționale a Barourilor din România Nr. 64 din 3 decembrie 2011 privind adoptarea Statutului profesiei de avocat. Publicată în Monitorul Oficial Nr. 898 din 19 decembrie 2011.

Conform art. 303 alin. (1) din Statutul profesiei, avocatul îndrumător și coordonatorul serviciului de asistență judiciară se vor preocupa de realizarea de către avocatul stagiar a unui venit echitabil, corespunzător muncii depuse și prevederilor art. 296 alin. (1).

Articolul 303 alin. (2) din Statutul profesiei prevede că fapta avocatului care asigură îndrumarea profesională, de a nu își îndeplini obligațiile de îndrumare și de a nu asigura venitul minim lunar garantat al avocatului stagiar, constituie abatere disciplinară gravă.

Din prevederile menționate reiese că clientela avocatului stagiar este asigurată prin însărcinările date de către avocatul îndrumător și/sau forma de exercitare a profesiei respective și cei cărora el le prestează servicii în baza desemnării de către serviciul de asistență judiciară al baroului.

Conform art. 304 din Statutul profesiei, avocatul stagiar are dreptul de a pune concluzii numai la judecătoria. Totodată, avocatul stagiar poate efectua activitățile prevăzute la art. 3 alin. (1) lit. a) și b) din Legea profesiei de avocat.

Astfel, avocatul stagiar poate desfășura și următoarele activități:

- a) consultații și cereri cu caracter juridic;
- b) asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, a organelor de urmărire penală, a autorităților cu atribuții jurisdicționale, a notarilor publici și a executorilor judecătorești, a organelor administrației publice și a instituțiilor, precum și a altor persoane juridice, în condițiile legii.

În conformitate cu art. 19 din Legea profesiei de avocat și art. 302 din Statutul profesiei, avocatul îndrumător trebuie să corespundă următoarelor condiții:

- a) să fie avocat definitiv;
- b) să dețină o vechime de cel puțin șase ani în calitate de avocat definitiv;
- c) să se bucure de o reputație profesională neștirbită;
- d) să facă parte din una din formele de exercitare a profesiei de avocat: cabinete individuale, cabinete asociate, societăți civile profesionale sau societăți profesionale cu răspundere limitată;¹².
- e) avocații pot acorda îndrumare profesională numai avocaților stagieri înscriși în baroul din care ei fac parte;
- f) avocat îndrumător poate fi doar avocatul definitiv care a achitat la zi taxele și contribuțiile către barou și C.A.A.

Pe parcursul efectuării stagiului, avocatul îndrumător are următoarele drepturi:

- a) de a studia temeinic și a ghida avocatul stagiar în cauzele care i-au fost încredințate, angajate sau din oficiu;
- b) să ghideze avocatul stagiar privind ținerea evidenței cauzelor la care a participat;
- c) să ghideze avocatul stagiar privind modul de primire a onorariului;

Pe parcursul efectuării stagiului profesional, avocatul îndrumător are și unele obligații. El trebuie să se preocupe de realizarea de către avocatul stagiar a unui venit echitabil, corespunzător muncii depuse. După terminarea stagiului, avocatul îndrumător este obligat să constate efectuarea stagiului de către avocatul stagiar. Conform art. 305 din Statutul profesiei, constatarea stagiului se face pe baza raportului avocatului îndrumător și al serviciului de asistență judiciară, precum și, dacă este cazul, al notărilor consilierului coordonator al stagiului profesional. După efectuarea constatării stagiului, printr-un raport, avocatul îndrumător este

¹² A se vedea art. 5 din Legea profesiei de avocat.

obligat să solicite consiliului baroului avizul pentru înscrierea la examenul de absolvire a cursurilor Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților (I.N.P.P.A.).

Conform art. 296 alin. (7) din Statutul profesiei de avocat, *„Dacă, din orice motive, pe perioada stagiului, avocatul definitiv care încheie contractul de formare profesională inițială nu își îndeplinește obligațiile asumate, consiliul baroului îi va solicita să depună un raport motivat asupra situației intervenite. În cazul în care se constată că avocatul, cu rea-credință, nu și-a îndeplinit obligațiile asumate prin contractul încheiat cu avocatul stagiar, consiliul baroului va iniția procedura disciplinară.”*

Dacă, din orice motive obiective, încetează îndrumarea avocatului titular, toate obligațiile vor fi preluate de către un alt avocat, iar consiliul baroului va sprijini avocatul stagiar în a-și găsi un îndrumător. Până la găsirea altui îndrumător, stagiul se suspendă.

Conform art. 18 alin. (3) din Legea profesiei de avocat, *„în perioada stagiului, cu acordul avocatului îndrumător, avocații stagiaari pot urma cursuri de masterat, care sunt luate în considerare la aprecierea formării profesionale inițiale, în condițiile prevăzute de Statutul profesiei de avocat.”*

Conform prevederilor art. 14 din Legea profesiei de avocat, exercitarea profesiei de avocat este incompatibilă cu:

- a) activitatea salarizată în cadrul altor profesii decât cea de avocat;
- b) ocupațiile care lezează demnitatea și independența profesiei de avocat sau bunele moravuri;
- c) exercitarea nemijlocită de fapte materiale de comerț.

Suplimentar, art. 29 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat detaliază lista situațiilor de incompatibilitate cu exercitarea profesiei de avocat, după cum urmează:

- a) faptele personale de comerț exercitate cu sau fără autorizație;
- b) calitatea de asociat într-o societate comercială în nume colectiv, de comanditar într-o societate comercială în comandită simplă sau în comandită pe acțiuni;
- c) calitatea de administrator într-o societate comercială în comandită pe acțiuni;
- d) calitatea de administrator unic sau, în cazul unei pluralități de administratori, aceea de administrator cu puteri depline de reprezentare și administrare, de președinte al consiliului de administrație ori de membru în comitetul de direcție al unei societăți comerciale cu răspundere limitată;
- e) calitatea de președinte al consiliului de administrație sau al consiliului de supraveghere ori de membru în comitetul de direcție sau în directoratul unei societăți comerciale pe acțiuni.

Totodată, art. 16 al Legii profesiei de avocat prevede că exercitarea profesiei de avocat este compatibilă cu:

- a) calitatea de deputat sau senator, consilier în consiliile locale sau județene;
- b) activități și funcții didactice în învățământul juridic superior;
- c) activitatea literară și publicistică;
- d) calitatea de arbitru, mediator, conciliator sau negociator, consilier fiscal, consilier în proprietate intelectuală, consilier în proprietate industrială, traducător autorizat, administrator sau lichidator în cadrul procedurilor de reorganizare și lichidare judiciară, în condițiile legii.

Răspunderea avocatului stagiar are loc în baza regulilor generale. Conform alin.(2) art. 265 din Statutul profesiei de avocat, fapta săvârșită de avocat, prin care se încalcă dispozițiile legii, ale statutului profesiei, hotărârilor obligatorii ale organelor profesiei, ale consiliului baroului unde avocatul este înscris sau unde își are sediul secundar și care este de natură să prejudicieze onoarea sau prestigiul profesiei sau a corpului de avocați constituie abatere disciplinară și se sancționează potrivit art. 89 din Legea profesiei de avocat.

Conform art. 89 din Legea profesiei de avocat, sancțiunile disciplinare sunt:

- a) mustrarea;
- b) avertismentul;
- c) amendă de la 50 lei la 500 lei, care se face venit la bugetul baroului. Plata amenzii se va face în termen de 30 de zile de la data rămânării definitive a hotărârii disciplinare. Neachitarea în acest termen atrage suspendarea de drept din exercițiul profesiei, până la achitarea sumei. Limitele amenzii disciplinare se actualizează periodic de către Consiliul U.N.B.R., în funcție de rata inflației;
- d) interdicția de a exercita profesia pe o perioadă de la o lună la un an;
- e) excluderea din profesie.

Pentru acordarea asistenței juridice, avocatul stagiar răspunde pentru prejudiciul cauzat în fața clientului. Răspunderea constă în acoperirea daunelor efective suferite de client și rezultate din exercitarea profesiei cu nerespectarea Legii profesiei de avocat, Statutului profesiei și normelor deontologice.

Conform art. 42 din Legea profesiei de avocat, avocatul este obligat să se asigure pentru răspunderea profesională, în condițiile stabilite prin Statutul profesiei. În acest sens, art. 231 alin. (3) lit. „a” al Statutului profesiei de avocat prevede că avocatul stagiar este obligat să dețină o asigurare de răspundere profesională cu valoare de minimum 3.000 euro anual.

1.2. Admiterea și desfășurarea stagiului profesional în Norvegia

Pentru a fi admis la stagiul profesional în Norvegia, candidatul trebuie să fi absolvit facultatea de drept și să fi frecventat „Cursul de Avocatură”, care se desfășoară timp de șase zile pline consecutive. Instruirea include, *inter alia*:

1. pregătirea cauzelor;
2. audierea martorilor;
3. Codul deontologic;
4. contabilitate;
5. metode alternative de soluționare a conflictelor;
6. negociere;
7. instruire practică de reprezentare în instanță.

Cursul se încheie cu un examen pentru acasă. După aceasta, candidatul este eligibil pentru a încheia un contract de muncă cu un avocat sau cu un birou de avocați care îl angajează.¹³

Astfel, în Norvegia stagiul profesional va începe după ce avocatul stagiar va încheia un contract de muncă cu un avocat sau birou de avocați. În toate cazurile, un avocat trebuie să fie numit responsabil pentru acțiunile sau inacțiunile stagiului pe durata contractului, acest avocat

¹³ Harald Ciarlo, expert NORLAM. Ghidul Avocatului Stagiar, capitolul VII, p.60

asumându-și, de asemenea, responsabilitatea pentru dezvoltarea profesională și instruirea stagiului.

Conform Legii norvegiene cu privire la Protecția Muncii, avocatul stagiari, ca și oricine altcineva din Norvegia care a încheiat un contract de muncă, se va bucura de o serie de drepturi fundamentale care trebuie respectate și de la care nu se poate devia din punct de vedere juridic. Printre acestea sunt: dreptul la un salariu decent, dreptul la un număr maxim de ore de muncă pe săptămână, dreptul la concediu de maternitate/paternitate și dreptul la concediu.¹⁴

Durata de efectuare a stagiului este cel puțin doi ani. Pe parcursul acestei perioade, stagiariul va trebui să apară în instanță pe cel puțin trei cauze, acestea trebuind să fie de un anumit volum și complexitate. După participarea în instanța de judecată judecătorul va semna un formular prin care aprobă cadrul competențelor procedurale ale avocatului stagiari.¹⁵ Avocatul stagiari trebuie să depună eforturi rezonabile în vederea obținerii experienței de participare în procese de judecată, în cazul în care o astfel de oportunitate există și sunt condiții potrivite pentru aceasta.¹⁶

După cum s-a menționat între avocatul îndrumător și stagiariul fără licență trebuie să existe un raport juridic de muncă. Avocatul stagiari va lucra în biroul avocatului îndrumător. Trebuie să existe un contract scris, prin care cabinetul de avocați îi stabilește avocatului stagiari o retribuție rezonabilă. Avocații stagiari vor avea remunerații fixe, iar salariul minim al unui jurist din instituțiile de stat va fi considerat salariul minim indicativ pentru un avocat stagiari.¹⁷

Avocatul îndrumător trebuie să supravegheze activitatea stagiariului și să se asigure că acesta din urmă beneficiază de o îndrumare corespunzătoare în activitatea sa. Primele șase luni ale angajării se consideră perioadă de probă. În cadrul perioadei de probă, contractul de muncă poate fi reziliat de fiecare din părți cu condiția notificării făcute cu o lună înainte de data rezilierii.¹⁸

Stagiul profesional în avocatură în Norvegia se bazează pe principiul „învățare din practică” și este bine ajustat la lucrul direct în cauze concrete. De obicei, avocatul stagiari va fi prezent la întâlnirile inițiale cu clienții, va lua parte la cercetarea surselor, evaluarea cauzei, pregătirea cererilor etc., precum și la luările de cuvânt în fața instanței pe parcursul procedurii.¹⁹

În toată activitatea sa avocatul stagiari raportează avocatului îndrumător și va acționa din numele acestuia sau a unui alt avocat desemnat de către acesta în calitate de avocat responsabil. Avocatul îndrumător, sau un alt avocat desemnat de către acesta urmează a fi informat atunci când avocatului stagiari i se cere asumarea unei noi sarcini. Avocatul îndrumător (avocații îndrumători) are dreptul și obligația de a supraveghea activitatea avocatului stagiari, precum și obligația de a oferi sfaturi și îndrumare. Suplimentar la consilierea academică, avocatul îndrumător trebuie să explice avocatului stagiari bazele relațiilor cu clienții și modalitatea de facturare, precum și să ofere consiliere în domeniul eticii profesionale.

¹⁴ Harald Ciarlo, expert NORLAM, ibidem

¹⁵ A se vedea Formularul de aprobare a cadrului competențelor procedural ale unui avocat stagiari în Norvegia <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

¹⁶ A se vedea pct. 4 din Contractul de muncă model pentru angajarea avocaților propus de Baroul Avocaților în Norvegia. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

¹⁷ Ghid pentru angajarea și monitorizarea avocaților stagiari în Norvegia aprobat de către Consiliul Executiv la 20.11.2003. revizuit la 27.3.2008 <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

¹⁸ Vezi pct.14 din Contractul de muncă model pentru angajarea avocaților propus de Baroul Avocaților în Norvegia. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

¹⁹ Harald Ciarlo, expert NORLAM, Ghidul Avocatului Stagiari, p. 60-62

Avocatul stagiar este obligat să se familiarizeze cu, și să respecte legile și reglementările aplicabile profesiei de avocat, inclusiv actele legislative, Codul de Conduită, prevederile legale referitoare la confidențialitate și spălarea de bani. În caz de încălcare a reglementărilor în activitatea sa, avocatul stagiar trebuie să informeze de îndată avocatul îndrumător. Avocatul stagiar are dreptul la consiliere permanentă din partea avocatului îndrumător și la o evaluare a performanțelor profesionale cel puțin o dată pe an²⁰

Prin Ordinul G-25/97, Ministerul Justiției și-a exprimat poziția sa cu privire la normele de licențiere a avocaților stagiați, precum și cu privire la condițiile necesare pentru obținerea unei licențe de avocat. În acest sens, se menționează că: „*Stagiul profesional în avocatură se dorește a fi o perioadă de ucenicie în care avocatului stagiar ar trebui să i se ofere posibilitatea de a profesa în calitate de avocat și de a-și dezvolta abilitățile. Pe parcursul acestei perioade, avocatul stagiar va acumula cunoștințe despre diferitele aspecte ale profesiei de avocat. Perioada de stagiul profesional va fi efectuată sub controlul și instrucțiunile avocatului îndrumător.*”²¹

Avocatul stagiar are dreptul și obligația să beneficieze de formare profesională pe parcursul consilierii de către avocatul îndrumător (avocaților îndrumători). La înțelegerea părților, avocatul stagiar are dreptul să beneficieze de cursuri de instruire profesională prevăzute de lege și să se pregătească pentru aceste cursuri în timpul orelor de lucru. Avocații îndrumători sunt încurajați să acopere taxele de curs, cheltuielile legate de deplasare și cazare pe perioada cursurilor de instruire obligatorie și formare continuă.

JUS (Centrul de Instruire pentru Juriști) este responsabil este desfășurarea instruirii avocaților stagiați. Această instruire este obligatorie pentru obținerea licenței. Cursurile vor include reglementări referitoare și la etica juridică, fără a se concentra în mod special pe relația dintre avocatul îndrumător și stagiar. Mai mult decât, JUS oferă și alte cursuri la care avocații stagiați se pot înscrie, inclusiv de etică juridică.²²

1.3. Admiterea la stagiul profesional în Scoția

Curtea Supremă de Justiție din Scoția a delegat Baroului Avocaților sarcina de a pregăti viitorii avocați pentru admiterea în profesie. O astfel de pregătire se face în cadrul stagiului profesional numit *devilling/pupillage*, în timpul căruia stagiarii (*devils*) beneficiază de o instruire intensă pentru a deprinde abilitățile necesare unui avocat profesionist. Regulile stagiului profesional sunt prevăzute în Regulamentul cu privire la stagiul profesional (*Regulations as to intrants*)²³ și Ghidul Stagiului (*Devil's Handbook*)²⁴.

Pentru a fi admisă la stagiul profesional, persoana trebuie să fie licențiată în drept de către o universitate din Scoția acreditată de Baroul Avocaților. De asemenea, ea trebuie să dețină diploma de absolvire a cursului Practicarea Profesiei Juridice (*Diploma in Legal Practice*)²⁵ și să

²⁰ A se vedea pct.3 din Contractul de muncă model pentru angajarea avocaților propus de Baroul Avocaților în Norvegia. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

²¹ Ghid pentru angajarea și monitorizarea avocaților stagiați în Norvegia aprobat de către Consiliul Executiv la 20.11.2003. revizuit la 27.3.2008 <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

²² Ghid pentru angajarea și monitorizarea avocaților stagiați în Norvegia aprobat de către Consiliul Executiv la 20.11.2003. revizuit la 27.3.2008 <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

²³ http://www.advocates.org.uk/downloads/becoming_training/regintrants_2009.pdf

²⁴ http://www.advocates.org.uk/downloads/becoming_training/devilshandbook11_12.pdf

²⁵ Aceste studii sunt post-universitare și durează 26 de săptămâni.

finalizeze stagiul profesional (cu o durată de 24 de luni) în cadrul unui birou asociat de *solicitors*. Pentru a fi înmatriculat ca stagiar în cadrul Baroului Avocaților, candidatul depune o cerere la Curtea Supremă de Justiție a Scoției. Această cerere este transmisă în aceeași zi Baroului Avocaților, care verifică dacă candidatul corespunde cerințelor sale. Astfel, candidatul trebuie în mod obligatoriu să fi susținut în cadrul studiilor sale universitare examene la următoarele discipline: dreptul roman (proprietatea și obligațiile); precedentul judiciar; dreptul constituțional și administrativ; dreptul penal; dreptul civil; dreptul comercial; probatoriul; dreptul internațional privat, dreptul și instituțiile Uniunii Europene. Dacă persoana nu a susținut examene la toate aceste discipline, ea va susține la Baroul Avocaților examenele care lipsesc. După înmatriculare, la începutul stagiului profesional, candidații trebuie să susțină un examen la care li se testează cunoștințele în domeniul probatoriului, al practicării avocaturii și regulilor procesuale (*Evidence, Practice and Procedure*).²⁶

Desfășurarea stagiului

De obicei, stagiul profesional începe în luna octombrie și durează nouă luni. Pe parcursul acestuia, stagiarul va învăța de la avocații săi îndrumători (*devilmasters*) și va participa la instruirea inițială obligatorie (cu o durată totală de zece săptămâni) oferită de către Baroul Avocaților. Stagiarul are un avocat îndrumător principal (*principal devilmaster*), care trebuie să aibă o experiență de avocat de cel puțin șapte ani. De regulă, avocații îndrumători principali sunt specializați în dreptul civil. Pe parcursul stagiului însă, stagiarii vor lucra cu încă doi avocați îndrumători, unul dintre ei fiind specializat în dreptul penal, iar celălalt în orice alt domeniu în care stagiarul dorește să obțină cunoștințe și deprinderi practice. Stagiarului i se cere să se afle cât mai mult timp în instanțele judecătorești, observând procesele de judecată ale avocaților săi îndrumători sau orice procese care prezintă interes pentru el. Stagiarul va lucra împreună cu avocații săi îndrumători la cauzele acestora, acordându-i-se acces la documentele pregătite de către aceștia pentru litigarea cauzelor, cum ar fi opiniile și pledoariile scrise ale acestora. Formarea abilităților bune de a scrie pledoarii și opinii trebuie să constituie un obiectiv important în cadrul stagiului. La fel de importantă este deprinderea abilităților de a consulta clienții și de a negocia în numele acestora. Astfel, stagiarii vor participa la consultările avocaților lor îndrumători cu *solicitors* ai acestora și cu clienții. Stagiarilor li se va cere, deseori în termene destul de restrânse, să pregătească pledoarii scrise și opinii. Spre deosebire de stagiul profesional în avocatură în Republica Moldova, în Scoția stagiarii nu au dreptul să acorde consultații juridice sau să reprezinte persoane în instanțele judecătorești. Pe parcursul stagiului profesional, stagiarii participă în cadrul programului de acordare a asistenței juridice gratuite susținut de Baroul Avocaților. Asistența juridică gratuită oferită de stagiar se limitează la consultații juridice și reprezentarea persoanelor în fața unor instituții în care asistența juridică gratuită nu este disponibilă. Acordarea asistenței juridice gratuite de către stagiar are loc sub supravegherea unui reprezentant al Baroului Avocaților.²⁷

II. STANDARDE RELEVANTE DIN SISTEMUL DE DREPT AL SUA. EXPERIENȚA STATULUI NEW MEXICO

²⁶ Olimpia Gribincea, consultant juridic ABA ROLI Moldova. Ghidul Avocatului Stagiar, pag.55

²⁷ Olimpia Gribincea. Lucrarea citată, pag. 58.

În New Mexico, ca și în alte state din SUA, funcționează un sistem unic de accedere în profesia juridică.²⁸ Acesta presupune că absolvenții școlii de drept, pentru a obține statutul de „lawyer” (juriști calificați în profesie²⁹), urmează să susțină examenul de calificare – „Bar Exam”.

Regulile profesiei nu stabilesc necesitatea de a desfășura stagiul profesional pentru accedere în profesie. Totuși, după obținerea licenței, tinerii avocați, pe lângă activitatea sa profesională, au obligația de a coopera pe parcursul unui an cu un avocat cu experiență („Mentorship Program”).

După susținerea examenului de calificare, persoanele pot să practice dreptul fie individual, fie să se asocieze în cadrul birourilor asociate de avocați. Totodată, cei care au trecut de examenul de calificare au dreptul de a candida la funcția de judecător, să activeze ca apărător garantat de stat („Defense attorney/Public defender” – instituție similară cu avocatul care prestează asistență juridică garantată de stat în Republica Moldova) sau să reprezinte statul în procese judiciare în calitate de funcționar la „Attorney General / District Attorney office” (funcție care poate fi comparată cu instituția procurorului în Republica Moldova).³⁰

O descriere mai detaliată a condițiilor de admitere în profesie va fi efectuată la analiza condițiilor de organizare și susținere a examenului de calificare.

Totodată considerăm important de evidențiat aspecte ale programului de mentorat, deoarece acesta reflectă asupra competențelor care trebuie să le acumuleze un avocat. Astfel, legislația statului New Mexico, stabilește obligativitatea proaspătului avocat de a participa pe parcursul a 1 (un) an în cadrul unui Program de Mentorat denumit „Bridge the Gap Mentoring Program” („**Program de Mentorat**” sau „**Program**”).

Scopurile Programului de Mentorat sunt următoarele:

- Educarea noului avocat, pe parcursul primului an de activitate, în domeniul profesionalismului, eticii și politeții;
- crearea unui sentiment de mândrie și integritate în cadrul profesiei juridice și implicarea în organizarea baroului;
- Asistarea noului avocat în procesul de acumulare a abilităților și gândirii practice necesare pentru a acorda asistență juridică la nivel înalt;
- A furniza mijloace pentru toți avocații din New Mexico pentru a învăța importanța relațiilor colegiale, organizarea mentoratului, inclusiv construirea rețelelor profesionale dezvoltate și relații profesionale multiple pe termen lung;
- Încurajarea utilizării celor mai bune practici și idealurilor înalte în practicarea dreptului.

²⁸ Condițiile de bază sunt reglementate în Regulile nr.15 privind admiterea în Baroul Statului New Mexico aprobate de Curtea Supremă de Justiție.

http://www.nmcompcomm.us/nmrules/NMRules/15-104_5-14-2013.pdf ;

<http://public.nmcompcomm.us/nmpublic/gateway.dll/?f=templates&fn=default.htm>

La fel a se vedea și <http://nmexam.org/requirements.html>

²⁹ Propunem expresia de „juriști calificați în profesie” pentru a reflecta cât mai aproape sistem unic de accedere în profesia juridică din SUA.

³⁰ Vladimir Palamarciuc. Extinderea relațiilor de parteneriat cu Baroul Statului New Mexico. Revista științifico-practică și informativă de drept „Avocatul Poporului” Nr.11-12/2013. pag.42

Legea prevede că fiecare avocat admis în profesie, cu unele excepții, este obligat să participe în Programul de Mentorat. Noul avocat trebuie să se înscrie în Program în decurs de 30 zile de la admiterea în profesie. Avocatul trebuie să desfășoare activitatea din cadrul Programului de Mentorat până la 31 decembrie a primului an calendaristic complet după admiterea sa în profesie.

Componentele principale pentru desfășurarea Programului de Mentorat sunt următoarele:

- **Înregistrarea în calitate de participant al Programului de Mentorat.** Administrarea și supravegherea Programului este efectuată de următoarele instituții: Baroul Statului New Mexico, Curtea Supremă de Justiție, Comisia pentru Profesionalism, Coordonatorul Programului.
- **Încheierea unui acord dintre noul avocat și un avocat mentor.** Avocatul mentor trebuie să corespundă următoarelor condiții: să aibă cel puțin 7 (șapte) ani de activitate profesională, dintre care cel puțin 5 (cinci) în statul New Mexico; să fie membru activ al baroului și să aibă practică bună; să nu aibă sancțiuni disciplinare pe parcursul ultimilor 7 (șapte) ani; să dețină asigurare profesională pentru o sumă de cel puțin \$100.000 / \$300.000 (dacă își desfășoară activitatea în domeniul privat); să completeze cererea de mentor care urmează a fi aprobată de Curtea Supremă de Justiție și Comisia pentru Profesionalism.
- **Stabilirea unui Plan Curricular Individual și îndeplinirea planului.** Planul Curricular Individual include concepte de bază, competențe avocațiale, activități și experiență care trebuie acumulate de noul avocat. Activitățile din plan presupun întâlniri și discuții cu avocatul mentor, domenii (obligatorii și alternative) care trebuie adresate de noul avocat prin frecventarea de cursuri și întruniri profesionale, participarea la activități practice, întocmire de documente juridice și alte activități stabilite în plan.
- **Achitarea unei taxe** în sumă de \$300 pentru participare la Program.
- **Eliberarea de către avocatul mentor a unui certificat** de îndeplinire sau nu a Planului Curricular Individual

III. ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI A PRACTICII DIN REPUBLICA MOLDOVA

A. Condiții generale de admitere

Condițiile de admitere la stagiul profesional în avocatură sunt prevăzute în Legea cu privire la avocatură și în Statutul profesiei de avocat. Pentru a fi admis la stagiul profesional în avocatură, candidatul trebuie să întrunească condițiile prevăzute în art. 10, 15 și Capitolul III al Legii cu privire la avocatură. Acestea, la rândul său, pot fi divizate în condiții de fond și condiții de procedură.

Condiții de fond³¹

1. Deținerea cetățeniei Republicii Moldova;
2. Deținerea diplomei de licențiat în drept. Persoana trebuie să dețină diploma de licență care dovedește faptul că a urmat studiile la facultatea de drept a unei universități acreditate în Republica Moldova în conformitate cu legislația în vigoare. Persoana care este licențiată în științe politice și juridice sau științe administrative nu poate candida pentru statutul de avocat stagiar în sensul Legii cu privire la avocatură. Persoanele

³¹ A se vedea Nadejda Garceva, Vadim Vieru. Ghidul Avocatului Stagiar, pag.9.

- licențiate în drept, care dețin diploma unei instituții de învățământ superior din alt stat, recunoscute pe teritoriul Republicii Moldova, pot fi admise la efectuarea stagiului profesional;
3. Capacitatea deplină de exercițiu conform legislației Republicii Moldova;
 4. Să aibă reputație ireproșabilă, adică să nu cadă sub incidența vreunei situații prevăzute în art. 10 al. (3) al Legii cu privire la avocatură, și anume:
 - a fost condamnată anterior pentru infracțiuni grave, deosebit de grave, excepțional de grave săvârșite cu intenție, chiar dacă au fost stinse antecedentele penale;
 - nu au fost stinse antecedentele penale pentru comiterea altor infracțiuni;
 - anterior a fost exclusă din avocatură sau i s-a retras licența pentru acordarea asistenței juridice din motive compromițătoare;
 - a fost concediată din cadrul organelor de drept din motive compromițătoare sau a fost eliberată, din aceleași motive, din funcția de judecător, notar, consultant juridic sau funcționar public;
 - comportamentul sau activitatea persoanei este incompatibilă cu normele Codului deontologic al avocatului;
 - prin hotărârea instanței judecătorești, s-a stabilit un abuz prin care ea a încălcat drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
 5. Promovarea examenului de admitere la stagiul profesional. Persoana trebuie să promoveze examenul de admitere la stagiul în condițiile stabilite în Statutul profesiei de avocat și organizate de Comisia de licențiere în conformitate cu legislația în vigoare;
 6. Încheierea contractului de efectuare a stagiului profesional.

Condiții de procedură

În conformitate cu art. 18 al Legii cu privire la avocatură, admiterea la stagiul profesional se face în bază de examen, cu respectarea principiilor transparenței și egalității în drepturi. Modul de organizare și procedura examenului de admitere la stagiul sunt stabilite de Statutul profesiei de avocat.

Examenul se susține în fața Comisiei de licențiere, compusă din 11 membri, aleși în bază de concurs, dintre care opt sunt avocați cu o vechime în profesia de avocat de cel puțin cinci ani și trei sunt profesori titulari de drept cu o vechime în profesia de avocat de cel puțin cinci ani.

Comisia de licențiere are în principal următoarele atribuții cu privire la organizarea examenelor de admitere la stagiul:

- a) adoptă hotărâri privind admiterea la examene;
- b) organizează examenele de admitere la stagiul profesional;
- c) aprobă rezultatele examenelor de admitere la stagiul profesional;
- d) adoptă hotărâri privind admiterea la stagiul profesional;
- e) Elaborează și selectează lista temelor pentru disciplinele de drept care vor sta la baza subiectelor, întrebărilor și spețelor de la examen.

Actualmente nu există o statistică oficială cu privire la rezultatele de admitere la stagiul profesional. Totodată analiza hotărârilor Comisiei de licențiere pentru anii 2012 (sesiunea de toamnă) - 2013, arată că pe parcursul a 3 sesiuni de examene, la stagiul profesional au fost admiși 446 de candidați, dintre care 295 au fost admiși la desfășurarea stagiului profesional.³²

³² A se vedea Hotărârile Comisiei de licențiere: Hotărârea nr. 18 din 01.10.2012 (admiși la examen - 195), Hotărârea nr.19 din 16.10.2012 (admiși la stagiul - 141), Hotărârea nr.03 din 15.04.2013 (admiși la examen - 123), Hotărârea nr.4 din 22.04.2013 (admiși la stagiul - 73), Hotărârea nr.11 din 17.09.2013 (admiși la examen - 128), Hotărârea nr. 12 din 30.09.2013 (admiși la stagiul - 81)

B. Examenul de admitere la stagiul profesional

Actele necesare pentru admiterea la stagiul profesional. Pentru participarea la examenul de admitere la stagiul profesional este necesară depunerea cererii de înscriere la examen (modelul cererii este publicat pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților³³):

La cerere se anexează documentele prevăzute în art.21 din Statutul profesiei de avocat:

- copia buletinului de identitate;
- copia diplomei de licență și a anexelor la diplomă;
- copia carnetului de muncă în cazul în care persoana a fost și/sau este angajată;
- cazierul judiciar;
- certificatul medical (narcologic și psihiatric);
- declarația pe proprie răspundere că persoana nu va desfășura, din momentul admiterii la stagiul profesional, activități incompatibile cu profesia de avocat;
- bonul ce confirmă achitarea taxei de admitere la examenul de stagiul;
- avizul avocatului care acceptă să fie îndrumător;
- o poză 3x4;

Examenul

Examenul de admitere la stagiul profesional constă în susținerea unui test din 400 de întrebări. Înainte de examen, pe pagina oficială a Uniunii Avocaților (www.avocatul.md) sunt publicate 1000 de întrebări în baza cărora candidații la admiterea la stagiul profesional urmează să se pregătească. Întrebările sunt redactate sub formă de test-grilă.

Modul de desfășurare a examenului este stabilit în art. 22 al Statutului profesiei de avocat. Fiecare subiect va avea trei variante de răspuns și candidatul va alege un singur răspuns corect prin bifarea acestuia. După bifarea unei variante de răspuns, candidatul nu are dreptul să-și modifice opțiunea. În cazul în care au fost bifate două sau trei variante, răspunsul candidatului se consideră greșit.

Timpul rezervat pentru îndeplinirea testului este de trei ore astronomice. Președintele Comisiei este obligat să anunțe ora la care se încheie proba de examinare și să avertizeze candidații cu 15 minute înainte de expirarea timpului. Se consideră că a promovat testul candidatul care a răspuns corect la cel puțin 350 de întrebări din cele 400 incluse în test.

Testele propuse la examen cuprind diferite domenii: drept penal, drept procesual penal, drept civil, drept procesual civil, drept familial, drept constituțional, drept contravențional, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, inclusiv instituția avocaturii.

Examinarea răspunsurilor din Chestionarul pentru elaborarea studiului arată că, în principiu, condițiile de admitere la stagiul profesional sunt implementate în practică și nu au fost evidențiate dificultăți esențiale sub aspectul organizatoric și de accedere la stagiul profesional. Totodată, la întrebările cu privire la stabilirea unor criterii pentru elaborarea întrebărilor la examenul de admitere la stagiul profesional, majoritatea respondenților s-au expus pentru necesitatea unor astfel de criterii. La fel, similar recomandărilor pentru examenul de calificare considerăm necesar de a institui o procedură de contestare a rezultatelor.

Recomandarea 1: Stabilirea unor criterii de elaborare a întrebărilor pentru examenul de admitere la stagiul profesional.

³³ <http://www.avocatul.md/modele-de-acte>

Recomandarea 2: Stabilirea unei proceduri de contestare a rezultatelor examenului de admitere la stagiul profesional.

C. Contractul pentru efectuarea stagiului profesional³⁴

Stagiul profesional se desfășoară în baza contractului încheiat între avocatul stagiar și avocatul îndrumător, înregistrat la Consiliul Uniunii Avocaților. Modelul contractului se publică pe pagina web a Uniunii Avocaților.³⁵ Reieșind din prevederile Legii cu privire la avocatură și Statutul profesiei de avocat, Uniunea Avocaților oferă doar un contract-tip, standard, clauzele căruia pot fi modificate la dorința părților.

Contractul încheiat între avocatul stagiar și avocatul îndrumător urmează a fi înregistrat la Consiliul Uniunii. Pentru prezentarea contractului privind efectuarea stagiului profesional avocatului stagiar i se oferă un anumit termen, care, de regulă, nu depășește o lună după admiterea la stagiul profesional, care curge din momentul susținerii examenului de admitere la stagiul. La o dată stabilită se convoacă ședința specială a Consiliului Uniunii în cadrul căreia se decide înregistrarea contractelor depuse, care corespund cerințelor legale.

În situația în care persoana nu a prezentat în termenul stabilit contractul încheiat cu avocatul îndrumător, ea poate să-l prezinte ulterior. În acest caz, contractul va fi înregistrat la o ședință ordinară a Consiliului Uniunii.

1. Părțile Contractului

Contractul privind efectuarea stagiului profesional în avocatură este un contract bilateral, înregistrat la Uniunea Avocaților, la semnarea căruia participă avocatul stagiar și avocatul îndrumător.

Avocatul stagiar. Statutul profesiei de avocat prevede că avocatul stagiar poate să încheie contractul privind efectuarea stagiului profesional numai în cazul în care el întrunește cumulativ condițiile stabilite în art. 15 al Legii cu privire la avocatură. De regulă, persoana încheie contractul după susținerea examenului de admitere la stagiul profesional, dar cadrul normativ existent nu interzice ca părțile în prealabil să-și asume obligații legate de desfășurarea stagiului profesional sub condiția admiterii candidatului la stagiul profesional.

Avocatul îndrumător. Consiliul Uniunii Avocaților publică anual în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, lista avocaților care au dreptul de a exercita profesia de avocat. Lista avocaților se publică și pe pagina web a Uniunii Avocaților. Pot asigura îndrumarea profesională a avocatului stagiar doar avocații care îndeplinesc cerințele impuse de Legea cu privire la avocatură și Statutul profesiei de avocat.³⁶

2. Termenul Contractului

Termenul contractului privind efectuarea stagiului profesional în avocatură este stabilit de legiuitor și constituie 18 (optsprezece) luni. Conform art. 23 alin. (3) din Statutul profesiei, după susținerea examenului de admitere la stagiul profesional, candidatul obține calitatea de avocat stagiar. Totodată încheierea contractului de efectuare a stagiului profesional este obligatorie. Astfel, dacă contractul este încheiat, sub condiție, înainte de adoptarea hotărârii Comisiei de

³⁴ A se vedea Vlada Capustina, Capitolul III, Secțiunea 3.1. „A” din Ghidul Avocatului Stagiar.

³⁵ <http://www.avocatul.md/modele-de-acte>

³⁶ A se vedea art.19 alin. (4) din Legea cu privire la avocatură și art.25 alin.(2) și (3) din Statutul profesiei de avocat.

licențiere, stagiul urmează să curgă din momentul adoptării hotărârii. În cazul în care contractul este încheiat după adoptarea hotărârii, stagiul urmează să curgă din momentul încheierii contractului.

Totodată, evidențiem că legea stabilește necesitatea de a înregistra contractul la Consiliul Uniunii, și practica arată că legitimațiile eliberate avocaților stagieri drept dată pentru începerea termenului de desfășurare a stagiului indică pe cea la care a fost înregistrat contractul. În acest sens Principiile de reformare a avocaturii 2013 indică necesitatea de reglementare clară a momentului de începere și încetare a stagiului profesional. Așadar, există o discrepanță în stabilirea clară a perioadei de când urmează să curgă termenul de efectuare a stagiului profesional – de la data adoptării hotărârii Comisiei de licențiere sau de la data înregistrării contractului de către Consiliul Uniunii. Practica Comisiei de licențiere arată că admiterea la examenul de calificare se face în baza perioadei de desfășurare a stagiului profesional calculată din data admiterii la stagiul profesional, dar nu de la data înregistrării contractului. Considerăm o astfel de practică corectă, deoarece art. 23 alin. (3) din Statutul profesiei prevede expres că candidatul obține calitatea de avocat stagiar după susținerea examenului, precum și din perspectiva că avocatul stagiar nu este limitat în posibilitatea de a începe activitatea profesională. Totodată, în contextul stabilirii unui regim clar cu privire la momentul de începere a stagiului profesional, din discuțiile organizate cu reprezentanții organelor de conducere a Uniunii Avocaților, se evidențiază că sub aspect organizatoric este necesar de stabilit termenul de începere a stagiului din data înregistrării contractului la Consiliul Uniunii. În principiu, suntem de acord că contractul de efectuare a stagiului trebuie obligatoriu înregistrat la Consiliul Uniunii, deoarece urmează a fi verificată corespunderea candidatului tuturor condițiilor pentru începerea stagiului profesional. Totodată, considerăm că Consiliul Uniunii urmează să aprobe înregistrarea contractelor în timp cel mai scurt după organizarea examenului de admitere la stagiul și comunicarea rezultatelor candidaților.

Recomandarea 3: Reglementarea expresă în lege că stagiul profesional începe din momentul înregistrării contractului de efectuare a stagiului la Consiliul Uniunii.

3. Obiectul Contractului

Obiectul contractului îl reprezintă raporturile de stagiul în profesia de avocat, apărute între avocatul stagiar și avocatul îndrumător.

Contractul tip privind efectuarea stagiului profesional în avocatură oferit de Uniunea Avocaților prevede că stagiul se efectuează cu titlu gratuit sau oneros. Trebuie de subliniat că Legea cu privire la avocatură, în art. 15 alin. (6) lit. „a”, și contractul-tip, în capitolul despre drepturile și obligațiile părților, stipulează obligația avocatului stagiar de a achita taxa pentru efectuarea stagiului profesional. Aceste prevederi nu se referă la caracterul oneros al contractului de efectuare a stagiului profesional, ci reprezintă o obligație financiară a avocatului stagiar față de Uniunea Avocaților. Cuantumul taxei pentru efectuarea stagiului profesional în avocatură este stabilit în mărime de 2.000 lei, care se achită pe contul Uniunii Avocaților și contribuie la crearea condițiilor pentru realizarea instruirii de formare inițială.

Legea cu privire la avocatură, în art. 15 alin.(1), stabilește că avocat stagiar este o persoană care a încheiat cu unul dintre avocați contract de efectuare a stagiului profesional, fără a se referi la caracterul oneros sau gratuit al contractului. În consecință, avocatul stagiar poate fi obligat, prin contract, să achite avocatului îndrumător o sumă de bani fixă sau în rate pentru efectuarea stagiului profesional. În același timp, caracterul oneros al contractului de efectuare a stagiului

profesional le creează dificultăți financiare avocaților stagieri în activitatea și exercitarea profesiei. Majoritatea opiniilor respondenților exprimate în Chestionarul pentru elaborarea studiului, precum și discuțiile organizate cu experții internaționali reflectă că relația dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar trebuie să fie cu titlu gratuit și să nu impună cheltuieli pentru avocatul stagiar. Pe de altă parte, unii respondenți opinează că cheltuielile legate de acordarea asistenței juridice de către avocatul stagiar nu trebuie să fie suportate de către avocatul îndrumător. Practica internațională arată că avocații stagieri, de regulă, nu suportă cheltuieli în raport cu avocatul îndrumător, ci din contra există tendința de a stimula asigurarea unui onorariu minim pentru avocatul stagiar pe parcursul efectuării stagiului profesional.

Recomandarea 4: Stabilirea caracterului gratuit pentru avocatul stagiar a contractului de efectuare a stagiului profesional.

4. Desfacerea Contractului de efectuare a stagiului profesional

Încetarea raporturilor dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar poate avea loc la inițiativa uneia sau ambelor părți. Desfacerea contractului poate avea loc și la inițiativa Consiliului Uniunii Avocaților în cazurile prevăzute de Lege. La fel, contractul poate fi desfăcut în baza Hotărârii Comisiei pentru Etică și Disciplină. Contractul de stagiul profesional poate fi reziliat în cazul în care avocatul stagiar a comis încălcări grave, prevăzute de Codul deontologic al avocatului și Statutul profesiei de avocat. În toate cazurile, desfacerea contractului urmează a fi înregistrată de către Consiliul Uniunii Avocaților.³⁷

D. Regimul juridic al avocatului stagiar. Drepturi și obligații. Clientela avocaților stagieri.

a. Introducere

Prin regim juridic al avocatului stagiar³⁸ urmează să înțelegem în complexitate rolul, locul, conținutul drepturilor și obligațiilor care îi sunt atribuite acestuia în cadrul efectuării stagiului profesional.

Stagiul profesional reprezintă o etapă obligatorie de formare a unui avocat. Prin urmare, fiecare candidat la profesia de avocat urmează să efectueze stagiul profesional având calitatea de avocat stagiar. De la această regulă exista și două excepții prevăzute de lege. Astfel, art. 10 alin. (2) al Legii cu privire la avocatură prevede următoarele *„Sunt scutite de efectuarea stagiului profesional și de examenul de calificare persoanele care dețin titlul de doctor, precum și cele care au cel puțin 10 ani vechime în muncă în funcția de judecător sau procuror dacă, în termen de 6 luni după demisia din funcțiile respective, au solicitat eliberarea licenței pentru exercitarea profesiei de avocat. De aceleași drepturi și în aceleași condiții beneficiază și persoanele care, după demisia din funcția de judecător și procuror, au continuat să activeze în domeniul dreptului.”*³⁹

În conformitate cu art. 56 alin.(7) al Statutului profesiei de avocat, perioada exercitării stagiului profesional se include în vechimea de muncă. Această prevedere urmează a fi interpretată în special prin prisma faptului că stagiul profesional poate fi utilizat ca vechime în muncă în

³⁷ Pentru descrierea mai detaliată cu privire la desfacerea contractului de efectuare a stagiului profesional a se vedea Ghidul avocatului stagiar, pag.11-12.

³⁸ A se vedea Victoria Gamurari și Vladimir Palamarcu, Capitolul III, Secțiunea 3.1. „B”, Ghidul Avocatului Stagiar

³⁹ O analiză mai detaliată a acestei prevederi este propusă în Capitolul II al prezentului Studiu în contextul examenului de calificare în profesia de avocat.

situațiile în care, conform legii, persoanei i se solicită vechimea în muncă în domeniul juridic. Spre exemplu, art. 44 alin.(3) din Legea nr. 113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești prevede că „*Poate fi angajată în funcția de secretar general persoana care are studii economice sau juridice superioare și o vechime în activitate de cel puțin 5 ani*”. La fel și art. 41 alin.(3) din Legea cu privire la avocatură prevede că „*În funcția de secretar general poate fi angajată persoana care are studii economice sau juridice superioare și o vechime în activitate de cel puțin 5 ani.*”

Drepturile și obligațiile avocatului stagiar sunt prevăzute în Legea cu privire la avocatură și în Statutul profesiei de avocat. Unele drepturi și obligații nu-și găsesc reglementare expresă în actele normative și urmează să fie deduse și interpretate în baza reglementărilor existente. O serie de drepturi și obligații prevăzute pentru avocați sunt aplicabile și avocaților stagiați.

După natura lor juridică, drepturile și obligațiile avocaților stagiați pot fi clasificate în drepturi procesuale, administrative și financiare. În funcție de criteriul utilizat, pot fi evidențiate și alte clasificări.

b. Drepturile avocatului stagiar

i. Drepturi procesuale – reprezintă ansamblul de drepturi pe care le are avocatul stagiar în procesul activității sale, în special cât privește procedurile de acordare a asistenței juridice clienților în cadrul instanțelor de judecată, instanțelor de arbitraj, în cadrul procedurii de mediere, autorităților publice, precum și orice alte proceduri la care are dreptul să participe avocatul stagiar. În acest sens, putem evidenția următoarele drepturi procesuale ale avocatului stagiar:

- Să acorde asistență juridică clientului în cadrul judecătoriilor, curților de apel și autorităților publice;
- Să participe la examinarea dosarelor civile și de contencios administrativ;⁴⁰
- Să-i fie semnate și ștampilate de către avocatul îndrumător mandate la contractele de asistență juridică validate;
- Să ia cunoștință de toate materialele cauzei încredințate din momentul încheierii contractului de acordare a asistenței juridice, să facă notițe și copii;
- Să colecteze independent, să fixeze și să prezinte informații referitoare la circumstanțele cauzei;
- Să solicite informații, referințe și copii ale actelor necesare pentru acordarea asistenței juridice în cadrul instanțelor judecătorești, organelor de drept, autorităților publice, altor organizații, care sunt obligate să elibereze actele solicitate în conformitate cu legislația în vigoare;
- Să solicite, cu acordul clientului, concluziile specialiștilor în soluționarea problemelor care au apărut în legătură cu acordarea asistenței juridice și care necesită cunoștințe speciale în diferite domenii de activitate;⁴¹
- Să prezinte organelor competente și mass-mediei cereri și demersuri, să depună în modul stabilit contestații și petiții privind acțiunile și deciziile prin care se încalcă drepturile clientului și drepturile avocatului în exercitarea profesiei sale;⁴²
- Să certifice actele prezentate în instanța de judecată;
- Să desfășoare activitate de mediator;⁴³

⁴⁰ A se vedea art. 15 alin. (3) din Legea cu privire la avocatură.

⁴¹ A se vedea art. 53 alin. (1) din Legea cu privire la avocatură.

⁴² A se vedea art. 45 alin. (1) lit. „b”, „c”, „d”, „e”, „f” din Legea cu privire la avocatură.

- Să fie arbitru în cadrul procedurilor de arbitraj;⁴⁴
- Alte drepturi procesuale.

Contextul drepturilor procesuale ale avocatului stagiar evidențiază necesitatea menționării că acesta nu are dreptul de a participa în cadrul proceselor penale și contravenționale.

Interdicția de a participa în cadrul cauzelor penale și contravenționale este prevăzută în art. 17 alin.(2) al Statutului profesiei de avocat, precum și în baza prevederilor art. 67 alin.(2) al Codului de procedură penală în care se specifică expres cine poate participa în calitate de apărător, printre care nu se regăsește și avocatul stagiar:

- 1) avocatul;
- 2) alte persoane abilitate prin lege cu atribuții de apărător;
- 3) un avocat din străinătate în cazul în care acesta este asistat de o persoană indicată la pct.1).

Opiniile majorității respondenților exprimate în Chestionarul pentru elaborarea studiului se expun în favoarea introducerii dreptului avocatului stagiar de a participa în cadrul proceselor contravenționale și penale. Unii respondenți s-au exprimat pentru acordarea dreptului de a acorda asistență juridică în cauze contravenționale, nu și cele penale. Totodată, în opinia unor avocați și avocați stagieri dreptul de a participa în cauze penale trebuie limitat la posibilitatea de a acorda asistență juridică doar altor participanți decât bănuitul, învinuitul, inculpatul. Ținând cont de practica altor state (România, Norvegia etc.) avocații stagieri pot fi implicați în acordarea de asistență juridică pe cauze penale în limitele stabilite de lege. Un alt argument în favoarea reglementării dreptului avocatului stagiar de a participa în procese pe cauze contravenționale și penale este și necesitatea de a acumula deprinderi și abilități practice în astfel de procese.

Un alt aspect al activității profesionale a avocatului stagiar este implicarea în cadrul mecanismului de acordare a asistenței juridice garantată de stat. O practică în acest sens este înregistrată în România, dar și în alte state din spațiul european. În răspunsurile respondenților la Chestionarul pentru elaborarea studiului unii respondenți s-au exprimat împotriva admiterii avocaților stagieri la acordarea asistenței juridice garantate de state. Totuși majoritatea respondenților, inclusiv din dialogurile organizate cu diferiți reprezentanți ai profesiei, se exprimă pozitiv ca avocatul stagiar să fie admis să acorde asistență juridică garantată de stat. La întrebarea propusă un respondent, avocat, a menționat *„Da, avocatul stagiar trebuie să fie admis să acorde asistență juridică garantată de stat. Aceasta ar constitui o profesionalizare mai activă a stagiului, cât și ar constitui o sursă de venit suplimentară”*. La un eveniment dedicat dezbaterilor proiectului Ghidului Avocatului Stagiar⁴⁵ participanții au dezbătut această idee și majoritatea avocaților stagieri s-au expus pentru o astfel de reglementare. Considerăm că, familiarizarea cu sistemul de acordare a asistenței juridice de stat și implicarea avocaților stagieri în acest mecanism al profesiei, este bine-venit pentru a dezvolta capacitățile profesionale a avocatului stagiar și totodată de a spori interesul eficiența acestui mecanism de ajutor a populației. Totuși, considerăm că acordarea asistenței juridice garantate de stat de către avocați stagieri trebuie să corespundă anumitor limite stabilite de organul de

⁴³ Art. 6 al Legii cu privire la mediere nr. 134 din 14 iunie 2007.

⁴⁴ Art. 11 alin. (1) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22 februarie 2008.

⁴⁵ Masa Rotundă din 07 martie 2013 organizată de Asociația Tinerilor Avocați cu susținerea ABA ROLI Moldova. <http://www.avocatul.md/news/ghidul-avocatului-stagiar>, <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>

supraveghere a acestui mecanism de asistență juridică. În acest sens, considerăm că este necesar de a reglementa prin lege că, condițiile de participare a avocaților stagiați la acordarea asistenței juridice garantate de stat, se stabilesc de către Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat printr-un Regulament.

Recomandarea 5: Reglementarea expresă a dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică în cadrul proceselor contravenționale și penale, cu excepția reprezentării bănuțului, învinuțului, inculpatului sau contravenientului, după caz.

Recomandarea 6: Stabilirea dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică în cadrul asistenței juridice garantate de stat. Împuternicirea Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat de a aproba Regulamentul de admitere și activitate a avocaților stagiați în cadrul asistenței juridice garantate de stat.

În Legea cu privire la avocatură este specificat dreptul avocatului stagiar de a acorda asistență juridică la examinarea litigiilor în instanțele judecătorești și curțile de apel, cât privește însă posibilitatea reprezentării în Curtea Supremă de Justiție, nu există vreo prevedere. Prin operarea principiului conform căruia *unde legea nu distinge nici interpretul nu trebuie să o facă* („*Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*”) nu este permisă acordarea asistenței juridice de către avocatul stagiar în procedurile judiciare în cadrul Curții Supreme de Justiție. Totodată prevederile legale nu interzic avocatului stagiar să întocmească proiecte de acte juridice pentru procedurile judiciare în interesul clienților săi pentru a fi prezentate în fața Curții Supreme de Justiție.

Merită a fi menționat că până la adoptarea Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea formularului și modului de utilizare a mandatului avocatului și al avocatului stagiar nr. 158 din 28.02.2013⁴⁶ („HG 158”), cadrul normativ nu stabilea un mecanism clar cu privire la obținerea mandatului de către avocatul stagiar. Lipsa unei reglementări cu privire la eliberarea mandatelor pentru avocați stagiați de către avocații îndrumători a constituit un impediment pentru unii avocați stagiați de a presta asistență juridică clienților. Conform prevederilor HG 158 avocatul stagiar dispune de un formular de mandat special, care confirmă împuternicirile acestuia în instanța de judecată. Formularul mandatului avocatului stagiar, pentru valabilitatea împuternicirii acordate, urmează a fi semnat de către avocatul stagiar și avocatul îndrumător și ștampilat de către ultimul. Legea nu prevede expres obligația avocatului îndrumător de a semna mandatul avocatului stagiar. Totuși, considerăm că orice limitări la semnarea și ștampilarea mandatului pot constitui încălcarea dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică. Această interpretare urmează a fi considerată împreună cu regula că mandatul urmează a fi eliberat în baza contractului validat de avocatul îndrumător. Prin urmare, dacă a fost validat contractul de asistență juridică, apare și dreptul avocatului stagiar de a solicita semnarea și ștampilarea mandatului său de către avocatul îndrumător. Considerăm că semnarea și ștampilarea mandatului de către avocatul îndrumător este atât un drept, cât și o obligație. Astfel, orice condiționare în exercitarea acestei obligații ar fi inoportună și poate limita avocatul stagiar în acordarea de asistență juridică în baza contractelor deja validate de avocatul îndrumător.

⁴⁶ Monitorul Oficial 48/207 din 05.03.2013

Recomandarea 7: De a reglementa expres obligația avocatului îndrumător de a semna și ștampila mandatele avocaților stagieri la acordarea asistenței juridice în baza contractelor validate, cu excepția cazurilor de existență a unor motive întemeiate.

ii. Drepturi administrative – reprezintă ansamblul drepturilor care apar în cadrul raporturilor juridice dintre avocatul stagiar și Uniunea Avocaților pe parcursul efectuării stagiului profesional.

În acest, sens putem evidenția următoarele drepturi administrative ale avocatului stagiar:

- Să aibă dosar personal la Uniunea Avocaților;
- Să aibă acces la dosarul personal;
- Să participe la diverse activități de instruire profesională;
- Să fie informat despre locul, data examenelor de admitere la stagiul profesional și a examenelor de licențiere;
- Să solicite programul de formare inițială, precum și lista instituțiilor care oferă servicii de instruire profesională (acest drept poate fi dedus din art. 43 al. (7) lit. d) al Statutului profesiei de avocat);
- Să depună plângeri în privința altor avocați, avocați stagieri;
- Să înainteze contestații;
- Să schimbe avocatul îndrumător;
- Alte drepturi administrative.

Schimbarea avocatului îndrumător este posibilă prin depunerea unei cereri scrise la Uniunea Avocaților. Avocatul stagiar va semna un contract cu un alt avocat îndrumător, reziliind totodată contractul anterior. După care va prezenta contractul nou semnat la Uniunea Avocaților, unde va fi înregistrat. Timpul efectuării stagiului la avocatul îndrumător anterior este inclus în termenul general pentru efectuarea stagiului profesional.

Atenție deosebită merită dreptul la instruire a avocaților stagieri. Asigurarea pregătirii inițiale contribuie la pregătirea și dezvoltarea abilităților practice și aprofundarea cunoștințelor în domeniul dreptului. Realizarea acestui scop implică existența unui program de studiu pentru formarea inițială a avocaților stagieri, precum și a mecanismelor instituționale pentru implementarea acestuia.

La etapa actuală se impune, să fie elaborat un curriculum pentru pregătirea inițială a avocaților stagieri.⁴⁷ Acesta va constitui un pas important pentru a asigura o continuitate în planificarea activităților de instruire. Totodată instruirea urmează să fie abordată în contextul formării unui mecanism instituțional eficient care să asigure atât o pregătire calificată cât și aprecierea competențelor avocatului stagiar la etapa de definitivare în profesia de avocat. Existența unui program de studiu și fortificarea capacităților instituționale în administrarea acestuia de către Uniunea Avocaților va contribui la pregătirea uniformă, calificată și accesibilă tuturor avocaților stagieri.

Legea cu privire la avocatură prevede obligația avocatului stagiar să urmeze cursuri de formare inițială cu durată de 80 de ore. Totodată legea prevede în atribuțiile Consiliului Uniunii Avocaților aprobarea programului de formare inițială pentru avocații stagieri și de formare continuă pentru avocați, aprobarea listei instituțiilor care oferă servicii de instruire profesională și alte atribuții în domeniul pregătirii profesionale. La etapa actuală, conform datelor publicate

⁴⁷ La inițiativa ABA ROLI Moldova, în colaborare cu Asociația Tinerilor Avocați din cadrul Uniunii Avocaților, a fost format un grup de lucru pentru elaborarea curriculum-ului pentru avocați stagieri, care va fi coordonat cu Consiliul Uniunii Avocaților. Coordonatorul grupului: Olimpia Gribincea (Iovu), consultant ABA ROLI Moldova.

oficial, nu există o listă de instituții aprobate de către Consiliul Uniunii Avocaților care să asigure formarea profesională inițială a avocaților stagieri, precum nu există și un program de studiu aprobat în acest sens.

Practica actuală arată că formarea inițială a avocaților stagieri se efectuează de sine stătător prin intermediul diferitelor seminare, discuții publice și training-uri, care sunt organizate de diferite structuri și organizații în colaborare cu Uniunea Avocaților. Printre structurile care promovează evenimente de instruire profesională inițială pot fi menționate ABA ROLI Moldova, NORLAM, Amnesty International Moldova, Fundația Soros–Moldova, Centrul Resurselor Juridice din Moldova, Asociația Tinerilor Avocați din cadrul Uniunii Avocaților din Republica Moldova, Human Rights Embassy, Centrul de Drept al Avocaților etc. Totuși, activitatea organizațiilor nu este suficientă să acopere necesitățile de instruire uniformă a tuturor avocaților stagieri. Mai mult, participarea la evenimente de instruire este limitată și uneori nu permite accesul tuturor solicitanților.⁴⁸ La etapa actuală, Uniunea Avocaților, în colaborare cu alte structuri și organizații, întreprinde acțiuni de uniformizare și coordonare a activităților de instruire pentru avocați și avocați stagieri. Una din sursele de inspirație pentru planificarea viitoare a activităților educaționale și de instruire a avocaților stagieri poate servi cercetarea și standardele recent elaborate în Anglia și Țara Galilor, și anume Raportul de Revizuire a Educației și Instruirii Juridice în Anglia și Țara Galilor⁴⁹.

Recomandarea 8: Formarea în cadrul Uniunii Avocaților, și, după caz, în cadrul Barourilor regionale, structuri responsabile pentru asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagieri, care să administreze procesul de instruire, identifice formatorii, monitorizeze frecventarea orelor de instruire, să contribuie la elaborarea curriculum-ului și coordoneze activitățile de instruire cu organele Uniunii Avocaților și Barourile regionale.

iii. Drepturi financiare – reprezintă ansamblul de drepturi cu privire la onorariile pe care le poate primi avocatul stagiar pentru acordarea asistenței juridice.

În art. 15 al. (3) al Legii cu privire la avocatură este prevăzut că avocatul stagiar poate acorda, contra plata, asistență juridică. Dat fiind lipsa prevederilor exprese destinate onorariilor încasate de avocații stagieri, aceștia urmează să-i fie aplicate regulile similare stabilite pentru avocat.

Din prevederile art. 63 alin. (1) al Legii cu privire la avocatură și art. 64 alin.(1) din Statutul profesiei de avocat reiese că munca avocatului stagiar urmează a fi remunerată din contul onorariilor primite de la persoanele fizice și juridice. Mărimea onorariului se stabilește prin acordul părților și nu poate fi schimbată de autoritățile publice sau de instanța de judecată. La stabilirea onorariului, părțile pot ține cont de recomandările organelor de conducere ale profesiei privind cuantumul onorariilor percepute în diverse categorii de cauze. Avocatul stagiar este independent la stabilirea onorariului pentru acordarea asistenței juridice.

Cheltuielile efectuate de avocatul stagiar în interesul procesual al clientului se estimează și se decontează pe măsura informării documentate a clientului cu privire la cuantumul și destinația lor. Părțile pot suplimenta aceste cheltuieli, pe parcursul derulării contractului, prin acte adiționale.

⁴⁸ A se vedea Conceptul elaborat în cadrul programului de formarea inițială a avocaților stagieri organizat de către ABA ROLI Moldova în colaborare cu Uniunea Avocaților din Republica Moldova și Asociația Tinerilor Avocați. Autorii conceptului: Vladimir Palamarcu, Vadim Vieru, Victoria Gamurari, Diana Casapu, Vlada Capustina

⁴⁹ <http://letr.org.uk/the-report/index.html> . Report on Legal Education and Training Review (LETR) 2013.

Stabilirea onorariilor⁵⁰ avocatului stagiar poate avea loc în funcție de mai multe circumstanțe similar regulilor existente pentru avocați licențiați.

c. Obligațiile avocatului stagiar

Obligațiile procesuale – reprezintă acele îndatoriri ale avocatului stagiar care apar în legătură cu acordarea asistenței juridice, în special la procedurile de acordare a asistenței juridice clienților în cadrul instanțelor de judecată, instanțelor de arbitraj, în cadrul procedurii de mediere, autorităților publice, precum și orice alte proceduri la care are dreptul să participe avocatul stagiar.

În acest sens, putem evidenția următoarele obligații procesuale ale avocatului stagiar:

- să acorde asistență juridică clientului în baza contractului de asistență juridică, încheiat corespunzător și validat de avocatul îndrumător;
- să păstreze secretul profesional;
- să consulte clientul cu privire la necesitatea întocmirii anumitor acte și efectuarea de acțiuni procesuale;
- să participe la ședințele de judecată și alte acțiuni procesuale care sunt necesare pentru acordarea asistenței juridice;
- să întocmească actele juridice procesuale necesare pentru apărarea drepturilor și protejarea intereselor clientului;
- să explice clientului drepturile și obligațiile acestuia, precum și efectele juridice ale actelor și acțiunilor procesuale efectuate în cadrul procedurilor de judecată, arbitrale, de mediere sau în fața autorităților publice;
- să informeze clientul cu privire la modificările apărute în cazul aflat în gestiunea avocatului stagiar;
- alte obligații procesuale.

Obligațiile financiare – reprezintă totalitatea de obligații ale avocatului stagiar, care apar în legătură cu impunerea fiscală, calitatea de contribuabil la fondul social și asigurarea medicală obligatorie, precum și orice alte taxe, la care poate fi supus avocatul stagiar în activitatea sa.

i. obligațiile fiscale

Conform art. 15 alin. (5) ale Legii cu privire la avocatură, avocatul stagiar se supune regimului fiscal aplicabil avocaților.

Impozitul pe venit aplicabil avocaților se încadrează în prevederile art. 15 lit. „a” Cod Fiscal⁵¹ și este în mărime de:

- 7 % din venitul anual impozabil ce nu depășește suma de 27.852 lei;
- 18 % din venitul anual impozabil ce depășește suma de 27.852 lei.

În baza articolului 33 alin.(1) al Codului fiscal, avocatul stagiar, în calitate de persoană fizică, beneficiază de scutire personală în valoare de 9.516 lei pe an.

Avocatul stagiar poate beneficia și de alte scutiri prevăzute de Codul fiscal, în măsura în care ele sunt aplicabile acestuia.

⁵⁰ A se vedea Recomandarea Consiliului Uniunii Avocaților aprobat prin Decizia nr.2 din 30.03.2012 <http://avocatul.md/files/documents/Recomandari%20onorarii%202012.pdf>

⁵¹ Codul fiscal nr. 1163 din 24.04.97. Monitorul Oficial 62/522 din 18.09.1997.

Avocații depun calculul impozitului pe venit final prin Declarația cu privire la impozitul pe venit (Forma VEN 12) – formular elaborat pentru mai multe categorii speciale de contribuabili, inclusiv toate persoanele care practică activitate profesională.

Astfel, Inspectoratul Fiscal Principal de Stat explică prin scrisoarea din 1 martie 2013⁵² că și avocații stagieri urmează să-și declare veniturile, utilizând Declarația cu privire la impozitul pe venit (Forma VEN 12), iar impozitul pe venitul avocaților-stagieri urmează a fi atribuit la codul de capitol/paragraf al Clasificației bugetare nr. 111/21 (*Impozitul pe venitul din activitatea de întreprinzător*).

ii. contribuțiile de asigurări sociale

Avocatul stagiar nu este menționat în Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2013⁵³ și nici în 2014⁵⁴. Prin urmare, avocatul stagiar nu este un subiect obligatoriu de achitare a contribuțiilor de asigurări sociale de stat⁵⁵ din onorariile percepute în baza contractelor de asistență juridică.

Totodată, art. 6 alin.(1) al Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2014 prevede că acele categorii de persoane, care nu sunt menționate în anexa nr. 3 a Legii, pot fi asigurate pe bază de contract individual încheiat cu Casa Națională de Asigurări Sociale. Astfel, avocații stagieri pot plăti contribuții de asigurare socială de stat în valoare de 5.748 de lei pe an, dar nu mai puțin de 1/12 din suma respectivă lunar, ceea ce reprezintă perioada asigurată, care se include în stagiul de cotizare pentru stabilirea pensiei pentru limită de vârstă și a ajutorului de deces.⁵⁶

iii. prima de asigurare obligatorie de asistență medicală

Sub aspectul achitării primei de asigurare medicală obligatorie, nici Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală⁵⁷, nici Legea cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală⁵⁸, precum nici Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2014⁵⁹ nu califică expres avocatul stagiar drept o categorie distinctă de plătitor al primei de asigurare medicală obligatorie.

Totodată, pct.3) din Anexa nr. 2 a Legii cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală califică drept plătitori ai primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă, care se asigură în mod individual, categoria de „*alți cetățeni ai Republicii Moldova care nu sunt angajați și nu fac parte din nici*

⁵² Cu privire la regimul juridic fiscal al avocatului stagiar a se vedea scrisoarea nr. 26-06/1-09 – 165/1546 din 01 martie 2013 a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat emisă la interpelarea Asociației Tinerilor Avocați. Copia scanată a scrisorii poate fi găsită pe pagina web a Uniunii Avocaților <http://www.avocatul.md/files/documents/Raspuns%20IFPS.pdf>

⁵³ Legea nr.250 din 08.11.2012 250/08.11.2012. Monitorul Oficial 254-262/840 din 14.12.2012.

⁵⁴ Legea nr. 329/23.12.2013. Monitorul Oficial 17-23/50, 24.01.2014

⁵⁵ A se vedea anexa nr.3 la Legea nr. 250.

⁵⁶ Cu privire la regimul juridic de plătitor al contribuțiilor de asigurare socială de stat a se vedea scrisorile nr. II-03/04-10915 din 17.01.2013 și nr. II-03/04-10915 din 18.01.2013 a Casei Naționale de Asigurări Sociale ca răspuns la interpelarea Asociației Tinerilor Avocați nr. 10915 din 26.12.2012. Copiile scanate ale scrisorilor pot fi găsite pe pagina web a Uniunii Avocaților <http://www.avocatul.md/files/documents/Raspunsuri%20CNAS.pdf>

⁵⁷ Legea nr.1585 din 27.02.98. Monitorul Oficial nr. 38-39/280 din 30.04.1998.

⁵⁸ Legea nr.1593 din 26.12.2002. Monitorul Oficial nr. 18-19/57 din 08.02.2003.

⁵⁹ Legea nr.251 din 08.11.2012. Monitorul Oficial nr. 248-251/814 din 07.12.2012. Legea a intrat în vigoare la 01.01.2013.

una din categoriile enumerate și nu sunt asigurate de Guvern, conform art. 4 alin. (4) din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.”

Luând în considerație că avocatul stagiar desfășoară activitatea sa în baza contractului de efectuare a stagiului profesional, și nu a contractului individual de muncă, avocatul îndrumător nu are temei juridic de a achita prima de asigurare obligatorie de asistență medicală în cotă procentuală pentru avocatul stagiar.⁶⁰

Prin urmare, avocații stagiați urmează să se asigure în mod individual și să plătească prima de asigurare medicală obligatorie în sumă fixă, care, conform art.4 alin.(2) al Legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pentru anul 2014, constituie 4.056 lei.

În acest context, este relevantă reglementarea din alin. (3) art. 4 din aceeași lege, care prevede următoarele: *„Persoanele fizice prevăzute la ... pct.3 din anexa nr.2 la Legea nr.1593-XV din 26 decembrie 2002, care achită în termen de trei luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi prima de asigurare obligatorie de asistență medicală stabilită în sumă fixă, beneficiază de o reducere de 50% din suma stabilită la alin.(2) din prezentul articol.”*

Pe lângă toate obligațiile menționate, avocatul stagiar, ca actor care contribuie la efectuarea justiției, mai are obligația să respecte Constituția, actele internaționale la care Republica Moldova este parte, legislația în vigoare și normele deontologice profesionale.

Clientela avocaților stagiați⁶¹

a Introducere

Avocatul stagiar prestează în cadrul activității sale servicii de asistență juridică persoanelor fizice și juridice. Avocatul stagiar poate acorda asistență juridică atât clienților proprii, cât și clienților avocatului îndrumător.

i Contracte de asistență juridică

În cadrul activității sale, avocatul stagiar încheie contracte de asistență juridică, care trebuie să fie validate de către avocatul îndrumător.

Conceptul de validare nu este definit de legislația în vigoare. Totuși validarea presupune aducerea la cunoștința avocatului îndrumător a contractului și acceptarea acestuia ca fiind încheiat în condițiile legii.

Validarea nu este o condiție de valabilitate a contractului de asistență juridică și lipsa acesteia nu poate duce la nulitatea contractului. Totuși încheierea contractului de asistență juridică fără a o aduce la cunoștința avocatului îndrumător poate fi calificată ca abatere disciplinară a avocatului stagiar. Concluzia cu privire la răspunderea disciplinară poate fi dedusă din prevederile art. 15 alin.(4) al Legii cu privire la avocatură: *„Avocatul stagiar poartă răspundere personală pentru calitatea asistenței juridice acordate și răspunde disciplinar în modul prevăzut la capitolul IX”*. Art. 56 alin. (1) al Legii cu privire la avocatură stabilește că răspunderea disciplinară apare în caz de încălcare a prevederilor legii, normelor Codului deontologic al avocatului și prevederilor altor acte normative ce reglementează activitatea avocaturii. Art. 15 alin.(6) lit.„c” al Legii cu privire la avocatură prevede că *avocatul stagiar este obligat să acorde asistență juridică clientului în baza contractului de asistență juridică, încheiat în modul prevăzut la art. 60 alin.(1) și validat de avocatul îndrumător*. Prin urmare, acordarea asistenței juridice

⁶⁰ Cu privire la regimul juridic de plată a primei de asigurare medicală obligatorie a se vedea scrisoarea nr. 02/21-43/98 din 29.01.2013 a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină ca răspuns la interpelarea Asociației Tinerilor Avocați din 22.01.2013. Copia scanată a scrisorii poate fi găsită pe pagina web a Uniunii Avocaților http://www.avocatul.md/files/documents/Raspuns%20CNAM_asigurare%20medicinala.pdf

⁶¹ A se vedea Vladimir Palamarciuc, Capitolul III, Secțiunea 3.1 „D”, Ghidul Avocatului Stagiar

fără validarea contractului de asistență juridică constituie o abatere disciplinară a avocatului stagiar.

Validarea poate avea loc prin indicarea avocatului îndrumător în contract în calitate sa și aplicarea semnăturii, după caz a ștampilei acestuia. Din prevederile legale reiese că împuternicirea avocatului îndrumător de a valida contractele de asistență juridică poate fi calificată atât ca drept, cât și ca obligație a acestuia. În acest sens, avocații îndrumători pot să nu valideze contractele doar din motive întemeiate (ex., contravine prevederilor legale; încalcă clauza conflictului de interese etc.), în caz contrar, aceasta poate fi considerată ca piedică în desfășurarea activității avocatului stagiar. Aceste condiții nu sunt reglementate expres în lege, dar în vederea formării unei practici uniforme considerăm benefic de a reglementa expres această relație dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar.

Recomandarea 9: Reglementarea expresă că avocatul îndrumător poate refuza validarea unui contract de asistență juridică doar din motive întemeiate.

ii Contracte de colaborare cu avocați

Pentru desfășurarea mai amplă a stagiului profesional, cu acordul avocatului îndrumător, avocatul stagiar poate încheia acorduri de colaborare cu avocații din alte CA sau BAA. Astfel, avocatul stagiar poate încheia acorduri de colaborare în vederea acordării asistenței juridice clienților altor avocați licențiați, precum și avocatul îndrumător poate încheia acorduri de colaborare în vederea implicării avocatului stagiar în acordarea asistenței juridice clienților altor avocați licențiați. Astfel de relații reies din libertatea părților de a stabili drepturile și obligațiile sale în cadrul relațiilor civile. În acest sens pot fi evidențiate următoarele raporturi de asistență juridică de colaborare între avocați și avocați stagieri.

b Asistența juridică acordată clienților avocatului îndrumător

Avocatul îndrumător poate implica avocatul stagiar în acordarea asistenței juridice clienților proprii. Clienții avocatului îndrumător sunt persoanele fizice și juridice cu care acesta a încheiat contract de acordare a asistenței juridice.

Din prevederile art. 60, 61 ale Legii cu privire la avocatură, reiese că avocatul este răspunzător pentru repararea prejudiciului cauzat prin acordarea asistenței juridice clientului său. Acordarea asistenței juridice de către avocatul stagiar clienților avocatului îndrumător are loc sub supravegherea, îndrumarea și indicațiile avocatului îndrumător. Acest fapt determină existența raporturilor de prepușenie, și în situații de aplicare a răspunderii civile pentru asistența juridică acordată se aplică regimul juridic al răspunderii conform art. 604 și 1403 din Codul civil, care reglementează răspunderea comitentului pentru fapta prepusului. Prin urmare, dacă avocatul îndrumător a încredințat executarea contractului, în totalitate sau parțial, avocatului stagiar, primul va fi răspunzător în fața clientului pentru neexecutarea obligațiilor, inclusiv de neexecutarea comisă de avocatul stagiar.

c Asistența juridică acordată clienților avocatului stagiar

Art. 15 alin. (3) al Legii cu privire la avocatură permite avocatului stagiar să acorde, contra plată, asistență juridică clientului în cadrul judecătoriilor, curților de apel și autorităților publice. Prin urmare, avocatul stagiar poate avea statut independent de parte contractantă în contractul cu clientul și, conform art. 15 alin.(4) al Legii cu privire la avocatură, poartă răspundere personală pentru calitatea asistenței juridice acordate și răspunde disciplinar în modul prevăzut de lege.

În asemenea cazuri, cu excepția celor în care contractul stagiului cu clientul, validat de îndrumător, va prevedea altfel, avocatul îndrumător nu va răspunde față de client pentru executarea obligațiilor de către avocatul stagiului conform contractului de asistență juridică astfel încheiat și validat.

d Asistența juridică acordată clienților altor avocați licențiați

Avocatul stagiului poate acorda asistență juridică altor avocați licențiați, atât din cadrul BAA în care activează avocatul îndrumător, cât și avocaților licențiați din alte BAA sau CA. Avocații cărora avocatul stagiului le acordă asistență juridică se consideră clienții avocatului stagiului. Totodată avocatul stagiului, în baza contractului de asistență juridică încheiat cu alți avocați, poate să acorde asistență juridică clienților acestora. În asemenea cazuri, relația dintre avocatul stagiului și alți avocați va fi analogică unui raport de subantrepriză, clientul, în toate cazurile, fiind beneficiar al asistenței.

i Asistența juridică acordată clienților altor avocați licențiați din același birou și din alte birouri

Acordarea asistenței juridice de către avocatul stagiului clienților altor avocați licențiați din același birou, precum și din alte birouri poate avea loc sub supravegherea avocatului licențiat cu care a fost încheiat contractul de asistență juridică. Răspunderea avocatului stagiului față de clienții avocatului licențiat urmează să fie reglementată prin prisma art. 604 și 1403 ale Codului civil.

Practica avocaților stagiari și avocaților îndrumători arată că, pe parcursul stagiului profesional, avocații stagiari colaborează nu doar cu avocatul îndrumător, ci și cu alți avocați din același birou sau alte birouri de avocați. Complexitatea relațiilor cu mai mulți avocați permite avocaților stagiari să beneficieze de un stagiul profesional complex și eficient. Totodată, dat fiind că nu există o reglementare expresă cu privire la o astfel de colaborare, considerăm necesar de a stabili o reglementare generală privind colaborarea dintre avocatului stagiului cu alți avocați decât avocatul îndrumător. Colaborarea dintre avocatul stagiului și alți avocați decât avocatul îndrumător este și în conformitate cu practica existentă în alte state și contribuie la dezvoltarea abilităților profesionale a avocatului stagiului. Totodată este necesar ca o astfel de colaborare să fie acceptată de avocatul îndrumător.

Recomandarea 10: Reglementarea expresă a posibilității avocatului stagiului de a colabora, pe parcursul efectuării stagiului profesional, și doar cu permisiunea îndrumătorului, cu alți avocați din BAA din care face parte avocatul îndrumător sau din alte BAA și/sau CA.

d. Incompatibilitățile avocatului stagiului⁶²

Avocatul stagiului, în perspectivă, reprezintă un avocat care trebuie să întrunească toate cerințele acestei profesii. Legea cu privire la avocatură, precum și Statutul profesiei de avocat nu prevăd incompatibilități care ar fi specifice doar avocatului stagiului. Astfel, putem deduce că avocatul stagiului este supus aceluiași rigori ca și avocatul.

Conform Legii cu privire la avocatură⁶³ și Statutului profesiei de avocat⁶⁴, profesia de avocat este incompatibilă cu:

⁶² A se vedea Roman Ceban, Capitolul III, Secțiunea 3.1 „B”, Ghidul Avocatului Stagiului.

⁶³ Art. 11 alin. (1) al Legii cu privire la avocatură.

- a. oricare funcție retribuită, cu excepția funcțiilor legate de activitatea științifică și didactică, precum și de activitatea în calitate de arbitru al judecării arbitrale;
- b. activitatea de întreprinzător;
- c. activitatea de notar;
- d. activități ce lezează demnitatea și independența profesiei de avocat sau bunele moravuri.

În cazul în care a survenit oricare din aceste circumstanțe, avocatul stagiar are obligația să anunțe consiliul Uniunii Avocaților despre această incompatibilitate, deoarece continuarea exercitării activității de avocat stagiar după ce a intervenit cazul de incompatibilitate este ilegală și constituie o abatere disciplinară care trebuie sancționată.

Totodată, putem releva anumite activități care sunt compatibile cu profesia de avocat:

- activități și funcții didactice în instituțiile de învățământ;
- activitatea literară și publicistică;
- activitatea de arbitru în judecată arbitrală⁶⁵;
- activitatea de mediator⁶⁶;
- activitatea de mandatar autorizat în proprietate intelectuală⁶⁷;
- asociat sau acționar⁶⁸ la societățile comerciale cu răspundere limitată sau la cele pe acțiuni, cu condiția că nu va cumula și calitatea de administrator sau membru al organelor executive din cadrul acestor societăți comerciale;
- comanditar⁶⁹ în cadrul societăților în comandită;
- administrator/lichidator în procedura de insolabilitate⁷⁰;
- alte activități neremunerate (de ex., membru în organele de conducere ale societăților necomerciale).

Legislația unor state europene, precum România, Belgia ș.a., permite ca avocatul să exercite și activități de traducător autorizat sau chiar să aibă calitatea de deputat sau senator, precum și consilier în consiliile locale. În Republica Moldova aceste activități sunt incompatibile cu profesia de avocat.

e. Răspunderea avocatului stagiar⁷¹

Răspunderea civilă a avocatului stagiar față de client

Art. 15 al.(4) din Legea cu privire la avocatură prevede că avocatul stagiar poartă răspundere personală pentru calitatea asistenței juridice acordate și răspunde disciplinar în modul prevăzut la capitolul IX al legii. Totodată, avocatul stagiar poartă și răspundere civilă contractuală în temeiul contractului încheiat cu clientul. În acest sens, avocatul stagiar asistă și reprezintă orice persoană fizică și juridică în temeiul unui contract încheiat în scris numit contract de asistență juridică.

⁶⁴ Art. 13 alin. (2) al Statutului profesiei de avocat.

⁶⁵ Art. 11 alin. (1) al Legii cu privire la avocatură.

⁶⁶ Art. 6 al Legii cu privire la mediere nr.134 din 14.06.2007, MO nr. 188-191.

⁶⁷ Art. 5 din Regulamentul privind activitatea mandatarilor autorizați în proprietatea intelectuală, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 541 din 18.07.2011.

⁶⁸ Asociații sau acționarii din cadrul societăților comerciale nu desfășoară nemijlocit activitate de întreprinzător

⁶⁹ Art. 136 al Codului Civil din 06.06.2002, MO nr. 82-86.

⁷⁰ Conform art. 68 alin. (3) al Legii insolabilității nr.149 din 29.06.2012, MO Nr. 193-197.

⁷¹ A se vedea Maxim Ciugureanu, Capitolul III, Secțiunea 3.1 „B”, Ghidul Avocatului Stagiar.

Răspunderea avocatului stagiar pentru prejudiciul cauzat clientului are loc în baza regimului juridic al obligațiilor de diligență. Prin urmare, avocatul stagiar urmează să poarte răspundere pentru acordarea asistenței juridice atunci când nu a depus toată diligența profesională la prestarea serviciului.

O altă formă de răspundere a avocatului stagiar este răspunderea delictuală și survine atunci când contractul de asistență juridică încheiat nu acoperă fapta cauzatoare de prejudiciu pe care el a săvârșit-o (de ex., deteriorarea, distrugerea sau pierderea documentelor din dosar etc.).

Asigurarea de răspundere profesională

Art. 61 al Legii cu privire la avocatură prevede dreptul avocatului la asigurarea de răspundere civilă. Punctul 3.9. al Codului Deontologic al avocaților din Uniunea Europeană prevede obligativitatea avocaților de a avea o asigurare permanentă pentru răspunderea lor profesională în limitele rezonabile, ținând cont de natura și amploarea riscurilor pe care și le asumă în exercitarea activității lor.

Legislația în vigoare nu prevede obligația avocatului stagiar de a încheia contract de asigurare de răspundere profesională, deși practica încheierii unor astfel de contracte este salutară. În unele birouri de avocați răspunderea avocaților-stagiari este acoperită de polița de asigurare de răspundere civilă profesională, contractată de biroul respectiv, care se răsfrânge asupra tuturor avocaților și stagiariilor ce activează în cadrul biroului respectiv.

Indiferent dacă se încheie sau nu un astfel de contract, avocatul stagiar poartă răspundere față de client pentru prejudiciul cauzat în exercitarea activității profesionale.

Răspunderea disciplinară a avocatului stagiar

Exponenții profesiei de avocat îndeplinesc un rol important în protecția drepturilor și libertăților omului. În procesul exercitării profesiei de avocat stagiar, intenționat sau din imprudență, acesta poate săvârși fapte ce constituie abateri disciplinare. În acest context, art. 15 alin.(4) al Legii cu privire la avocatură prevede că avocatul stagiar poartă răspundere personală pentru calitatea asistenței juridice acordate și răspunde disciplinar în modul prevăzut la capitolul IX al legii, intitulat „Răspunderea disciplinară a avocaților”.

Răspunderea disciplinară în cazul avocatului stagiar survine în aceleași condiții ca și cele prevăzute pentru avocați.

În conformitate cu art. 56 alin.(1) al Legii cu privire la avocatură, avocații răspund disciplinar pentru acțiunile prin care se încalcă prevederile Legii cu privire la avocatură și cele ale Codului deontologic.

Organul competent de tragere la răspundere disciplinară a avocaților stagiari este Comisia pentru Etică și Disciplină. În cazul în care există suficiente temeiuri că avocatul stagiar a comis o abatere, comisia dispune efectuarea unui control.⁷² În momentul efectuării controlului privind săvârșirea abaterii disciplinare de către avocatul stagiar, comisia solicită avocatului stagiar explicații în scris, acte și alte materiale pentru a adopta o decizie obiectivă.⁷³

Dacă se adevărește sau dacă nu se adevărește că avocatul stagiar a săvârșit o abatere disciplinară, președintele prezintă materialele Comisiei pentru Etică și Disciplină spre examinare.⁷⁴ Comisia adoptă una din următoarele decizii:

⁷² Art. 56 alin. 2 al Legii cu privire la avocatură.

⁷³ Art. 56 alin. 3 al Legii cu privire la avocatură.

⁷⁴ Art. 56 alin. 4 al Legii cu privire la avocatură.

- a. privind aplicarea sancțiunii disciplinare;
- b. privind efectuarea unui control suplimentar;
- c. privind lipsa încălcărilor în acțiunile avocatului stagiar.⁷⁵

În cazul în care a fost intentată o procedură disciplinară, dar din momentul comiterii abaterii a trecut un an, procedura disciplinară trebuie încetată.⁷⁶

Conform art. 57 al Legii cu privire la avocatură, Comisia pentru Etică și Disciplină aplică următoarele sancțiuni disciplinare:

- a) avertizarea;
- b) mustrarea;
- c) amenda (de la 1000 la 3000 lei, care se face venit la bugetul Uniunii Avocaților);
- d) suspendarea activității de avocat stagiar (în temeiul art. 13 al. (1), lit. b) și c) din lege);
- e) retragerea legitimației de avocat stagiar.⁷⁷

Dacă avocatul stagiar a săvârșit o abatere disciplinară și în privința sa a fost aplicată o sancțiune disciplinară, dacă în decursul unui an nu a mai săvârșit abateri disciplinare, sancțiunea disciplinară se anulează și se consideră că persoana nu a fost supusă sancțiunii disciplinare. Cu titlu de excepție, Comisia pentru Etică și Disciplină poate anula sancțiunea disciplinară chiar și mai devreme de termenul de un an, din proprie inițiativă sau la solicitarea avocatului stagiar.⁷⁸

Urmează să subliniem că prevederile privind răspunderea disciplinară urmează a fi aplicate avocaților stagieri prin prevederile de trimitere din Legea cu privire la avocatură. Totodată, rămâne interpretabilă aplicabilitatea sancțiunilor față de avocații stagieri datorită, spre exemplu cu privire la retragerea legitimației. Prevederile actuale stabilesc „retragerea licenței”, care face referință la avocați, dar nu utilizează noțiunea de „retragerea legitimației” pentru sancționarea avocaților stagieri. În contextul altor propuneri cu privire la unificarea regimului juridic dintre avocați și avocați stagieri considerăm oportun de a ajusta cadrul normativ cu privire la răspunderea disciplinară, care să prevadă expres aplicabilitatea acestuia și avocatului stagiar.

În contextul regimului juridic al avocatului stagiar, observăm că acestuia i se aplică majoritatea prevederilor aplicabile avocaților. Totuși, considerăm că reglementările actuale nu permit a face concluzia că toate regulile aplicabile avocatului urmează a fi aplicate și avocatului stagiar. Aceasta se datorează faptului că legea utilizează distinct noțiunea de „avocat” și „avocat stagiar”. Deși, art. 17 alin.(5) din Statutul profesiei prevede „*Avocatul stagiar se bazează pe aceleași principii de care se călăuzește avocatul*”, aceasta face referință doar la principii, dar nu și la alte reguli speciale. Suplimentar, evidențiem că o prevedere similară nu se regăsește în Legea cu privire la avocatură. În practica avocaților stagieri au apărut divergențe cu privire la faptul dacă o prevedere care indică expres noțiunea de „avocat” este aplicabilă și avocaților stagieri (spre exemplu cu privire la obligația de a purta robă – art. 62 din Legea cu privire la avocatură). Or, prin operarea argumentului „*per a contrario*” – de ce în unele cazuri legiuitorul stabilește expres că anumite prevederi i se aplică și avocatului stagiar (ex. art. 15 alin.(3¹) din Legea cu privire la avocatură referitoare la remunerarea avocatului stagiar). În acest caz ar reieși că este necesar ca legea expres să stabilească un anumit drept sau obligație a avocatului stagiar, similară cu cea a avocatului. Pentru a evita interpretări diferite cu privire la regimul

⁷⁵ Art. 56 alin. 6 al Legii cu privire la avocatură.

⁷⁶ Art. 58 alin. 1 al Legii cu privire la avocatură.

⁷⁷ În temeiul art. 25 din Legea cu privire la avocatură.

⁷⁸ Art. 59 al Legii cu privire la avocatură.

juridic al avocatului stagiar propunem reglementarea expresă a regimului juridic similar avocatului, cu excepțiile stabilite de lege.

Recomandarea 11: Reglementarea expresă că avocatului stagiar i se aplică prevederile cu privire la drepturile și obligațiile avocaților, cu excepția cazului când din lege reiese altfel.

Recomandarea 11¹: Ajustarea terminologică a prevederilor legale privind răspunderea disciplinară a avocaților stagieri.

E. Rolul și funcțiile avocatului îndrumător în contextul stagiului profesional⁷⁹

a. Introducere

Desfășurarea stagiului profesional în avocatură se realizează sub supravegherea unui avocat îndrumător.

Avocatul îndrumător este avocatul licențiat care asigură, în temeiul contractului de efectuare a stagiului profesional, îndrumarea unui avocat stagiar, în scopul pregătirii și formării profesionale a acestuia pentru obținerea titlului profesional de avocat licențiat.

În conformitate cu Recomandarea Nr. 21/2000 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, noțiunea de avocat este definită în felul următor: *„Avocatul este persoana calificată și abilitată în conformitate cu legislația să pledeze, să acționeze în numele clienților săi, să practice dreptul, să apară în fața unei instanțe judecătorești sau să consulte și să reprezinte în materie juridică clienții săi.”*

Astfel, avocatul îndrumător este avocatul licențiat, sub observația (conducerea) căruia se desfășoară întreaga perioadă a stagiului profesional realizat de avocatul stagiar.

Din prevederile art. 19 al Legii cu privire la avocatură reies condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un avocat pentru a fi avocat îndrumător următoarele:

- Să exercite profesia de avocat pe o perioadă de cel puțin cinci ani până la data începerii stagiului profesional;
- Să aibă o reputație ireproșabilă.

Referitor la această condiție, avocatul îndrumător trebuie să fie caracterizat în mod pozitiv, să existe o părere publică favorabilă la adresa sa, precum și să corespundă altor condiții stabilite de lege în acest sens.

- Avocatul îndrumător trebuie să dispună de un birou cu un spațiu suficient pentru asigurarea stagiului profesional.
Această obligație face referire la necesitatea asigurării avocatului stagiar cu spațiu suficient pentru ca acesta să își poată desfășura activitatea în condiții normale.
- Să fie profesionist.
- Să fie titular de CA sau avocat membru în BAA.

Avocatul îndrumător are o influență primordială în dobândirea de către avocatul stagiar a calităților, abilităților, cunoștințelor teoretice și practice, ce îi vor asigura promovarea examenului de admitere în profesie și calitatea asistenței juridice în cadrul exercitării profesiei.

b. Drepturile avocatului îndrumător

Avocatul îndrumător are o serie de drepturi și obligații pe parcursul stagiului profesional în avocatură. Unele funcții pe care le are avocatul îndrumător față de avocatul stagiar pot fi

⁷⁹ A se vedea Diana Casapu, Capitolul III, Secțiunea 3.1 „C”, Ghidul Avocatului Stagiar

atribuite atât la drepturi, cât și la obligații. După natura lor, acestea pot fi clasificate în procesuale, administrative și financiare.

i. Drepturi procesuale

Printre drepturile procesuale ale avocatului îndrumător pot fi menționate următoarele:

- să valideze contractul de asistență juridică încheiat în scris între avocatul stagiar și client;
- să elibereze mandat avocatului stagiar;
- să permită avocatului stagiar să acorde asistență juridică propriilor clienți;
- să participe, împreună cu avocatul stagiar, la procese;

Validarea contractului poate fi privită atât ca drept, cât și ca obligație. Odată ce a validat contractul de asistență juridică încheiat între avocatul stagiar și clientul acestuia, survine o obligație corelativă a avocatului îndrumător, și anume de a acorda avocatului stagiar mandatul pentru ca acesta să poată reprezenta interesele clientului în instanța de judecată.

ii. Drepturi administrative

Printre drepturile administrative ale avocatului îndrumător pot fi menționate următoarele:

- să fie avocat îndrumător;
- să îndrume avocatul stagiar la acordarea asistenței juridice clienților săi;⁸⁰
- să permită avocatului stagiar să ia cunoștință de conținutul dosarelor sale.

A fi avocat îndrumător al unui avocat stagiar este un drept, și nu o obligație. Avocatul care dorește să fie avocat îndrumător al unui avocat stagiar trebuie să își manifeste acordul. Acordul urmează a fi confirmat prin încheierea cu avocatul stagiar a unui contract privind efectuarea stagiului profesional în avocatură. Îndrumarea profesională a avocatului stagiar este asigurată de avocatul îndrumător care a consimțit în acest sens prin contractul încheiat⁸¹.

Odată ce avocatul licențiat a consimțit să îndrumeze un stagiar, dreptul său administrativ se transformă într-o obligație și responsabilitate corelativă, și anume de a asigura îndrumarea avocatului stagiar pe parcursul efectuării stagiului profesional.

iii. Drepturile financiare

Drepturile financiare derivă din caracterul oneros al asistenței juridice acordate. În ansamblu, drepturile financiare ale avocatului îndrumător în contextul unui stagiu profesional se pot limita la unele recomandări, sugestii, îndrumări, sfaturi acordate avocatului stagiar în ceea ce privește negocierea și stabilirea onorariului, modalitatea de plată a onorariului ce urmează a fi perceput de către acesta ca rezultat al contractelor de asistență juridică acordată clienților săi.

Un alt aspect privind drepturile financiare se referă la posibilitatea ca avocatul îndrumător și avocatul stagiar să colaboreze pe dosare, în baza unui acord de împărțire a onorariilor.

c. Obligațiile avocatului îndrumător

i. Obligații procesuale

Printre obligațiile procesuale ale avocatului îndrumător pot fi menționate următoarele:

- să acorde mandat avocatului stagiar pentru ca acesta să poată reprezenta interesele clientului în instanța de judecată (judecătorii și curți de apel, cu excepția cauzelor penale

⁸⁰ A se vedea art. 25 din Statutul profesiei de avocat.

⁸¹ Art. 25 alin. (1) al Statutului profesiei de avocat.

și contravenționale). Această obligație apare ca rezultat al acceptării validării contractului de asistență juridică încheiat între avocatul stagiar și client;

- să întocmească planul individual de stagi;

Avocatul îndrumător trebuie să stabilească și să organizeze activitatea avocatului stagiar pe perioada derulării stagiului profesional în avocatură. Planul individual de stagi poate conține mențiuni privind obiectivele ce urmează a fi atinse, modalitățile de aplicare practică a cunoștințelor teoretice, modalitatea de întocmire a actelor de procedură etc. Nu există prevederi privind conținutul obligatoriu al unui plan individual de stagi. Prin urmare, forma și conținutul planului individual sunt stabilite de către avocatul îndrumător împreună cu avocatul stagiar.

- să creeze condițiile necesare și să contribuie la îndeplinirea planului individual al stagiului;
- să acorde ajutor avocatului stagiar și să îl consulte în cazul participării în instanțe;
- să coordoneze și să verifice efectuarea stagiului;
- să contribuie la crearea deprinderilor profesionale;⁸²
- să supravegheze activitatea avocatului stagiar pe parcursul derulării stagiului;
- să păstreze secretul profesional și confidențialitatea contractului de asistență juridică încheiat între avocatul stagiar și client;⁸³

Obligațiile menționate mai sus evidențiază rolul și funcțiile avocatului îndrumător în dezvoltarea și îmbunătățirea deprinderilor și competențelor profesionale ale avocatului stagiar. Astfel, în afara faptului că supraveghează activitatea avocatului stagiar, avocatul îndrumător urmează să îl și consulte, să îi acorde ajutorul său, să creeze condiții necesare pentru buna desfășurare a stagiului profesional și obținerea obiectivelor planului individual de stagi.

ii. Obligații administrative

Avocatul îndrumător are următoarele obligații administrative:

- să dispună de un birou cu un spațiu suficient pentru asigurarea stagiului profesional;⁸⁴
- să elibereze o referință cu privire la stagiul efectuat de avocatul stagiar prin care recomandă sau respinge, dar nu-și promovează din interes discipolul pentru a susține examenul de calificare;⁸⁵
- să fie titular de CA sau avocat asociat în cadrul unui BAA;⁸⁶
- să respecte prevederile contractului privind efectuarea stagiului în avocatură înregistrat de Consiliul Uniunii Avocaților.⁸⁷
- să nu aibă mai mult de doi avocați stagiați.⁸⁸

iii. Obligații financiare

Avocatul îndrumător are obligații financiare generale:

- să onoreze obligațiile fiscale;
- să achite contribuția socială;
- să obțină asigurarea obligatorie medicală.

⁸² A se vedea art. 25 alin. (4) din Statutul profesiei de avocat.

⁸³ Art. 3 și art.17 alin.5 al Statutului profesiei de avocat.

⁸⁴ Art. 19 alin. 4 al Legii cu privire la avocatură.

⁸⁵ Art. 25 alin. 5 al Statutului profesiei de avocat.

⁸⁶ Art. 29, lin. (1) al Legii cu privire la avocatură.

⁸⁷ Art. 19 alin. 3 al Legii cu privire la avocatură și art. 26 alin. 2 al Statutului profesiei de avocat.

⁸⁸ Art. 19 alin. 4 al Legii cu privire la avocatură.

Legătura dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar privind obligațiile financiare se poate manifesta în situațiile în care onorariul avocatului stagiar este achitat pe contul CA sau BAA unde activează avocatul îndrumător. În astfel de situații, avocatul îndrumător e obligat să extragă din cont suma ce constituie onorariul avocatului stagiar stipulat în contractul de asistență juridică și să o acorde acestuia cu reținerile și impozitele stabilite de prevederile legislației în vigoare.

Ținând cont de faptul că avocatului stagiar urmează să i se aplice același regim juridic ca și avocaților, dar avocații stagiar nu sunt încadrați într-o formă organizatorică distinctă, considerăm necesar de prevăzut expres că relațiile financiare a avocatului stagiar urmează a fi reflectate prin intermediul formei organizatorice în care activează avocatul îndrumător.

Cu privire la **Recomandări** la această secțiune urmează a fi luate în considerare cele expuse în contextul regimului juridic al avocatului stagiar, în special relația acestuia cu avocatul îndrumător.

CAPITOLUL II. ADMITEREA ÎN PROFESIA DE AVOCAT

1. STANDARDE EUROPENE RELEVANTE

Rolul fundamental pe care avocații îl au în asigurarea protecției drepturilor omului și libertăților se datorează atenției sporite din partea factorilor de decizie la nivel național și internațional în procesul de creare a dreptului și politicilor. La nivel internațional, Principiile de Bază a Națiunilor Unite privind Rolul Avocatului prevăd că *„guvernele, asociațiile profesionale de avocați și instituțiile educaționale trebuie să asigure că nu există discriminare împotriva persoanei legată de intrarea și continuarea practicării în cadrul profesiei de avocat, bazată pe rasă, culoare, sex, origine etnică, religie, opinie politică sau de alt gen, origine socială sau națională, proprietate, naștere, statut economic sau de alt gen, cu excepția cerinței că un avocat trebuie să fie un național al statului respectiv, care nu se va considera discriminare.”*⁸⁹

După cum s-a menționat anterior un rol important în determinarea standardelor la nivel European îi revine principiilor consacrate în Recomandarea Nr. R (2000) 21 cu privire la libertatea de exercitare a profesiei de avocat, care stabilește că *„deciziile privind autorizarea de a practica în calitate de avocat sau de accedere în profesie, trebuie să fie luate de către un organ independent. Aceste decizii, adoptate sau nu de către un organ independent, trebuie să fie posibil de a fi revizuite de o autoritate judecătorească independentă și imparțială.”*

Din totalitatea prevederilor existente, poate fi evidențiat că standardele Europene privind accesul în profesia de avocat includ următoarele principii:

1. Diverse resurse la care se face referință în capitolul II din Recomandarea Nr. (2000)21 cer ca persoanele care aspiră să intre în profesia de avocat să primească o educație și pregătire corespunzătoare. În acest sens, poate fi conchis că standardul cere ca candidatul să aibă studii universitare în drept.
2. Recomandarea Nr. (2000) 21 stabilește că organul care determină intrarea în profesie, care este organul de licențiere, trebuie să fie independent.
3. La fel este important ca decizia cu privire la admiterea în profesia de avocat trebuie să fie făcută într-o manieră transparentă, bazată pe conținutul/temeiurile aplicației candidatului, și având la bază criterii obiective și nediscriminatorii.
4. În final, toate deciziile cu privire la intrarea în profesie trebuie să fie posibil a fi revizuite de o autoritate judecătorească independentă și imparțială.⁹⁰

În continuare propunem spre examinare condițiile de organizare și desfășurare a examenului de calificare și obținere a calificativului de avocat în unele jurisdicții din spațiul european.

2.1. Regulile de desfășurare a examenelor de primire în profesia de avocat definitiv în România

În România, candidatul care a susținut examenul de primire în profesia de avocat se consideră primit în profesie și are statut de avocat stagiar. Reglementările existente arată că examenul de

⁸⁹A se vedea Raportul Proiectului „Profesia de Avocat”. Grupul de Lucru „Sistemul Judiciar Profesional”. Parteneriatul Estic. Consolidarea Reformei Justiției în Țările Parteneriatului Estic. Strasbourg. Mai 2012, p. 26. (traducerea extraselor și titlului din limba engleză efectuată de autorul prezentului Studiu).

⁹⁰ Ibidem.

primire în profesie are o procedură bine organizată și impune nivel înalt de pregătire pentru susținerea examenului. În contextul prezentului Studiu, pentru analiza comparativă aliniată la condițiile examenului de calificare în profesia de avocat în Republica Moldova, considerăm foarte relevante procedura și standardele stabilite în România utilizate la examenul de primire în profesia de avocat.

Regulile de organizare și petrecere a examenelor în profesia de avocat sunt reglementate în Regulamentul-cadru *privind organizarea examenului de primire în profesia de avocat și admitere în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților – INPPA (în vederea dobândirii titlului profesional de avocat stagiar) și de primire în profesia de avocat a persoanelor care au absolvit examenul de definitivat în alte profesii juridice* („Regulamentul cadru”)⁹¹.

Examenul are caracter unitar, este organizat și se desfășoară pe baza următoarelor principii: caracterul echitabil și nediscriminator; caracterul transparent; caracterul obiectiv al modalității de corectare. Metodologia, tematica de examen, materiile de examen și conținutul subiectelor de examen asigură respectarea caracterului preponderent teoretic sau preponderent practic-aplicativ al examenului. Examenul pentru primirea în profesia de avocat se susține în cadrul INPPA și se desfășoară în mod unitar, în centrele teritoriale ale acestuia, având la bază o metodologie elaborată și aprobată de Consiliul U.N.B.R. Consiliul U.N.B.R. stabilește, la propunerea Consiliului de conducere al INPPA, tematica, bibliografia de examen, metodologia de examinare și data la care se susțin probele de examen.

Comisia de examen este desemnata de Comisia Permanentă a U.N.B.R., pe baza propunerilor barourilor, cu cel puțin 15 zile înaintea datei fixate pentru desfășurarea examenului. Comisia de examen este compusă din: Comisia de organizare a examenului, Comisia de elaborare a subiectelor la testul tip grilă, Comisia de elaborare a subiectelor la probele practice, cu caracter aplicativ, Comisia de soluționare a contestațiilor la barem la testul tip grilă și la probele practice cu caracter aplicativ, Comisia de corectare a lucrărilor și Comisia de soluționare a contestațiilor la testul tip grilă și la proba practică cu caracter aplicativ. Fiecare comisie este compusă din subcomisii potrivit disciplinelor de examen.

Comisia de examen se compune din avocați definitivți, cu reputație neștirbită, care au deprinderi de verificare a cunoștințelor de specialitate prevăzute în materiile de examen, inclusiv lectori ai INPPA, în condițiile prevăzute de lege.

Comisia pentru elaborarea subiectelor urmează să se conducă de următoarele reguli:

- subiectele să fie în concordanță cu tematica și bibliografia aprobate și publicate de Consiliul UNBR;
- subiectele să asigure o cuprindere echilibrată a materiei studiate și să aibă grad de complexitate corespunzător conținutului tematicii și bibliografiei;
- timpul necesar rezolvării subiectelor să nu depășească timpul alocat desfășurării probei de examen;
- să se asigure unitatea de evaluare la nivelul întregului examen;
- să nu conțină probleme controversate în doctrina sau practica;

⁹¹ Aprobat prin Hotărârea nr.04/2011 a Consiliului Uniunii Naționale a Barourilor din România din 08 iulie 2011

- la proba teoretică și cu caracter aplicativ, subiectele să urmărească și verificarea capacității candidaților de a utiliza cunoștințele teoretice în cadrul unui caz practic.

Comisia de soluționare a contestațiilor se constituie din subcomisii pentru fiecare materie de examen în parte. Atribuțiile principale ale acesteia sunt soluționarea contestațiilor la baremul de corectare a lucrărilor elaborate la probele scrise și soluționarea contestațiilor formulate împotriva rezultatelor obținute la fiecare dintre probele de examen.

Proba teoretică și cu caracter aplicativ constă în tratarea unui/unor subiect(e) teoretic(e) și soluționarea unui/unor caz(uri) practic(e) la fiecare materie din cele prevăzute la art. 5 alin. (2) lit. b), pe baza cunoștințelor teoretice ale candidatului. Proba teoretică și cu caracter aplicativ se desfășoară în două zile (între zilele de examen poate exista pauză):

- în prima zi, drept civil și drept procesual civil;
- în a doua zi, drept penal și procesual penal.

Baremul de evaluare și notare stabilit de membrii Comisiei de elaborare a subiectelor desemnați pentru fiecare materie de examen, se afișează la localul de examen și se publică pe pagina web a U.N.B.R. și INPPA. Candidații pot face contestații la barem, care se depun la sediul INPPA sau, după caz, la centrul unde se desfășoară examenul.

Candidații pot contesta nota obținută la probele scrise. Contestațiile se soluționează de către Comisia de contestații. Decizia comisiei de contestații este definitivă. Nota acordată la contestații nu poate fi mai mică decât nota contestată.

Pentru primirea în profesia de avocat candidatul trebuie să obțină cel puțin media 7 (șapte), cu condiția ca la fiecare disciplină la proba teoretică și cu caracter aplicativ nota obținută să fie cel puțin 5 (cinci).

Persoanelor care au absolvit examenul de definitivare în **alte profesii juridice** în vederea dobândirii titlului profesional de avocat definitiv susțin examen, care se organizează anual.

Examenul constă în susținerea unor probe scrise la următoarele materii:

- organizarea și exercitarea profesiei de avocat;
- drept civil;
- drept procesual civil;
- drept penal;
- drept procesual penal.

Subiectele vor urmări verificarea cunoștințelor teoretice și practice ale candidaților privind organizarea, exercitarea și deontologia profesiei de avocat precum și deprinderile și aptitudinile acestora privind aplicarea în practică, în forme și modalități specifice exercitării profesiei de avocat, a cunoștințelor teoretice, a doctrinei și a jurisprudenței din materiile de examen. Notarea se va realiza pentru fiecare disciplină în parte, cu note de la 1 la 10. Vor fi declarați admiși candidații care vor obține cel puțin nota 5,00 la fiecare disciplină în parte și o medie generală de cel puțin 7,00.

Probele se desfășoară în trei zile:

- în prima zi, drept civil și drept procesual civil;
- în a doua zi, organizarea și exercitarea profesiei de avocat;
- în a treia zi, drept penal și procesual penal.

Conform prevederilor art. 20 al Legii profesiei de avocat persoana care a promovat examenul de primire în profesia de avocat și care până la data susținerii examenului de primire în profesia de avocat a îndeplinit funcția de judecător, procuror, notar public, consilier juridic sau jurisconsult timp de 5 ani, dobândește calitatea de avocat definitiv, fără susținerea examenului de definitivare, cu condiția promovării examenului de definitivare în profesia din care provine.

2.2. Admiterea în profesia de avocat în Norvegia

În Norvegia nu este instituit vreun examen de calificare în profesie, pe care avocatul stagiar ar trebui să-l susțină după efectuarea stagiului profesional. Pentru a obține licența de avocat, candidatul urmează să înainteze o cerere Comisiei de licențiere, care examinează solicitarea și documentele ce confirmă îndeplinirea condițiilor cerute pe parcursul stagiului profesional.

Comisia de licențiere din Norvegia reprezintă un organ independent și numit în mod public, care examinează și adoptă decizii privind eliberarea licenței pentru exercitarea profesiei de avocat. Urmează a fi menționat că Baroul Avocaților nu are careva atribuții în procesul de examinare a cererilor și luarea deciziilor privind admiterea în profesia de avocat a candidaților.⁹²

2.3. Admiterea în profesia de avocat în Scoția

În Scoția, stagiarii care au desfășurat stagiul profesional, pentru a obține calitatea de avocat, urmează să susțină un examen de calificare. Evaluarea stagiilor se face de către o comisie formată de Baroul Avocaților – Comisia de Evaluatori. Directorul Departamentului Instruire și Educație este membru *ex officio* al acestei comisii, însă nu are drept de vot. Din comisie fac parte avocați cu multă experiență și un judecător. Evaluarea stagiilor se face în cadrul examenului de admitere în profesie care se desfășoară în luna februarie a fiecărui an. Examenul durează o săptămână și cuprinde următoarele etape:

În prima zi a examenului (luni), stagiarii au la dispoziție trei ore pentru a întocmi o cerere de chemare în judecată. Pentru aceasta ei primesc o mapă care conține materialele unei cauze necesare pentru un astfel de exercițiu.

În cea de-a doua zi (marți), stagiarii, pe parcursul întregii zile (între orele 9.30 – 17.30), vor prezenta opinia lor privind soluția la o speță.

Pe parcursul celei de-a treia zile, stagiarii se vor pregăti de audierea unui martor și vor formula pledoariile în baza unui caz pe care-l vor primi în acea zi. Joi și vineri, stagiarii vor audia în fața comisiei un martor și își vor prezenta pledoariile. Aceste exerciții au loc sub forma jocurilor pe roluri fiind înregistrate pe suport video, rolul martorilor fiind jucat de actori, iar membrii comisiei acționând în rol de judecători. Durata fiecărui exercițiu este de 20 de minute. Înainte de a audia martorul, stagiarul va prezenta în scris membrilor comisiei o scurtă descriere a obiectivelor pe care dorește să le realizeze prin audierea martorului respectiv.

Stagiarii li se cere să cunoască Codul de Etică a Avocaților. Pentru a testa aceste cunoștințe, comisia va introduce în unele exerciții pe care trebuie să le îndeplinească stagiarul întrebări/situații în care vor putea vedea cât de conștient este stagiarul de regulile de etică ale profesiei juridice.

Pentru fiecare exercițiu, stagiarii vor fi notați cu un anumit număr de puncte – 0 (nu a demonstrat cunoștințe și abilități); 1 (foarte slab); 2 (slab); 3 (competent); 4 (bine); 5 (excelent).

⁹² A se vedea Harald Ciarlo, *ibidem*.

Atunci când va prezenta rezultatul evaluării stagiului, fiecare evaluator va formula succint în scris motivele deciziei sale.

II. STANDARDE DE ADMITERE ÎN PROFESIE ÎN SUA. EXPERIENȚA STATULUI NEW MEXICO

În New Mexico admiterea în profesie⁹³ este administrată de către Consiliul Examinatorilor Baroului („CEB”)

Membrii CEB sunt judecători sau avocați, care sunt membri activi în cadrul baroului și dau dovadă de interes în educația juridică și cerințele de admitere în profesie. Un examinator trebuie să fie conștiincios, studios și diligent în studierea metodelor, problemelor și progresului educației juridice, precum și în îmbunătățirea procesului de administrare a admiterii în profesie. Examinatorul trebuie să evite orice conflict de interese și să acționeze într-o manieră care să înlăture orice suspiciune privind imparțialitatea sa.

Verificarea lucrărilor în cadrul examenului⁹⁴ se face de către evaluatori numiți de către CEB. Ca evaluatori pot fi numiți profesori universitari, membri ai CEB cât și alți specialiști calificați în domeniu.

În vederea asigurării maximum de echitate și uniformitate a aprecierii, CEB prescrie standarde pentru evaluare care urmează a fi utilizate de toți evaluatorii. În măsura posibilă, toate răspunsurile la întrebări concrete urmează să fie evaluate de același evaluator.⁹⁵

La general, în SUA organizarea procesului de admitere în profesie este de competența fiecărui stat care poate stabili reguli proprii în acest sens. Totuși, în ceea ce privește examenul de calificare la nivel federal există tendința ca acesta să aibă la bază standarde și calitative uniforme. În acest sens, majoritatea statelor, inclusiv New Mexico, acceptă standardele de organizare a examenului de admitere și utilizează teste elaborate și furnizate de către organizația Conferința Națională a Examinatorilor Baroului („NCBE” – National Conference of Bar Examiners).

Ediția 2014 a Ghidului privind Cerințele de Admitere în Barou⁹⁶ stabilește că examenul de calificare trebuie să testeze abilitățile candidatului de a identifica aspectele juridice a circumstanțelor de fapt, a efectua o analiză rațională a problemelor, și de a promova soluții logice bazate pe principiile fundamentale ale dreptului într-o manieră care demonstrează înțelegerea detaliată a acestor principii. Examinarea nu trebuie să fie destinată în principal pentru a testa informația, memoria sau experiența. Scopul acesteia este de a proteja publicul, și nu de a limita numărul avocaților admiși să practice⁹⁷.

⁹³ A se vedea: Vladimir Palamarciuc. „Standardele de admitere în profesia juridică calificată în SUA. Experiința Baroului Statului New Mexico”. Revista Științifico-Practică și Informativă de Drept „Avocatul Poporului” Nr. 1-3/2014. pag.13-16

⁹⁴ Se referă în special la componenta testului de tip eseu.

⁹⁵ Această exigență este destinată să asigure uniformitatea aprecierii în cadrul examenului

⁹⁶ Ghidul privind Cerințele de Admitere în Barou este elaborat de Conferința Națională a Examinatorilor Baroului (organizație non-profit fondată în 1931) și Asociația Barourilor Americane, Secțiunea Educație Juridică și Admitere în Barou. Versiunea electronică a ghidului poate fi găsită pe următoarea adresă electronică (vizitat pe 19.01.2014) http://www.ncbex.org/assets/media_files/Comp-Guide/CompGuide.pdf

⁹⁷ A se vedea pct.18 din Ghidul privind Cerințele de Admitere în Barou.

Ghidul mai recomandă că selectarea subiectelor pentru examenul de calificare trebuie bazate și fundamentate pe subiectele care sunt studiate la universitate. Examenul urmează să includă întrebări cu răspunsuri multiple și întrebări de tip eseu. Întrebările nu trebuie să fie marcate ca fiind legate de un anumit subiect și nu trebuie să fie expuse într-un limbaj înșelător sau care induce în eroare. La pregătirea întrebărilor autoritatea responsabilă pentru examenul de calificare poate utiliza resursele interne și/sau să atragă specialiști din școlile de drept sau alți experți. Înainte ca o întrebare de tip eseu să fie acceptată pentru utilizare, fiecare aspect juridic din întrebare trebuie să fie dezbătut detaliat și întrebarea trebuie să fie analizată și aprobată de membrii autorității de examinare.

În procesul de evaluare se recomandă ca răspunsurile la aceeași întrebare în esee să fie examinat de aceeași persoană, dacă este posibil. Candidatul care nu a susținut examenul de calificare, după anunțarea rezultatelor are dreptul să ia cunoștință cu lucrarea sa și notele acordate, și să compare fiecare răspuns cu un răspuns aprobat.⁹⁸

În New Mexico, pe lângă testul de tip eseu elaborat de către CEB, se practică astfel de teste elaborate de NCBE cum ar fi „Testul de Performanță Multistatal” („MPT” – Multistate Performance Test), test cu răspunsuri multiple „Examinare a Baroului Multi-Statală” („MBE” – Multi-State Bar Examination), Examinarea Responsabilității Profesionale Multi-Statală („MPRE” – Multi-State Professional Responsibility Examination). La toate examenele, fiecărui candidat i se atribuie un număr de identificare și evaluarea lucrărilor este strict anonimă.

Pentru admitere la examen candidații în profesia de avocat urmează să depună la Consiliul Examinatorilor Baroului („CEB”) o cerere, de formă stabilită, în care să indice datele de identificare, studiile superioare, experiența profesională și reputația morală. Examenul de calificare în profesie este organizat de două ori pe an: sesiunea de iarnă (luna februarie) și sesiunea de vară (luna iulie). Examenul se desfășoară pe parcursul a 2 zile, de regulă marți și miercuri. Data limită pentru depunerea cererii de admitere la examen este 10 septembrie pentru sesiunea din luna februarie, și respectiv 10 ianuarie pentru sesiunea din luna iulie. În caz de întârziere pentru depunerea cererii candidatul poate fi admis contra unei taxe de întârziere plătită în condițiile stabilite de lege. La cererea de admitere la examenul de calificare candidatul va anexa următoarele documente:

- 1) o copie a extrasului din registrul Biroului Federal de Investigații și un extras din registrul Departamentului de Securitate Publică al statului New Mexico cu privire la datele candidatului.
- 2) un raport de credit pe numele său eliberat de una din agențiile de raportare a creditelor.
- 3) diploma de studii universitare (juris doctor sau masterat) din cadrul unei instituții de învățământ acreditată de Asociația Barourilor Americane.
- 4) 3 caracteristici eliberate de avocați licențiați din orice jurisdicție care confirmă că aplicantul este de o integritate morală, în stare fizică și psihică satisfăcătoare pentru a fi admis în cadrul baroului statului New Mexico.

Taxa pentru examenul de calificare este de \$500 pentru candidații care aplică pentru examen în termen de cel mult 1 (un) an de la absolvirea școlii de drept. Candidatul care nu a susținut prima dată examenul va achita o taxă de \$100 dacă aplică în termen de 1 (un) an de la prima încercare. În toate celelalte cazuri taxa pentru examenul de calificare este de \$1000. Legea nu

⁹⁸ A se vedea capitolul Codul Standardelor Recomandate pentru Examinatorii Baroului din Ediția 2014 a Ghidului privind Cerințele de Admitere în Barou (SUA), citată mai sus.

limitează numărul de încercări în care candidatul poate aplica pentru examenul de calificare în profesie.

După depunerea documentelor CEB urmează să verifice corespunderea candidatului condițiilor de calificare în profesie (**Character and Fitness Standards and Investigation**). La această etapă CEB verifică corectitudinea informațiilor prezentate de către candidat, precum și reputația acestuia în societate. Printre aspectele examinate de CEB se enumeră verificarea comportamentului ilicit în societate, în timpul studiilor, la lucru, nerespectarea obligațiilor sale financiare, neexecutarea obligațiilor de plată a pensiei alimentare pentru copil, depunerea declarațiilor false, existența unor sancțiuni aplicate de un organ disciplinar profesional etc. Candidatul este obligat să probeze corespunderea sa tuturor condițiilor. În cadrul acestei investigații legea reglementează și dreptul de contestare a deciziei CEB în caz de neadmitere. Contestația va fi examinată de către Curtea Supremă de Justiție.

Cu privire examenul de calificare, evidențiem că în statul New Mexico acesta este compus din următoarele componente:

1. Testul de tip eseu. În New Mexico examenul de tip eseu este compus din 2 părți la care candidații participă pe parcursul unei zile.

În prima jumătate a zilei **candidații susțin testul compus din 6 întrebări** pentru care se acordă câte 30 minute. Întrebările presupun situații juridice cu descrierea circumstanțelor de fapt și candidații sunt rugați să argumenteze soluțiile care le propun pentru situațiile litigioase. Răspunsul candidatului trebuie să demonstreze abilitatea de analiză a circumstanțelor de fapt prezentate, de selectare a circumstanțelor importante și neimportante pentru cauză. La fel, răspunsul trebuie să arate cunoașterea principiilor dreptului și aplicarea acestor principii la situațiile prezentate. Candidatul urmează să interpreteze logic principiile de drept care să susțină soluțiile pe care le promovează. Analiza materialului prezentat de Consiliul Examinatorilor Baroului din statului New Mexico, din categoria celor mai bune răspunsuri la examenul din vara anului 2013 (30 iulie 2013), arată că candidatul are libertatea de a analiza situația din diferite perspective și acorda soluții condiționate de interpretarea diferită a circumstanțelor de fapt. Spre exemplu, la o întrebare cu privire la competența instanței de judecată, în răspunsul unui candidat se menționează „...*instanța poate accepta oricare din soluțiile menționate...*” în dependență de interpretarea care o dă circumstanțelor cauzei. Totodată este important ca candidatul să argumenteze logic motivele poziției sale în soluționarea spețelor.

Candidatul care nu a susținut examenul de calificare, după anunțarea rezultatelor, are dreptul la investigarea lucrării sale, și anume:

- să ia cunoștință cu lucrarea sa și notele acordate;
- să examineze întrebările de la examen; și
- să compare fiecare răspuns cu răspunsurile model aprobate.

În a doua jumătate a zilei **candidații susțin testul MPT**. MPT constă din 2 spețe pentru soluționarea cărora se acordă câte 90 minute. MPT este un test destinat să verifice abilitatea candidatului a utiliza capacitățile sale de jurist într-o situație reală. Fiecare test evaluează abilitatea candidatului de a soluționa o problemă pe care un tânăr avocat trebuie să fie capabil să îndeplinească. MPT nu este un test a cunoștințelor aprofundate. Mai degrabă, acesta este

destinat să examineze 6 abilități fundamentale pe care un avocat trebuie să le demonstreze indiferent de domeniul de drept în care abilitățile sunt utilizate. Cerințele testului MPT, înaintate față de candidat, sunt următoarele: (1) a sorta materialele circumstanțelor de fapt și separa circumstanțele relevante de cele irelevante; (2) a analiza materialele statutare, administrative și circumstanțele de fapt în raport cu principiile de drept aplicabile; (3) a aplica legea corespunzător circumstanțelor de fapt de o manieră necesară pentru a soluționa problema clientului; (4) identifica și soluționa dilemele de ordin etic, dacă există; (5) relata în scris gândurile sale; (6) a completa sarcina în limitele de timp restrâns.

Materialele pentru fiecare test MPT include 2 componente – documentație (File) și librărie (Library). File constă din documente sursă care conțin toate circumstanțele cauzei. File poate să mai conțină și transcrierea declarațiilor, depozițiilor, dezbaterilor judiciare, documentelor clientului, contracte, articole din ziare, înregistrări medicale, rapoarte a poliției, notițe a avocatului. Componenta Library poate conține practică judiciară, statute, regulamente sau legi, unele din ele pot să fie irelevante pentru soluționarea sarcinii. De la candidat se așteaptă ca el să extragă din Library principiile juridice necesare pentru a analiza problema și îndeplini sarcina. MPT nu este un test de drept material – materialele din Library furnizează suficientă informație de drept material pentru a soluționa problema.⁹⁹

În cadrul testului MPT candidatul poate fi rugat să întocmească anumite acte juridice concrete, cum ar fi: memorandum pentru avocatul supraveghetor, o prevedere contractuală sau notă informativă pentru client, un testament, un plan de examinare a martorului, o tranzacție etc.¹⁰⁰

Spre deosebire de primul test, dat fiind că MPT este administrat de NCBE, candidatul la examen care nu a susținut examenul, poate solicita investigarea lucrării sale doar după aprobarea NCBE.

2. Test cu răspunsuri multiple - MBE. Este important de menționat că MBE este organizat și programat în așa fel încât aprecierea nivelului de pregătire să fie determinat de media răspunsurilor tuturor candidaților. MBE are la bază 200 de întrebări. Examenul este divizat în sesiunea de dimineață și după amiază, fiecare a câte 3 ore, cu 100 de întrebări pentru fiecare sesiune. Întrebările pot conține subiecte din următoarele domenii de drept: Drept Constituțional; Contracte; Drept Penal și Procedură Penală; Probe; Drept de Proprietate; Delicte. Scopul testului MBE este de a evalua măsura în care candidatul poate aplica principiile fundamentale de drept și argumentele juridice pentru a analiza modelele situațiilor de fapt propuse. Întrebările din testul MBE sunt elaborate de către un comitet de experți recunoscuți în diferite domenii ale dreptului. Înainte ca o întrebare să fie selectată în MBE aceasta este supusă unui proces de revizuire, care poate dura câțiva ani.¹⁰¹

Pentru a trece examenul de calificare, atât componenta testului eseu cât și a celui cu răspunsuri multiple, candidatul trebuie să acumuleze cel puțin 130 puncte calculate din media ambelor teste.

3. Examinarea Responsabilității Profesionale Multi-Statală ("MPRE"). MPRE este o altă componentă a examinării avocaților din New Mexico, dar și alte state, și constituie examenul de etică profesională. Candidatul trebuie să obțină cel puțin 80 de puncte pentru a fi eligibil în profesie. Examenul trebuie susținut timp de 1 (un) an de la data când candidatul a fost notificat că a trecut examenul de tip eseu și MBE. Candidatul poate susține examenul MPRE și înainte de

⁹⁹ A se vedea pag.6 din Broșura Informațională pentru MPT 2014 (site vizitat pe 11.01.2014) http://www.ncbex.org/assets/media_files/Information-Booklets/MPTIB2014.pdf

¹⁰⁰ <http://nmexam.org/mpt.html>

¹⁰¹ http://www.ncbex.org/assets/media_files/Information-Booklets/MBEIB2014.pdf

cele două etape. În acest caz va fi luat în considerație doar examenul MPRE care a fost susținut într-o perioadă nu mai mare de 5 ani înainte de depunerea primei cereri pentru admitere în profesie în New Mexico.

Statisticile privind susținerea examenului de calificare în anul 2012 arată că în statul New Mexico din 366 candidați au susținut examenul de calificare 306 persoane, ceea ce constituie 84%. Comparativ, în statul Illinois din 3.517 candidați examenul a fost susținut de 2.865, ceea ce constituie 81%. Iar în California, în același an, din 13.119 candidați au susținut examenul 6.683, ceea ce constituie 51%.¹⁰²

III. ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI A PRACTICII DIN REPUBLICA MOLDOVA

A. Condiții generale de admitere

Avocatul stagiar susține examenul de calificare în fața Comisiei de licențiere. Lista temelor din disciplinele de drept care vor sta la baza subiectelor, întrebărilor și spețelor este elaborată și selectată de către membrii Comisiei, fiind publicată pe pagina web a Uniunii Avocaților. Modificările în lista subiectelor pentru examenul de admitere pot fi operate cel târziu cu 30 de zile înainte de data examenului.

Pentru admiterea la stagiul profesional în avocatură candidatul trebuie să corespundă anumitor condiții. Acestea nu sunt prevăzute expres în Lege la capitolul cu privire la examenul de calificare, dar pot fi deduse din prevederile legale privind examenul de admitere la stagiul profesional.¹⁰³

Astfel, menționăm următoarele condiții:

- i. deținerea cetățeniei Republicii Moldova;
- ii. capacitatea deplină de exercițiu;
- iii. reputația ireproșabilă – persoana trebuie să aibă reputație ireproșabilă în sensul ca aceasta să nu cadă sub incidența prevederilor de la art. 10 alin.(3) al Legii cu privire la avocatură.

Se consideră că persoana nu are o reputație ireproșabilă dacă

- a fost condamnată anterior pentru infracțiuni grave, deosebit de grave, excepțional de grave săvârșite cu intenție, chiar dacă au fost stinse antecedentele penale;
- nu au fost stinse antecedentele penale pentru comiterea altor infracțiuni;
- a fost exclusă anterior din avocatură sau i s-a retras licența pentru acordarea asistenței juridice din motive compromițătoare;
- a fost concediată din cadrul organelor de drept din motive compromițătoare sau a fost eliberată, din aceleași motive, din funcțiile de judecător, notar, consultant juridic sau funcționar public;
- comportamentul sau activitatea sa sunt incompatibile cu normele Codului deontologic al avocatului;
- prin hotărârea instanței judecătorești, s-a stabilit un abuz prin care ea a încălcat drepturile și libertățile fundamentale ale omului;

¹⁰² Pentru mai multe informații și statistici în alte state a se vedea pag.7-8 din versiunea electronică a raportului statistic pentru anul 2012 al Conferinței Naționale a Examinatorilor Baroului (site vizitat pe 11.01.2014).

http://www.ncbex.org/assets/media_files/Bar-Examiner/articles/2013/8201132012statistics.pdf

¹⁰³ Art. 15 alin. 1 al Legii cu privire la avocatură și art. 21 alin. 1 al Statutului profesiei de avocat.

- iv. candidatul nu a desfășurat în timpul stagiului profesional activități incompatibile cu profesia de avocat;
- v. a efectuat stagiul profesional în termenul deplin prevăzut de legislație - 18 luni;
- vi. nu au trecut mai mult de trei ani de la finalizarea termenului efectuării stagiului profesional de 18 luni. După expirarea a trei ani de la data încheierii stagiului profesional, avocatul stagiar poate participa la examenul de calificare doar cu condiția efectuării repetate a stagiului profesional cu o durată minimă de trei luni.¹⁰⁴

După finalizarea stagiului profesional și până la organizarea examenului de calificare, candidatul nu poate să desfășoare activități care ar fi incompatibile cu profesia de avocat, deoarece acesta își pierde statutul de avocat stagiar și încă nu a dobândit statutul de avocat licențiat.

Pentru admiterea la examenul de calificare, avocatul stagiar prezintă Comisiei de licențiere o serie de acte¹⁰⁵:

- cererea de admitere la examenul de calificare;
- declarația despre faptul că în perioada stagiului profesional nu a desfășurat activități incompatibile cu profesia de avocat, specificate în lege¹⁰⁶;
- declarația sub jurământ, la care se anexează chestionarul de evaluare a bunei reputații, elaborat de către Comisia de licențiere;
- raportul de activitate;
- referința eliberată de avocatul îndrumător;
- legitimația de avocat stagiar.

Comisia examinează cererea pentru admiterea la examenul de calificare doar dacă au fost depuse toate actele prevăzute de lege.¹⁰⁷ Prezentarea unor acte ce conțin informații neveridice poate servi drept temei pentru neadmiterea în profesia de avocat.

Candidații sunt admiși la examenul de calificare în ordinea înscrierii în Registrul de înregistrare a candidaților. În cazul refuzului de admitere la examen, candidatul poate solicita un extras din hotărârea Comisiei de licențiere. Extrasul se eliberează în termen de 72 de ore din momentul solicitării. Data și ora examenului de calificare se stabilesc de către Comisia de licențiere și se comunică prin publicarea pe pagina web a Uniunii Avocaților cu zece zile înainte de data examenului.

Practica existentă la etapa de admitere la examenul de calificare nu evidențiază anumite dificultăți sau necesitatea de efectuare a modificărilor de procedură. În acest sens, în urma examinării pozițiilor exprimate de către respondenți în cadrul Chestionarului pentru elaborarea studiului, precum și a Principiilor de Reformare a Avocaturii 2013 nu au fost identificate anumite dificultăți sau propuneri specifice pentru etapa de admitere la examenul de calificare. Totuși, din discuțiile organizate cu reprezentanții profesiei de avocat și propunerile formulate din partea Uniunii Avocaților legate de modificarea Legii cu privire la avocatură¹⁰⁸, se evidențiază necesitatea de a reglementa criterii suplimentare, precum și de a detalia condițiile existente legate de conceptul de reputație ireproșabilă a candidatului în profesia de avocat. Spre exemplu se propune adăugarea următorului criteriu care știrbește din reputația ireproșabilă a candidatului *„anterior a manifestat atitudine ostilă, necolegială sau abuzivă față de avocații aflați în exercițiul atribuțiilor profesionale...”*.

¹⁰⁴ Art. 19 alin. 6 al Legii cu privire la avocatură.

¹⁰⁵ Art. 21 alin. 2 al Legii cu privire la avocatură și art. 27 alin. 1 al Statutului profesiei de avocat.

¹⁰⁶ Art. 11 alin. 1 al Legii cu privire la avocatură.

¹⁰⁷ Art. 27 alin. 2 al Statutului profesiei de avocat.

¹⁰⁸ <http://avocatul.md/news/modificarea-leгии-avocaturii-2014>

Recomandarea 12: A completa și detalia criteriile cu privire la reputația ireproșabilă a candidatului în profesia de avocat.

B. Examenul de calificare în profesia de avocat

Actualmente examenul de calificare constă din două etape: a) prima etapă – lucrarea scrisă; b) a doua etapă – proba orală.

Conform prevederilor Legii cu privire la avocatură și Statutului profesiei de avocat membrii Comisiei verifică și apreciază lucrările cu calificativul „admis” sau „respins”. Conform art. 21 din Statutul profesiei de avocat, intitulat „Condițiile de admitere la examenul de stagiu profesional”, în alin.3 se prevede că ședințele Comisiei de licențiere sunt deliberative dacă participă cel puțin 2/3 din numărul membrilor. În viziunea noastră scopul acestei prevederi trebuie să fie de a stabili regulile ședințelor organizatorice ale Comisiei de licențiere. Includerea acestora doar în prevederea dedicată condițiilor de admitere la examenul de stagiu profesional o considerăm nepotrivită din perspectiva poziției că evaluarea lucrărilor unui candidat trebuie să fie efectuată de către toți membrii comisiei. Totodată în lege sau Statut nu se regăsesc prevederi speciale cu privire la caracterul deliberativ al ședințelor Comisiei de licențiere în cadrul examenului de calificare în profesie. În practică s-au înregistrat situații când Comisia de licențiere a examinat lucrările candidaților la examenul de calificare nefiind în componență deplină de 11 membri¹⁰⁹. Lipsa unui sau mai multor membri poate influența rezultatul final al aprecierii lucrării candidatului, deoarece conform art. 27 din Statutul profesiei „*examenul se consideră susținut dacă candidatul a acumulat cel puțin 6 opțiuni „admis”.*”¹¹⁰ Considerăm că cadrul normativ privind caracterul deliberativ al ședințelor Comisiei de licențiere, în raport cu adoptarea deciziilor privind aprobarea rezultatelor la examenul de calificare, nu este suficient reglementat ca să asigure respectarea principiilor de bază ale legiferării stabilite de Legea privind actele legislative și alte standarde în acest domeniu, și anume privind criteriile de previzibilitate, coerență și consecvență a reglementării juridice.

i Proba scrisă

Lucrarea scrisă are drept scop verificarea nivelului de cunoaștere a abilităților practice de expunere și aplicare a cunoștințelor teoretice în materie de drept, conține spețe din practica judiciară selectate de Comisia de licențiere. Proba va consta din analiza în formă scrisă a trei spețe.

După încheierea probei scrise a examenului de calificare și predarea tuturor lucrărilor de către candidați, secretarul Comisiei de licențiere efectuează cifrarea lucrărilor în baza fișei de examinare. Cifrul se indică atât pe lucrare, cât și pe fișa de examinare. Ulterior, fișele de examinare se separă de lucrări și se păstrează la secretariat, într-un plic sigilat, cu semnătura președintelui Comisiei, până la aprecierea lucrărilor de către membrii Comisiei.

ii Proba orală

Va fi admis la proba orală candidatul care a susținut proba scrisă. Proba are drept scop stabilirea abilităților de expunere și argumentare, verificarea nivelului de analiză, identificare, comentare, interpretare, opinie proprie a trei spețe din practica judiciară, trase la sorți. Candidatul efectuează tragerea la sorți în prezența membrilor Comisiei.

¹⁰⁹ Spre exemplu la sesiunea de primăvară din anul 2013.

¹¹⁰ În acest sens într-o Hotărâre a Judecătorei Râșcani, Municipiul Chișinău (Dosarul nr. 3c/a-1399/2012), se constată încălcarea prevederilor legale cu privire la nerespectarea componenței comisiei și rezultatului la evaluarea lucrării candidatului.

Răspunsul candidatului va fi apreciat de către membrii Comisiei cu calificativul „admis” sau „respins”. Examenul se consideră susținut dacă candidatul a acumulat cel puțin șase opțiuni „admis”. Persoana care nu a promovat examenul de calificare poate solicita admiterea repetată la examen după expirarea a șase luni de la data primului examen.

Urmează să subliniem, conform reglementărilor existente Comisia de licențiere combină atât funcțiile de organizare a examenelor, cât și de evaluare a lucrărilor/răspunsurilor candidaților. Analizând practica de organizare a examenelor din alte state (România, sistemul de drept din SUA etc.) poate fi evidențiată delimitarea regulilor de administrare a examenului și cele de evaluare a lucrărilor candidaților. Practica României stabilește chiar delimitarea atribuțiilor dintre mai multe organe/comisii implicate în administrarea examenului și evaluarea lucrărilor, membrii comisiilor fiind aleși înainte de organizarea examenului din rândul unui număr mai mare de candidați. În contextul curențelor legislative și practice existente considerăm necesar de a delimita caracterul deliberativ al Comisiei de licențiere legate de aspectele organizatorice și cele privind evaluarea în cadrul examenului de calificare în profesia de avocat, și susținem că eficientizarea procesului administrativ și de evaluare va asigura mai multă încredere în mecanismul de accesare în profesie. Cu referire la adoptarea deciziilor privind acordarea calificativului de „admis” sau „respins” se propune de a institui regula majorității, după caz a egalității în favoarea candidatului, cu condiția respectării cvorumului membrilor Comisiei de licențiere.

Recomandarea 13: Stabilirea unui cadru legal coerent, consecvent, previzibil și clar cu privire la componența și caracterul deliberativ al ședințelor Comisiei de licențiere.

Recomandarea 14: Delimitarea regulilor cu privire la caracterul deliberativ și adoptarea deciziilor Comisiei de licențiere în dependență de criteriul chestiunilor organizatorico-administrative și cele privind evaluarea lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare. Stabilirea regulii majorității voturilor membrilor Comisiei de licențiere, după caz a egalității în favoarea candidatului, la evaluarea lucrărilor/răspunsurilor în cadrul examenului de calificare.

Un alt aspect asupra căruia dorim să atragem atenția este reglementarea criteriilor de apreciere a lucrărilor/răspunsurilor candidaților la examenul de calificare în profesie. În acest sens, reiterăm standardul general din Recomandarea Nr. (2000) 21 prin care se atenționează că **decizia cu privire la admiterea în profesia de avocat trebuie să fie făcută într-o manieră transparentă, bazată pe conținutul/temeiurile aplicației candidatului, și având la bază criterii obiective și nediscriminatorii**. În acest sens, art. 27 secțiunea a) pct. 1 din Statutul profesiei prevede „*Lucrarea scrisă are drept scop verificarea nivelului de cunoaștere a abilităților practice de expunere și aplicare a cunoștințelor teoretice în materie de drept,...*”. Această prevedere este unica referință asupra criteriilor de apreciere care poate fi identificată în legătură cu evaluarea lucrărilor candidaților la proba scrisă. Considerăm că, sub aspect docimologic, o astfel de expresie generică nu permite de a identifica clar și obiectiv cerințele față de un candidat. Prin urmare, pentru a asigura un nivel mai înalt al corespunderii standardelor europene și internaționale în domeniu considerăm necesar de a dezvolta prevederile privind criteriile de apreciere a lucrărilor candidaților. În această ordine de idei, majoritatea respondenților la Chestionarul pentru elaborarea studiului au răspuns că este necesar de stabilit criterii de apreciere pentru evaluarea lucrărilor candidaților. O listă minimă de criterii propuse a fost expusă în Chestionarul pentru elaborarea studiului și au următorul conținut:

- răspunsul trebuie să conțină un limbaj juridic terminologic și simbolic corect
- în soluționarea spețelor, candidatul să manifeste aptitudini de a distinge din noțiunile abstracte și generale cazuri specifice, unitare, să știe să le interpreteze conform circumstanțelor speței și corelației dintre instituțiile juridice relevante;
- candidatul să respecte regulile de conținut stabilite de legislație pentru întocmirea actelor procesuale

Suplimentar, considerăm că în procesul de elaborare a noilor standarde pot fi luate în considerare criteriile de apreciere înaintate față de candidații în profesia de avocat în SUA. În acest sens, reiterăm standardele relevante expuse mai sus¹¹¹:

- (1) a sorta materialele circumstanțelor de fapt și separa circumstanțele relevante de cele irelevante;
- (2) a analiza materialele statutare, administrative și circumstanțele de fapt în raport cu principiile de drept aplicabile;
- (3) a aplica legea corespunzător circumstanțelor de fapt de o manieră necesară pentru a soluționa problema clientului;
- (4) identifica și soluționa dilemele de ordin etic, dacă există;
- (5) relata în scris gândurile sale;
- (6) a completa sarcina în limitele de timp restrâns

Cu privire la proba verbală evidențiem art. 27 secțiunea b) pct. 2 din Statutul profesiei care prevede: *„Proba are drept scop stabilirea abilităților de expunere și argumentare, verificarea nivelului de analiză, identificare, comentare, interpretare, opinie proprie a trei spețe din practica judiciară,...”*. În principiu, considerăm aceste criterii ca fiind obiective, și care reflectă abilitățile necesare pentru un viitor avocat. Totodată, considerăm că, este necesar de implicarea sub aspectul implementării eficiente în practică a acestora.

Analiza condițiilor și practicii de pregătire și susținere a examenului de calificare a evidențiat necesitatea de a releva asupra modalității de elaborare a subiectelor pentru examenul de calificare. Unica regulă statuată în Statut este că întrebările sunt bazate pe *„...trei spețe din practica judiciară...”*. Careva reguli mai detaliate cu privire la elaborarea spețelor nu sunt stabilite. La întrebarea din Chestionarul pentru elaborarea studiului *„dacă urmează sau nu să fie stabilite careva reguli pentru elaborarea spețelor pentru examenul de calificare?”*, majoritatea respondenților au răspuns că este necesar. Unul dintre respondenți a indicat *„Nu este clar după care criterii membrii Comisiei apreciază lucrările și răspunsurile candidaților, nu este motivat calificativul atribuit, trezind dubii referitor la obiectivitatea aprecierii lucrării scrise și răspunsului la proba orală de către candidat.”* Experiența SUA arată că, în unele cazuri, elaborarea spețelor/întrebărilor pentru examenul de calificare trece un proces de examinare detaliat. Întrebările sunt supuse dezbaterilor între specialiști calificați din diferite instituții de drept, inclusiv mediul academic, și ulterior acestea ajung să fie incluse în lista întrebărilor pentru examenul de calificare. Considerăm că, și în Republica Moldova, este necesar de a asigura unele criterii mai detaliate cu privire la selectarea și formularea spețelor pentru examenul de calificare în profesie. Mai jos sunt câteva criterii propuse pentru analiză în cadrul Chestionarului pentru elaborarea studiului:

¹¹¹ A se vedea Capitolul II. Admiterea în profesia de avocat. Standarde de admitere în profesie în SUA. Experiența Statului New Mexico.

- speța trebuie să se bazeze pe legislația în vigoare la momentul elaborării speței și susținerii examenului;
- speța trebuie să se bazeze pe hotărârile judecătorești pronunțate într-o perioadă nu mai mare de 5 ani de până la susținerea examenului (cu excepția Hotărârilor explicative și avizelor Plenului Curții Supreme de Justiție);
- speța nu trebuie să conțină probleme controversate în practica judiciară, cel puțin la nivelul deciziilor și hotărârilor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție;
- speța să stabilească clar sarcinile pentru candidatul care susține examenul.

Analiza criteriilor de elaborare a întrebărilor la examenul de calificare și criteriilor de apreciere a lucrărilor/răspunsurilor este foarte relevantă pentru obiectul prezentului Studiu. Ambele aspecte urmează a fi privite în coroborare cu alte reglementări și standarde de procedură, precum și a altor norme de transparență în procesul de accedere în profesia de avocat, analizate în prezentul capitol.

Recomandarea 15: Stabilirea unor criterii detaliate de elaborare a întrebărilor/spețelor pentru examenul de calificare în profesia de avocat.

Recomandarea 16: Stabilirea unor criterii clare și obiective pentru evaluarea lucrărilor candidaților la examenul de calificare în profesia de avocat.

Procedura de contestație

În practică, dese ori, candidații neadmiși în profesie depun contestații împotriva acordării calificativului de „respins”. Analiza hotărârilor Comisiei de licențiere arată că toate contestațiile sunt respinse ca neîntemeiate. Aceasta se datorează regulii consfințite în art.43 alin.(4) din Legea cu privire la avocatură¹¹², care prevede că „*Hotărârile Comisiei de licențiere a profesiei de avocat pot fi contestate în contencios administrativ în partea ce ține de procedura de organizare a examenelor. Calificativul acordat nu poate fi contestat*”. Inclusiv și practica judiciară națională a reiterat această prevedere legală „...aprecierea nivelului de cunoștințe a candidaților la profesia de avocat ține de competența exclusivă a Comisiei de licențiere a profesiei de avocat, instanța de judecată nefiind abilitată cu împuterniciri de a se implica în acest proces.”¹¹³ Deci, prevederile legale stabilesc competența exclusivă a Comisiei de licențiere de a evalua lucrările/răspunsurile candidaților. Revenind la relevanța criteriilor de apreciere a lucrărilor, urmează să evidențiem că nu este clară procedura de aplicare a acestora la lucrările/răspunsurile candidaților. Or, practica existentă arată lipsa expunerii motivelor de respingere a lucrărilor/răspunsurilor candidaților, ceea ce creează o neclaritate pentru candidații respinși. În Republica Moldova nu există o practică și metodologie, care ar permite identificarea lucrărilor cu răspunsuri exemplare și modalitatea de expunere a răspunsurilor la examenul de calificare. În plan comparativ, evidențiem că practica din România, SUA și alte state arată că există o abordare metodologică de pregătire a întrebărilor, materiale informaționale și metodologice pentru pregătirea candidaților la examen, expunerea răspunsurilor corecte la întrebările de formatul examenelor de calificare, precum și alte condiții necesare pentru a asigura transparența procesului de examinare și aprecierea obiectivă a lucrărilor candidaților. La fel, spre deosebire de practica din Republica Moldova, în alte state

¹¹² Aceiași reglementare se regăsește și în Statutul profesiei în art. 27 alin. 14 și 47 alin. 10

¹¹³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 27.03.2013. Dosarul nr. 3ra-359/13

(ex. SUA) candidaților li se permite să facă cunoștință cu conținutul lucrării sale, și după caz să facă contestație asupra calificativului acordat. În acest context, analiza răspunsurilor la Chestionarul pentru elaborarea studiului, confirmă necesitatea stabilirii unui proces de apreciere obiectivă bazat pe criterii de apreciere. Una din soluții pentru asigurarea clarității criteriilor de apreciere existente ar fi instituirea unui mecanism de motivare a hotărârilor de respingere a lucrărilor candidaților. O altă soluție pentru examenul la proba scrisă, pe care o susținem, este expusă în Principiile de Reformare a Avocaturii 2013, și anume *„După anunțarea rezultatelor primei etape a examenului de calificare – publicarea de către Comisie a răspunsurilor-model corecte însoțite de un rezumat al argumentelor juridice relevante”*.

Reiterăm că practica mai multor state și standardele europene stabilesc un mecanism de contestație a calificativelor acordate. În acest sens, atât majoritatea răspunsurilor la Chestionarul pentru elaborarea studiului, cât și Principiile de Reformare a Avocaturii 2013 evidențiază necesitatea stabilirii unui mecanism de contestare a hotărârilor organului de examinare privind acordarea calificativului. În calitate de organ competent pentru examinarea contestațiilor poate fi instituită o comisie specială pentru contestații, care să activeze în perioada examenului, formată de Consiliul Uniunii, prin selectarea dintr-o listă a avocaților aprobați de Consiliul Uniunii. O recomandare expusă în cadrul Principiilor de Reformare a Avocaturii 2013, cu privire la acest aspect menționează *„Împuternicirea Consiliului Uniunii Avocaților, în calitate de organ ierarhic superior, cu dreptul de a examina contestațiile și cu drept de modificare a calificativului acordat”*. Nu excludem o astfel de soluție, dar considerăm că organul de contestare ar trebui să fie altul decât Consiliul Uniunii, datorită funcțiilor sale administrative distincte. Pe de altă parte, ultima redacție a propunerilor Uniunii Avocaților privind modificarea Legii cu privire la avocatură evidențiază tendința de formare a unei comisii de contestare separată¹¹⁴.

Un alt aspect care îl arată practica este că, la etapa actuală, candidatului nu i se permite să facă cunoștință cu lucrarea sa. De regulă, aceasta poate fi obținut doar prin intermediul instanței de judecată în cadrul procedurii de contestare a hotărârilor Comisiei de licențiere. În acest sens susținem propunerea expusă în Principiile de Reformare a Avocaturii 2013 în care se recomandă *„Reglementarea expresă a dreptului candidatului să facă cunoștință cu lucrarea proprie și răspunsul înregistrat”*. Considerăm că această recomandare poate spori nivelul de transparență a procesului de evaluare a lucrărilor/răspunsurilor candidaților și să asigure respectarea dreptului candidatului la informația personală.

Recomandarea 17: Stabilirea obligației comisiei de examinare (membrii care au apreciat lucrarea cu calificativul „respins”), la solicitarea candidatului, să motiveze decizia sa prin prisma aplicării criteriilor de apreciere a lucrării.

Recomandarea 18: Stabilirea obligației comisiei de examinare a lucrărilor la etapa scrisă a examenului de calificare să publice răspunsurile-model corecte, însoțite de un rezumat al argumentelor juridice relevante, în scurt timp după anunțarea rezultatelor.

Recomandarea 19: Reglementarea unei proceduri de contestație a hotărârilor Comisiei de licențiere privind rezultatele evaluării lucrărilor/răspunsurilor candidaților la examenul de

¹¹⁴ A se vedea propunerea formulată în art. 43 alin.(5) <http://avocatul.md/files/documents/63886-Legea%20avocaturii%20-%20proiect%20modificari%20iul%202014%20-%20v2.pdf>

calificare. Stabilirea regulilor pentru constituirea Comisiei de contestații la examenul de calificare și a procedurii de contestare a calificativului acordat.

Recomandarea 20: Reglementarea expresă a dreptului candidatului să facă cunoștință cu lucrarea proprie și răspunsul înregistrat după participarea la oricare din etapele examenului de calificare.

Una din propunerile expusă în Principiile de Reformare a Avocaturii 2013 menționează *„Persoanele, care anterior au susținut cu succes proba scrisă și apoi nu s-au prezentat, din motive întemeiate, la, sau nu au susținut, proba orală, nu vor fi obligate să susțină repetat proba scrisă”*. În principiu, suntem de acord cu această propunere. Totuși, dorim să facem o completare cu privire necesitatea de a participa la examenul de calificare organizat imediat următor, cu excepția unor motive întemeiate de neprezentare la examen.

Recomandarea 21: Stabilirea pentru candidații care anterior au susținut cu succes proba scrisă și apoi nu s-au prezentat, din motive întemeiate, la, sau nu au susținut, proba orală, dreptul de a participa direct la doua etapă a examenului de calificare fără a fi necesar de a susține prima etapă, cu condiția că persoana se prezintă la examenul imediat următor, cu excepția unei lipsei întemeiate.

Un aspect important legat de activitatea practică a avocaților stagiați este prestarea continuă a serviciilor de asistență către clienții săi. Dese ori se întâmplă că avocații stagiați care nu reușesc să treacă examenul de calificare, fie doar o etapă sau nici una, apar într-o situație de imposibilitate de acordare a asistenței juridice clienților săi. Această stare de lucruri creează incertitudine atât pentru activitatea profesională, cât și pentru clienții care beneficiază de servicii. Principiile de Reformare a Avocaturii 2013 propun ca avocatului stagiar să-i fie permis prelungirea stagiului până la examenul imediat următor. În cadrul Chestionarului pentru elaborare studiului am propus această întrebare respondenților, dintre care majoritate s-au expus afirmativ cu privire la această soluție. Unii au susținut că este necesar de stabilit o taxă pentru perioada prelungită a stagiului. Un respondent a indicat *„... Persoana, de facto, în perioada dată se află într-o situație indecisă, în plus, nu poate participa în continuare pe cauzele unde deja a depus mandatul, ...”* În viziunea noastră prelungirea stagiului profesional pentru persoanele menționate este necesară atât pentru asigurarea continuității raporturilor de asistență juridică pentru asigurarea stabilității relațiilor, cât și pentru a permite avocatului stagiar să continue pregătirea practică pentru examenul de calificare. Totodată, una din condițiile pentru o astfel de soluție este ca avocatul îndrumător să acorde un aviz pentru continuarea contractului sau încheierea unui nou contract pe perioada respectivă.

Recomandarea 22: Reglementarea dreptului avocatului stagiar, care nu a susținut examenul de calificare, de prelungire a stagiului profesional pe o perioadă de 6 luni, cu condiția achitării unei taxe suplimentare pentru prelungirea stagiului stabilită de Congresul Uniunii Avocaților.

O altă modalitate de accesare în profesia de avocat, dar fără parcurgerea stagiului profesional și susținerea examenului de calificare, este reglementată în art. 10 alin.(2) al Legii cu privire la avocatură, care stabilește *„Sunt scutite de efectuarea stagiului profesional și de examenul de calificare persoanele care dețin titlul de doctor, precum și cele care au cel puțin 10 ani vechime în muncă în funcția de judecător sau procuror dacă, în termen de 6 luni după demisia din funcțiile respective, au solicitat eliberarea licenței pentru exercitarea profesiei de avocat. De*

aceleași drepturi și în aceleași condiții beneficiază și persoanele care, după demisia din funcția de judecător și procuror, au continuat să activeze în domeniul dreptului.”

Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95¹¹⁵ în art. 6 alin. (1) lit. „c” stabilește, că la funcția de judecător poate candida o persoană care are vechimea în muncă stabilită la alin.(2). În acest sens alin.(2) prevede *„Se consideră vechime în muncă care oferă persoanei dreptul de a candida la funcția de judecător activitatea acesteia pe parcursul ultimilor 5 ani în calitate de judecător sau judecător-asistent al Curții Constituționale, judecător în instanțele internaționale, procuror, profesor de drept titular în instituțiile de învățământ superior acreditate, avocat, asistent judiciar sau grefier.* Totodată alin.(3) din același articol prevede *„(3) Persoanele care au vechimea în muncă prevăzută la alin.(2), cu excepția judecătorilor în instanțele internaționale și a judecătorilor Curții Constituționale, susțin un examen în fața Comisiei de absolvire a Institutului Național al Justiției conform procedurii și condițiilor prevăzute de Legea nr.152-XVI din 8 iunie 2006 privind Institutul Național al Justiției.”* Astfel, avocații care doresc să devină judecători sunt obligați să susțină examen în fața Comisiei de absolvire a Institutului Național de Justiție.

În aceeași ordine de idei, Legea cu privire la procuratură nr. 294 din 25.12.2008¹¹⁶ în art. 37 prevede *„(1) La funcția de procuror poate candida persoana care a absolvit cursurile de formare inițială a procurorilor la Institutul Național al Justiției. (2) Prin derogare de la prevederile alin.(1), la funcția de procuror poate candida persoana care, anterior, a activat în calitate de procuror sau, în ultimii 5 ani, a activat în calitate de judecător, anchetator, ofițer de urmărire penală, de avocat, avocat parlamentar, de notar, jurisconsult, de consultant (consilier) al instanței de judecată, în funcțiile de specialitate juridică din aparatul Curții Constituționale, al Consiliului Superior al Magistraturii, al autorităților publice. În vechimea în specialitatea juridică se includ, de asemenea, perioadele în care persoana licențiată în drept a exercitat mandatul de deputat, a activat în calitate de membru al Curții de Conturi, de profesor titular de drept în instituțiile de învățământ superior, de executor judecătoresc, de grefier.”* Totodată, art. 38 alin.3 al aceleiași legi, prevede *„Concursul pentru ocuparea funcției de procuror include etapa examenului de capacitate, care este susținut de candidat în fața Colegiului de calificare, și etapa de evaluare a rezultatelor examenului de capacitate, urmate de acceptarea candidaților pentru a fi numiți în funcția de procuror.”* Totodată, alin.(4) prevede *„Absolvenții Institutului Național al Justiției participă la concurs în baza actului de absolvire fără a susține examen de capacitate.”* Deci, un avocat, candidat la funcția de procuror urmează să susțină un examen de capacitate. Totuși, urmează să evidențiem că alin.(5) stabilește o excepție, și anume *„Persoanele care au exercitat funcția de procuror, avocat, ofițer de urmărire penală (anchetator) și/sau de judecător cel puțin 10 ani și care și-au încheiat activitatea din motive neimputabile lor pot fi numite în funcția de procuror fără susținerea examenului de capacitate dacă perioada în care nu au activat în funcțiile menționate nu este mai mare de 5 ani.”*

Din câte putem observa, accesul într-o anumită profesie juridică calificată¹¹⁷ este precedată de îndeplinirea unor condiții suplimentare specifice. Una din aceste condiții este susținerea unui

¹¹⁵ Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95, *Monitorul Oficial* 59-60/664 din 26.10.1995

¹¹⁶ Legea cu privire la procuratură nr. 294 din 25.12.2008, *Monitorul Oficial* 55-56/155, 17.03.2009

¹¹⁷ Prin „profesie juridică calificată” înțelegem profesiile juridice, care pe lângă studiile juridice universitare, necesită îndeplinirea unor condiții suplimentare pentru a dobândi calitatea de titular al acestei profesii, spre exemplu un stagiu profesional, un curs de instruire, un examen de calificare etc. În categoria profesiilor juridice

examen de calificare, care are drept scop verificarea corespunderii cunoștințelor și capacităților candidatului pentru exercitarea profesiei respective. Pe parcursul elaborării prezentului Studiu autorul a avut întâlniri cu diferiți reprezentanți ai profesiei de avocat, precum și a examinat pozițiile expuse în cadrul Chestionarului pentru elaborarea studiului. Mai mulți respondenți s-au exprimat pentru necesitatea de a limita accesul în profesia de avocat, fără susținerea examenului de calificare, sau chiar fără parcurgerea stagiului profesional. Unul din respondenți, avocat, a evidențiat *„Art. 10 al. 2 urmează să fie exclus. Nu sunt justificate condițiile de accedere în profesia de avocat stipulate în raport cu specificul profesiei”*. Un alt respondent, avocat, a evidențiat următoarele *„Categoriile de persoane menționate în art. 10 pot fi scutite de stagiu, însă trebuie să susțină examenul de admitere în profesie. O prevedere similară nu există în cazul altor profesii. Mai mult, ea este dăunătoare procuraturii sau corpului de judecători, deoarece persoane experimentate sunt stimulate să plece din sistem în avocatură”*. Alt respondent, avocat, a propus că *„Persoanele prevăzute în art.10 alin.(2) din lege pot fi admiși la stagiu profesional (mai scurt decât cel general – 6 luni) fără susținerea examenului de admitere la stagiu, dar toți trebuie să susțină examenul de calificare.”*

Realitatea arată că, prevederile din art. 10 alin.(2) din Legea cu privire la avocatură, au provocat și unele inițiative legislative care vin să submineze standardele europene și internaționale de accedere în profesia de avocat, precum și de acordare a asistenței juridice calificate populației. În special, ne referim la proiectele de lege înregistrate în Parlamentul Republicii Moldova sub nr. 47 din 07.02.2013 și nr. 147 din 10.04.2014, inițiative care au fost criticate atât prin poziția Uniunii Avocaților nr. 2/124 din 24.04.2014, cât și poziția CCBE din 19 iunie 2014.

În principiu, recunoaștem că fiecare din profesiile juridice calificate corespund unui standard juridic necesar pentru exercitarea profesiei de jurist. Totuși, fiecare profesie are un anumit specific și minim de competențe profesionale care trebuie posedate de candidat. Observăm că, reglementările de admitere în profesiile juridice calificate stabilesc anumite premise și condiții distincte. Similar altor profesii, considerăm că, accederea în profesia de avocat trebuie să fie precedată de respectarea anumitor condiții, care să permită verificarea competențelor și acumularea capacităților de exercitare a profesiei. Practica altor state, după cum a fost indicat mai sus (ex. România), arată că inclusiv și persoanelor care au absolvit examenul de calificare în alte profesii juridice sunt supuși treptei de examinare la unele materii, precum organizarea și exercitarea profesiei de avocat, drept civil, drept procesual civil, drept penal, drept procesual penal. În acest context, ținând cont de standardele europene și internaționale de pregătire a avocaților și practica existentă din alte state europene, considerăm necesar ajustarea cadrului normativ național și operarea modificărilor conform cărora toți candidații în profesia de avocat să fie supuși unor condiții minime de verificare a competențelor și abilităților profesionale necesare exercitării profesiei prin parcurgerea unui stagiu profesional și a susținerea examenului de calificare.

Recomandarea 23: Stabilirea condițiilor de parcurgere a stagiului profesional și susținere a examenului de calificare pentru toți candidații în profesia de avocat.

SINTEZA RECOMANDĂRILOR STUDIULUI ȘI ANALIZA SWOT

Recomandarea 1: Stabilirea unor criterii de elaborare a întrebărilor pentru examenul de admitere la stagiul profesional.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură, dar criteriile urmează a fi aprobate de către Congresul Uniunii (variante: Consiliul Uniunii / Comisia de Licențiere)

Puncte tari	Puncte slabe
Eficientizarea procesului operațional de elaborare a întrebărilor și spețelor la examenul de admitere la stagiul profesional.	Insuficiența experienței/practicilor naționale în stabilirea criteriilor de elaborare a întrebărilor pentru examenul de admitere la stagiul profesional.
Oportunități	Amenințări
Creșterea nivelului de încredere în procesul de elaborare a întrebărilor la examenul de admitere la stagiul profesional.	Insuficiența voinței administrative și stabilirea unor criterii de elaborare a întrebărilor formale și ineficiente.

Recomandarea 2: Stabilirea unei proceduri de contestare a rezultatelor examenului de admitere la stagiul profesional.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură, dar procedura de contestație urmează a fi reglementată în Statutul profesiei.

Puncte tari	Puncte slabe
Implementarea practicilor și standardelor europene și internaționale în domeniu.	Lipsa experienței administrative și operaționale de asigurare a procedurii de contestație la evaluarea lucrărilor și răspunsurilor candidaților.
Oportunități	Amenințări
Creșterea încrederii candidaților în procesul de evaluare a răspunsurilor la examenul de admitere la stagiul profesional.	Dificultăți administrative de instituire a Comisiei de contestație.

Recomandarea 3: Reglementarea expresă în lege că stagiul profesional începe din momentul înregistrării contractului de efectuare a stagiului la Consiliul Uniunii.

Notă: Introducerea prevederilor în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
Asigurarea unui cadru normativ complet, previzibil și consecutiv cu privire la momentul de începere și finalizare a stagiului profesional. Responsabilizarea avocaților stagiari pentru înregistrarea contractelor de efectuare a stagiului profesional.	Candidatul nu poate începe activitatea până la finalizarea procedurilor administrative.
Oportunități	Amenințări
Planificarea activităților administrative și	Nerespectarea în practică a termenului de

profesionale în raport cu avocații stagieri a căror contracte au fost înregistrate în modul stabilit.	înregistrare a contractului pentru efectuarea stagiului profesional. Interpretarea divergentă a legislației în vigoare.
---	--

Recomandarea 4: Stabilirea caracterului gratuit pentru avocatul stagiar a contractului de efectuare a stagiului profesional.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură

Puncte tari	Puncte slabe
Implementarea practicilor europene și internaționale de colaborare dintre avocații îndrumători și avocații stagieri. Promovarea regulilor de colegialitate dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar. Responsabilizarea avocaților îndrumători de a lua atitudine de îndrumare față de avocatul stagiar prin asigurarea caracterului gratuit al relațiilor de îndrumare. Stabilirea unui cadru normativ clar și previzibil cu privire la relațiile financiare dintre avocatul stagiar și avocatul îndrumător.	Nu au fost identificate
Oportunități	Amenințări
Dezvoltarea relațiilor profesionale dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar bazate pe standardele europene existente. Stimularea deprinderilor privind normele deontologice dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar.	Tendința de a menține practici bazate pe interesul material în relația dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar.

Recomandarea 5: Reglementarea expresă a dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică în cadrul proceselor contravenționale și penale, cu excepția reprezentării bănuțului, învinutului, inculpatului sau contravenientului, după caz.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură, Codul Contravențional și Codul de Procedură Penală.

Puncte tari	Puncte slabe
Asigurarea avocaților stagieri cu posibilitatea de a practica domeniul profesional legat de activitatea lor practică pe viitor în calitate de avocați.	Contradicțiile existente dintre legislație și Statutul profesiei de avocat. Cultura juridică formată în rândurile

<p>Acumularea experienței de activitate în procese contravenționale și penale de către avocații stagieri.</p> <p>Implementarea standardelor și practicilor existente în țările din spațiul european.</p> <p>Înlăturarea contradicțiilor normative dintre prevederile legale și cele statutare.</p>	<p>reprezentanților profesiilor juridice că avocatul stagiar nu poate participa la procese pe cauze contravenționale și penale.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Asigurarea unui număr mai mare și competitiv de prestatori de asistență juridică calificată în procese contravenționale și penale.</p> <p>Asigurarea legăturii dintre practică și teorie necesară avocaților stagieri pentru pregătirea la examenul de calificare în profesie.</p>	<p>Admiterea erorilor în practică din partea avocaților stagieri cu pregătire insuficientă de a participa în cadrul proceselor contravenționale și penale.</p>

Recomandarea 6: Stabilirea dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică în cadrul asistenței juridice garantate de stat. Împuternicirea Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat de a aproba Regulamentul de admitere și activitate a avocaților stagieri în cadrul asistenței juridice garantate de stat.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură și Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Extinderea numărului potențial de prestatori de asistență juridică garantată de stat.</p> <p>Familiarizarea și dezvoltarea abilităților practice a avocaților stagieri în cadrul sistemului asistenței juridice garantate de stat.</p> <p>Reglementarea detaliată și supravegherea activității avocaților stagieri din partea avocaților cu experiență a sistemului respectiv.</p> <p>Implementarea standardelor și practicilor existente în țările din spațiul european.</p>	<p>Lipsa practicilor de implicare a avocaților stagieri în mecanismul de asistență juridică garantată de stat.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Pregătirea înaltă a viitorilor avocați în acordarea asistenței juridice garantate de stat.</p>	<p>Neîncrederea beneficiarilor de asistență juridică garantată de stat de a fi asistați de către avocați stagieri.</p>

Asigurarea oportunităților pentru avocații stagiați de a obține un venit stabil.	
--	--

Recomandarea 7: De a reglementa expres obligația avocatului îndrumător de a semna și ștampila mandatele avocaților stagiați la acordarea asistenței juridice în baza contractelor validate, cu excepția cazurilor de existență a unor motive întemeiate.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea neîntreruptă a activității profesionale a avocaților stagiați în relația cu clienții a căror contracte au fost validate de avocatul îndrumător.</p> <p>Respectarea dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică clienților săi.</p> <p>Asigurarea unui control din partea avocatului îndrumător asupra condițiilor de prestare a asistenței juridice de către avocatul stagiar.</p> <p>Asigurarea clienților cu asistență juridică calificată în cadrul proceselor judiciare.</p>	Nu au fost identificate.
Oportunități	Amenințări
<p>Asigurarea încrederii clienților în acordarea asistenței juridice calificate de către avocații stagiați</p> <p>Promovarea relațiilor de colegialitate dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar și asigurarea unei îndrumări eficiente pe parcursul stagiului profesional.</p>	Nu au fost identificate.

Recomandarea 8: Formarea în cadrul Uniunii Avocaților, și, după caz, în cadrul Barourilor regionale, structuri responsabile pentru asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiați, care să administreze procesul de instruire, identifice formatorii, monitorizeze frecventarea orelor de instruire, să contribuie la elaborarea curriculum-ului și coordoneze activitățile de instruire cu organele Uniunii Avocaților și Barourile regionale.

Notă: Competența Consiliului Uniunii Avocaților.

Puncte tari	Puncte slabe
Asigurarea respectării depline din partea Uniunii Avocaților și a barourilor regionale a obligației de furnizare a instruirii inițiale pentru avocații stagiați.	Insuficiența capacităților administrative existente în cadrul Uniunii Avocaților și lipsa totală a capacităților administrative existente în cadrul barourilor regionale.

<p>Asigurarea avocaților stagieri cu instruire inițială necesară pentru activitatea profesională.</p> <p>Crearea cadrului instituțional stabil în furnizarea instruirii inițiale pentru avocații stagieri.</p> <p>Implementarea mecanismului de acreditare a furnizorilor de instruire inițială a avocaților stagieri.</p>	
Oportunități	Amenințări
<p>Ridicarea nivelului de pregătire a avocaților stagieri.</p> <p>Îmbunătățirea nivelului de asistență juridică calificată acordată populației.</p>	<p>Lipsa infrastructurii instituționale în unele Barouri din țară.</p> <p>Insuficiența resurselor pentru asigurarea instruirii pentru toți avocații stagieri din țară.</p>

Recomandarea 9: Reglementarea expresă că avocatul îndrumător poate refuza validarea unui contract de asistență juridică doar din motive întemeiate.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea condițiilor pentru activitatea profesională a avocaților stagieri în relația cu clienții.</p> <p>Respectarea dreptului avocatului stagiar de a acorda asistență juridică clienților săi.</p> <p>Asigurarea unui control din partea avocatului îndrumător asupra condițiilor de prestare a asistenței juridice de către avocatul stagiar.</p> <p>Asigurarea clienților cu asistență juridică calificată.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Asigurarea încrederii clienților în acordarea asistenței juridice calificate de către avocații stagieri</p> <p>Promovarea relațiilor de colegialitate dintre avocatul îndrumător și avocatul stagiar și asigurarea unei îndrumări eficiente pe parcursul stagiului profesional.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>

Recomandarea 10: Reglementarea expresă a posibilității avocatului stagiar de a colabora, pe parcursul efectuării stagiului profesional, și doar cu permisiunea îndrumătorului, cu alți avocați din BAA din care face parte avocatul îndrumător sau din alte BAA și/sau CA

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea unui stagiul profesional eficient și interacțiunea avocatului stagiar cu alți avocați decât avocatul îndrumător.</p> <p>Implementarea standardelor și practicilor europene în domeniu.</p> <p>Dezvoltarea relațiilor profesionale dintre avocatul stagiar și alți avocați.</p>	<p>Nefamiliarizarea sistemului judiciar cu practicile avocațiale de colaborare.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Extinderea posibilităților și capacităților de acordare a asistenței juridice clienților de către avocați și avocați stagiați.</p> <p>Creșterea încrederii în nivelul de acordare a asistenței juridice calificate.</p>	<p>Aprecieră incorectă a raporturilor de colaborare din partea instanțelor de judecată pe parcursul acordării asistenței juridice clienților.</p>

Recomandarea 11: Reglementarea expresă că avocatului stagiar i se aplică prevederile cu privire la drepturile și obligațiile avocaților, cu excepția cazului când din lege reiese altfel. Ajustarea

Recomandarea 11¹: Ajustarea terminologică a prevederilor legale privind răspunderea disciplinară a avocaților stagiați.

Notă: Introducerea prevederilor în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Stabilirea clară și previzibilitatea regimului juridic al avocatului stagiar în relațiile profesionale cu clienții, raporturile procesuale și administrative.</p> <p>Evitarea divergențelor practice cu privire la regimul juridic al avocatului stagiar.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Asigurarea unei practici uniforme în relația cu reprezentanții profesiei de avocat.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>

Recomandarea 12: A completa și detalia criteriile cu privire la reputația ireproșabilă a candidatului în profesia de avocat.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Stabilirea unor criterii clare cu privire la reputația ireproșabilă pentru candidații în profesia de avocat.</p> <p>Ridicarea nivelului de respectare a regulilor etice în cadrul profesiei juridice.</p>	Nu au fost identificate.
Oportunități	Amenințări
<p>Admiterea în profesie a candidaților demni pentru exercitarea profesiei de avocat.</p> <p>Creșterea imaginii avocaturii ca profesie juridică calificată.</p>	<p>Interpretarea diferită a prevederilor legislației în vigoare de către organele administrare a profesiei de avocat, precum și de instanțele de judecată.</p>

Recomandarea 13: Stabilirea unui cadru legal coerent, consecvent, previzibil și clar cu privire la componența și caracterul deliberativ al ședințelor Comisiei de licențiere.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea reglementărilor legale conform criteriilor și principiilor de legiferare.</p> <p>Stabilirea condițiilor previzibile cu privire la procedurile de examinare și aprobare a rezultatelor la examenul de calificare.</p> <p>Implementarea standardelor europene și internaționale în domeniu.</p> <p>Asigurarea nivelului mai înalt de transparență a procesului decizional la aprobarea rezultatelor la examenul de calificare în profesia de avocat.</p>	Nu au fost identificate.
Oportunități	Amenințări
<p>Creșterea încrederii în mecanismul de promovare a examenului de calificare în profesia de avocat.</p>	Nu au fost identificate.

Recomandarea 14: Delimitarea regulilor cu privire la caracterul deliberativ și adoptarea deciziilor Comisiei de licențiere în dependență de criteriul chestiunilor organizatorico-administrative și cele privind evaluarea lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare. Stabilirea regulii majorității voturilor membrilor Comisiei de licențiere, după caz a egalității în favoarea candidatului, la evaluarea lucrărilor/răspunsurilor în cadrul examenului de calificare.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
Fortificarea capacităților instituționale de administrare a procesului privind admiterea în profesia de avocat. Eficientizarea procesului de organizare a examenului de calificare și evaluare a lucrărilor/răspunsurilor candidaților în profesia de avocat. Implementarea standardelor și practicilor europene și internaționale în domeniu.	Nu au fost identificate.
Oportunități	Amenințări
Creșterea nivelului de obiectivitate și transparență a procesului de admitere în profesia de avocat.	Nu au fost identificate.

Recomandarea 15: Stabilirea unor criterii detaliate de elaborare a întrebărilor/spețelor pentru examenul de calificare în profesia de avocat.

Notă: Introducerea prevederii generale în Legea cu privire la avocatură. Introducerea în Statutul profesiei a criteriilor detaliate de elaborare a întrebărilor/spețelor pentru examenul de calificare în profesia de avocat.

Puncte tari	Puncte slabe
Existența unui mecanism clar și transparent cu privire la spețele și întrebările pentru examenul de calificare în profesie. Eficientizarea procesului operațional de elaborare a întrebărilor și spețelor la examenul de calificare. Implementarea practicilor și standardelor europene și internaționale în domeniu.	Insuficiența experienței/practicilor naționale în stabilirea criteriilor de elaborare a întrebărilor și spețelor la examenul de calificare conform standardelor europene și internaționale.
Oportunități	Amenințări
Creșterea nivelului de încredere în procesul de elaborare a spețelor și întrebărilor la examenul de calificare.	Insuficiența voinței administrative și stabilirea unor criterii de elaborare a întrebărilor și spețelor formale și ineficiente.

Recomandarea 16: Stabilirea unor criterii clare și obiective pentru evaluarea lucrărilor candidaților la examenul de calificare în profesia de avocat.

Notă: Introducerea prevederii generale în Legea cu privire la avocatură. Introducerea în Statutul profesiei a criteriilor detaliate de evaluare a lucrărilor candidaților la examenul de calificare în profesia de avocat.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea unui mecanism obiectiv, nediscriminatoriu, bazat pe merit în cadrul procesului de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților.</p> <p>Facilitarea procesului administrativ de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de calificare.</p> <p>Implementarea standardelor europene și internaționale cu privire la evaluarea lucrărilor și răspunsurilor candidaților.</p>	<p>Insuficiența experienței/practicilor naționale în stabilirea criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare conform standardelor europene și internaționale.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Creșterea nivelului de încredere în obiectivitatea și transparența procesului de accedere în profesia de avocat.</p>	<p>Aplicarea incorectă a criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare în profesie.</p>

Recomandarea 17: Stabilirea obligației Comisiei de licențiere (membrii care au apreciat lucrarea cu calificativul „respins”), la solicitarea candidatului, să motiveze decizia sa prin prisma aplicării criteriilor de apreciere a lucrării.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Crearea unui mecanism eficient de aplicare a criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare în profesie.</p> <p>Eficientizarea procesului administrativ și operațional de a apreciere a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de admitere în profesie.</p> <p>Asigurarea transparenței în procesul de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de calificare.</p>	<p>Lipsa experienței administrative și operaționale de motivare a calificativelor lucrărilor</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Creșterea nivelului de încredere în obiectivitatea și transparența procesului de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de calificare.</p>	<p>Motivarea superficială de aplicare a criteriilor de apreciere a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de calificare în profesie.</p>

Recomandarea 18: Stabilirea obligației comisiei de examinare a lucrărilor la etapa scrisă a examenului de calificare să publice răspunsurile-model corecte, însoțite de un rezumat al argumentelor juridice relevante, în scurt timp după anunțarea rezultatelor.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea transparenței în procesul de evaluare a lucrărilor candidaților la examenul de calificare.</p> <p>Asigurarea previzibilității și consecvenței în procesul de pregătire a candidaților pentru examenul de calificare.</p>	<p>Lipsa experienței administrative și operaționale de publicare a răspunsurilor model-corecte, însoțite de un rezumat al argumentelor juridice relevante.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Dezvoltarea practicilor de aplicare corectă a criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare în profesie.</p> <p>Creșterea încrederii candidaților în procesul de evaluare a lucrărilor scrise la examenul de calificare.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>

Recomandarea 19: Reglementarea unei proceduri de contestație a hotărârilor Comisiei de licențiere privind rezultatele evaluării lucrărilor/răspunsurilor candidaților la examenul de calificare. Stabilirea regulilor pentru constituirea Comisiei de contestații la examenul de calificare și a procedurii de contestare a calificativului acordat.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură, dar procedura de contestație urmează a fi reglementată în Statutul profesiei.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Crearea unui mecanism eficient de aplicare a criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților la examenul de calificare în profesie.</p> <p>Implementarea practicilor și standardelor europene și internaționale în domeniu.</p>	<p>Lipsa experienței administrative și operaționale de asigurare a procedurii de contestație la evaluarea lucrărilor și răspunsurilor candidaților.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Dezvoltarea practicilor de aplicare corectă a criteriilor de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare în profesie.</p> <p>Creșterea încrederii candidaților în procesul de</p>	<p>Dificultăți administrative de instituire a Comisiei de contestație.</p>

evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare.	
---	--

Recomandarea 20: Reglementarea expresă a dreptului candidatului să facă cunoștință cu lucrarea proprie și răspunsul înregistrat după participarea la oricare din etapele examenului de calificare.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
Respectarea dreptului candidatului la informare și acces la informația personală. Asigurarea principiului de transparență a procesului decizional și operațional de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor candidaților.	Nu au fost identificate.
Oportunități	Amenințări
Creșterea încrederii candidaților în procesul transparent de evaluare a lucrărilor și răspunsurilor la examenul de calificare în profesie.	Nu au fost identificate.

Recomandarea 21: Stabilirea pentru candidații care anterior au susținut cu succes proba scrisă și apoi nu s-au prezentat, din motive întemeiate, la, sau nu au susținut, proba orală, dreptul de a participa direct la doua etapă a examenului de calificare fără a fi necesar de a susține prima etapă, cu condiția că persoana se prezintă la examenul imediat următor, cu excepția unei lipsei întemeiate.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
Validarea și recunoașterea calificării candidatului care a trecut prima etapă a examenului de calificare.	Simplificarea procesului de admitere în profesia de avocat.
Oportunități	Amenințări
Motivarea și responsabilizarea candidaților să se pregătească corespunzător pentru următoarea etapă a examenului de calificare în profesie.	Interpretarea neuniformă a caracterului întemeiat a absenței candidatului la următoarea etapă.

Recomandarea 22: Reglementarea dreptului avocatului stagiar, care nu a susținut examenul de calificare, de prelungire a stagiului profesional pe o perioadă de 6 luni, cu condiția achitării unei taxe suplimentare pentru prelungirea stagiului stabilită de Congresul Uniunii Avocaților.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea continuității raporturilor contractuale de asistență juridică dintre avocatul stagiar și clienții săi.</p> <p>Asigurarea posibilității de pregătire prin practică a avocatului stagiar pentru examenul de calificare.</p> <p>Menținerea relației de cooperare și supraveghere din partea avocatului îndrumător.</p> <p>Menținerea posibilității de acumulare a veniturilor de către avocații stagiaari.</p> <p>Acumularea de resurse financiare în bugetul Uniunii Avocaților.</p>	<p>Necesitatea de reperfectare a legitimației existente sau stabilirea unui alt model al legitimațiilor pentru avocații stagiaari.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Responsabilizarea avocaților stagiaari față de pregătirea pentru următorul examen de calificare în profesie.</p> <p>Creșterea încrederea clienților în continuitatea acordării asistenței juridice de către avocații stagiaari.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>

Recomandarea 23: Stabilirea condițiilor de parcurgere a stagiului profesional și susținere a examenului de calificare pentru toți candidații în profesia de avocat.

Notă: Introducerea prevederii în Legea cu privire la avocatură.

Puncte tari	Puncte slabe
<p>Asigurarea procesului uniform de accesare în profesia de avocat.</p> <p>Verificarea corespunderii candidaților condițiilor pentru exercitarea profesiei de avocat.</p> <p>Legiferarea condițiilor bazate pe criterii echivalente de accesare în profesia juridică calificată (ex. similară cu cea de judecător).</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>
Oportunități	Amenințări
<p>Creșterea încrederii populației în nivelul pregătirii candidaților pentru exercitarea profesiei de avocat.</p>	<p>Nu au fost identificate.</p>

<p>Conștientizarea reprezentanților profesiilor juridice a importanței pregătirii profesionale pentru accederea în profesia de avocat.</p> <p>Descurajarea reprezentanților altor profesii juridice să abandoneze activitatea profesională curentă în favoarea practicării activității de avocat.</p>	
---	--

APRECIERI PENTRU CONTRIBUȚII

Prezentul Studiu a fost realizat cu implicarea activă a persoanelor care au contribuit cu opinii, comentarii, informații, împărtășirea experienței proprii, răspunsuri la Chestionarul pentru elaborare studiului și critici constructive pentru descrierea cât mai obiectivă a condițiilor, necesităților actuale și tendințelor de dezvoltare a criteriilor de accesare în profesia de avocat în Republica Moldova. În mod special apreciem contribuția următoarelor persoane implicate:

1. Gheorghe Amihalachioaie, președintele Uniunii Avocaților
2. Alexandru Țurcan, membru al Consiliului Uniunii Avocaților
3. Mihai Lupu, membru al Consiliului Uniunii Avocaților
4. Dorin Popescu, membru a Comisiei de Licențiere
5. Richard Spinello, Consultant General al Baroului Statului New Mexico
6. Harald Ciarlo, Șeful Misiunii NORLAM
7. Olimpia Gribincea, consultant juridic, ABA ROLI Moldova
8. Vladislav Cârlan, Șef al Direcției profesii și servicii juridice, Ministerul Justiției al Republicii Moldova.
9. Dumitrița Bologan, consultant juridic, NORLAM
10. Mihaela Vidaicu, consultant juridic, ABA ROLI Moldova
11. Vladislav Gribincea, avocat
12. Vadim Vieru, avocat
13. Diana Ichim, avocat stagiar
14. Roger Smith, professor, OBE, <http://www.rogersmith.info/>
15. Victoria Gamurari, avocat
16. Fediuc Valentin, avocat
17. Octavian Cazac, avocat
18. Iulia Furtună, avocat
19. Ion Țarnă, avocat stagiar
20. Nicolae Eremia, avocat stagiar
21. Sergiu Mocanu, jurist
22. Levinte Iurie, jurist
23. Ruxanda Nedelciuc, manager pentru dezvoltarea biroului asociat de avocați „Țurcan Cazac”
24. Onofrei Marin
25. Victor Ranga
26. Vlada Calmâc, avoca stagiar.

LISTA RESURSELOR UTILIZATE PENTRU ELABORAREA STUDIULUI

1. Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură //Monitorul Oficial 126-127/1001, 12.09.2002, cu modificările și completările ulterioare
2. Statutul profesiei de avocat aprobat de Uniunea Avocaților din Republica Moldova. Monitorul Oficial 54-57/302, 08.04.2011
3. Codul deontologic al avocaților Baroului din Republica Moldova, din 20.12.2002
4. „Stagiul Profesional în Avocatură în Republica Moldova. Ghidul Avocatului Stagiar”. Editura Sirius, 2013. Chișinău, Moldova. Îndrumători: Alexandru Țurcan și Natalia Moloșag; Coordonator: Vladimir Palamarciuc; Autori: Dorin Botnarenco, Nadejda Garceva, Vadim Vieru, Vlada Capustina, Victoria Gamurari, Roman Ceban, Maxim Ciugureanu, Diana Casapu, Vladimir Palamarciuc, Olga Rabei, Ruslan Ciocoi, Olimpia Iovu, Harald Ciarlo. <http://www.avocatul.md/news/ghidul-avocatului-stagiar>
5. Legea cu privire la mediere nr. 134 din 14 iunie 2007. Monitorul Oficial nr.188-191/730 din 07.12.2007
6. Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22 februarie 2008. Monitorul Oficial nr.88-89/314 din 20.05.2008
7. Codul fiscal nr. 1163 din 24.04.97. Monitorul Oficial 62/522 din 18.09.1997.
8. Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2013 nr.250 din 08.11.2012 250/08.11.2012. Monitorul Oficial 254-262/840 din 14.12.2012.
9. Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2014 nr. 329/23.12.2013. Monitorul Oficial 17-23/50, 24.01.2014
10. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585 din 27.02.98. Monitorul Oficial nr. 38-39/280 din 30.04.1998.
11. Legea cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală nr.1593 din 26.12.2002. Monitorul Oficial nr. 18-19/57 din 08.02.2003.
12. Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2014 nr.251 din 08.11.2012. Monitorul Oficial nr. 248-251/814 din 07.12.2012. Legea a intrat în vigoare la 01.01.2013.
13. Codului Civil nr. 1107-XV din 06.06.2002. Monitorul Oficial 82-86/661 din 22.06.2002
14. Legea insolvenței nr.149 din 29.06.2012, Monitorul Oficial nr.193-197/663 din 14.09.2012

15. Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95, Monitorul Oficial 59-60/664 din 26.10.1995
16. Legea cu privire la procuratură nr. 294 din 25.12.2008, Monitorul Oficial 55-56/155, 17.03.2009
17. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea formularului și modului de utilizare a mandatului avocatului și al avocatului stagiar nr. 158 din 28.02.2013. Monitorul Oficial 48/207 din 05.03.2013
18. Regulamentul privind activitatea mandatarilor autorizați în proprietatea intelectuală, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 541 din 18.07.2011.
19. Hotărârile Comisiei de licențiere: Hotărârea nr. 18 din 01.10.2012, Hotărârea nr.19 din 16.10.2012, Hotărârea nr.03 din 15.04.2013, Hotărârea nr.4 din 22.04.2013, Hotărârea nr.11 din 17.09.2013, Hotărârea nr. 12 din 30.09.2013, alte Hotărâri a Comisiei de Licențiere.
20. Conceptul elaborat în cadrul programului de formarea inițială a avocaților stagieri organizat de către ABA ROLI Moldova în colaborare cu Uniunea Avocaților din Republica Moldova și Asociația Tinerilor Avocați. Autorii conceptului: Vladimir Palamarciuc, Vadim Vieru, Victoria Gamurari, Diana Casapu, Vlada Capustina
21. Recomandarea Consiliului Uniunii Avocaților aprobat prin Decizia nr.2 din 30.03.2012 <http://avocatul.md/files/documents/Recomandari%20onorarii%202012.pdf>
22. Decizia Curții Supreme de Justiție din 27.03.2013. Cauza nr. 3ra-359/13
23. Hotărârea Judecătorei Râșcani, Municipiul Chișinău (Dosarul nr. 3c/a-1399/2012)
24. Scrisoarea nr. 26-06/1-09 – 165/1546 din 01 martie 2013 a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat. <http://www.avocatul.md/files/documents/Raspuns%20IFPS.pdf>
25. Scrisoarea nr. 02/21-43/98 din 29.01.2013 a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină [http://www.avocatul.md/files/documents/Raspuns%20CNAM asigurare%20medicinala.pdf](http://www.avocatul.md/files/documents/Raspuns%20CNAM_asigurare%20medicinala.pdf)
26. Scrisoarea nr. II-03/04-10915 din 17.01.2013 emisă de Casa Națională de Asigurări Sociale și Scrisoarea nr. II-03/04-10915 din 18.01.2013 emisă de Casa Națională de Asigurări Sociale <http://www.avocatul.md/files/documents/Raspunsuri%20CNAS.pdf>
27. Recomandarea Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei din 25 octombrie 2000 Nr. R(2000)21 cu privire la libertatea de exercitare a profesiei de avocat
28. Recomandarea Consiliului Barourilor și Societăților Juridice din Europa (CCBE) cu privire la rezultatele pregătirii pentru avocații europeni din 23.11.2007
29. Raportul Proiectului „Profesia de Avocat”. Grupul de Lucru „Sistemul Judiciar Profesionist”. Parteneriatul Estic. Consolidarea Reformei Justiției în Țările Parteneriatului Estic. Strasbourg. Mai 2012.

30. Isabelle Andoulsi. The Role of Lawyers in Judicial Proceedings in Europe. (Rolul Avocaților în Procedurile Judiciare în Europa.) Université Libre de Bruxelles (U.L.B.) Institut d'Études européennes. May 2012. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției).
31. Legea României pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat nr. 51/1995 republicată în Monitorul Oficial nr. 98 din 7 februarie 2011.
32. Hotărârea Uniunii Naționale a Barourilor din România Nr. 64 din 3 decembrie 2011 privind adoptarea Statutului profesiei de avocat. Publicată în Monitorul Oficial Nr. 898 din 19 decembrie 2011.
33. Regulamentul-cadru privind organizarea examenului de primire în profesia de avocat și admitere în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților – INPPA (în vederea dobândirii titlului profesional de avocat stagiar) și de primire în profesia de avocat a persoanelor care au absolvit examenul de definitivare în alte profesii juridice" aprobat prin Hotărârea nr.04/2011 a Consiliului Uniunii Naționale a Barourilor din România din 08 iulie 2011
34. Formularul de aprobare a cadrului competențelor procedural ale unui avocat stagiar în Norvegia <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>
35. Contractul de muncă model pentru angajarea avocaților propus de Baroul Avocaților în Norvegia. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>
36. Ghid pentru angajarea și monitorizarea avocaților stagiați în Norvegia aprobat de către Consiliul Executiv la 20.11.2003. revizuit la 27.3.2008 <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>
37. Contractul de muncă model pentru angajarea avocaților propus de Baroul Avocaților în Norvegia. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>
38. Ghidul privind Cerințele de Admitere în Barou (SUA) elaborat de Conferința Națională a Examinatorilor Baroului și Asociația Barourilor Americane, http://www.ncbex.org/assets/media_files/Comp-Guide/CompGuide.pdf
39. Broșura Informațională pentru MPT 2014 http://www.ncbex.org/assets/media_files/Information-Booklets/MPTIB2014.pdf
40. Modelele testelor Multistate Performance Test 2013 (MPT) (numerele 17071 și 17535) elaborate de Conferința Națională a Examinatorilor Baroului și modele respective a răspunsurilor candidaților la examenul din 30 iulie 2013, oferite de către Baroul Statului New Mexico.
41. <http://nmexam.org/mpt.html>
42. http://www.ncbex.org/assets/media_files/Information-Booklets/MBEIB2014.pdf

43. Raportului statistic pentru anul 2012 al Conferinței Naționale a Examinatorilor Baroului
http://www.ncbex.org/assets/media_files/Bar-Examiner/articles/2013/8201132012statistics.pdf
44. Vladimir Palamarciuc. Extinderea relațiilor de parteneriat cu Baroul Statului New Mexico. Revista științifico-practică și informativă de drept „Avocatul Poporului” Nr.11-12/2013. pag.42
45. Vladimir Palamarciuc. „Standardele de admitere în profesia juridică calificată în SUA. Experiența Baroului Statului New Mexico”. Revista Științifico-Practică și Informativă de Drept „Avocatul Poporului” Nr. 1-3/2014. pag.13-16
46. <http://www.avocatul.md/modele-de-acte>
47. <http://www.avocatul.md/news/masa-rotunda>
48. <http://avocatul.md/news/modificarea-leagii-avocaturii-2014>
49. http://www.advocates.org.uk/downloads/becoming_training/regintrants_2009.pdf
50. http://www.advocates.org.uk/downloads/becoming_training/devilshandbook11_12.pdf
51. <http://letr.org.uk/the-report/index.html> . Report on Legal Education and Training Review (LETR) 2013

© Vladimir Palamarcu, 2014